

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK PROGRAMI

TÜRK EVLERİNDE YAPI MALZEMELERİ
VE
YAPIM TEKNİKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Murat Eyüp COŞKUN

Danışman
Prof. Dr. Vefa ÇETİN

İstanbul – 2013

ÖNSÖZ

Türk evlerinde yapı malzemeleri ve yapım tekniklerinin incelendiği bu çalışma, T.C. Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Çalışma konumun seçiminde ve çalışma süresince destek ve bilgilerini benden esirgemeyen değerli danışman hocam, Sayın Prof. Dr. Vefa ÇETİN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda yüksek lisans eğitimim boyunca her konuda destek ve yardımcı olan değerli hocam, Sayın Prof. Dr. Onur ALTAN'a ve bugüne kadar eğitim yaşantım boyunca her türlü maddi ve manevi desteği büyük bir özveri ile sağlayan sevgili Anne ve Babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2012

Murat Eyüp COŞKUN

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ.....	I
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	IV
RESİMLER LİSTESİ.....	VI
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
ÖZET.....	IX
ABSTRACT.....	X
GİRİŞ.....	1
1. TÜRK EVİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	2
1.1. Türk Evi	2
1.2. Yerleşme Öncesi ve İlk Yerleşme Dönemi.....	2
2. TÜRK EVİNİN OLUŞUMUNU ETKİLEYEN BAŞLICA FAKTÖRLER	10
.....	
2.1. Coğrafi Faktörler.....	10
2.2. Sosyal Faktörler.....	17
2.3. Tarihi Faktörler.....	22
3. PROJELENDİRME YÖNTEMLERİ.....	25
3.1. Sofasız Evler.....	25
3.2. Dış Sofalı Evler.....	26
3.3. Orta Sofalı Evler.....	28
3.4. İç Sofalı Evler.....	30
4. MEKANLAR.....	31
4.1. Sofalar.....	31
4.2. Odalar.....	34
5. YAPI MALZEMELERİ.....	42
5.1. Taş Malzeme.....	42
5.2. Toprak Malzeme.....	45
5.3. Ahşap Malzeme.....	53
5.4. Diğer Yapı Malzemeleri.....	56
6. YAPI ELEMANLARI VE YAPIM TEKNİKLERİ.....	58
6.1. Temeller.....	58
6.2. Duvarlar.....	59
6.2.1. Duvarların Kaplanması.....	73
6.3. Döşemeler.....	75
6.4. Çatılar.....	77
6.5. Cumbalar.....	81
6.6. Tavanlar.....	85
6.7. Merdivenler.....	88
6.8. Kapılar.....	89

6.9. Pencereleler.....	94
6.10. Dolaplar.....	97
6.11. Ocaklar ve Bacalar.....	99
6.12. Isınma, Aydınlatma ve Tesisat.....	102
SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA.....	104
İNTERNET KAYNAKÇASI.....	106
ÖZGEÇMİŞ.....	107

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1.1. Çatki sistemle yapılan evlerin gelişimi.....	3
Şekil 1.2. Ağaç iskelet çatkının örtülmesi	3
Şekil 1.3. Tekerlekler üzerinde hareket eden evler	4
Şekil 1.4. Eski zamanlarda kullanılmış olan çadırlar	5
Şekil 1.5. Günümüzde kullanılan çadırlar	5
Şekil 1.6. Çadırı oluşturan elemanlar	6
Şekil 1.7. Bir Orta Asya çadırının iç düzeni ve genel görünümü.....	7
Şekil 2.1. İki ayrı iklim bölgesinde bulunan evlerde odaların orta alanla olan ilişkileri	11
Şekil 2.2. Anadolu'daki Türk evinde mekanlara göre ısı problemlerinin çözümleri .	12
Şekil 2.3. Anadolu'da bölgelere göre malzeme kullanımı	13
Şekil 2.4. Eğimli bir arazi üzerindeki evin kuruluş ve çevreyle ilişkisi.....	15
Şekil 2.5. Türk evinde üst kat ve yapının doğayla ilişkileri.....	16
Şekil 2.6. Anadolu'daki Türk evinin çok değişik ekonomik etkenlere bağlı olarak biçimlendirilmesi.....	18
Şekil 2.7. Avlulu ve kolonatl antk dönem evi.....	24
Şekil 3.1. Sofasız plan.....	25
Şekil 3.2. Dış sofalı plan.....	26
Şekil 3.3. . Orta sofalı plan.....	28
Şekil 3.4. İç sofalı plan.....	30
Şekil 4.1. Türk evini oluşturan ve bir özel yoğunlaştırılmış çevre olan odanın genel düzeninin ve kullanma biçiminin çadır düzeniyle kıyaslanması.....	32
Şekil 4.2. Türk evlerindeki odaların birbirleriyle ve ortak alanla ilişkilerindeki gelişim düzeni.....	35
Şekil 4.3. Odanın çevreye yönelimi.....	40
Şekil 5.1. Tuğla döşeme kaplaması.....	48
Şekil 5.2. Kiremit.....	49
Şekil 5.3. Ahşabın kesiti.....	54
Şekil 6.1. Moloz taş duvar.....	60
Şekil 6.2. Ahşap iskelet yapı.....	68
Şekil 6.3. Ahşap iskelet yapım yöntemi.....	69
Şekil 6.4. İskelet arasına yapılan tuğla dolgu.....	70
Şekil 6.5. Ahşap döşeme kirişleri.....	76
Şekil 6.6. İnce dallarla düz çatı yapılması.....	78
Şekil 6.7. Çatı kesiti.....	79
Şekil 6.8. Yönlerine göre cumbalar.....	81
Şekil 6.9. Formlarına göre cumbalar.....	81
Şekil 6.10. Payandalı cumba.....	82
Şekil 6.11. Tavan kaplama örnekleri.....	85
Şekil 6.12. Türk evinde tavan kaplama şekilleri.....	86
Şekil 6.13. Kapı kesiti ve görünüşü.....	90

Şekil 6.14. Kündekari kapı çizimi.....	92
Şekil 6.15. Pencere kanatlarının açılma yönleri.....	96
Şekil 6.16. Dolap çeşitleri.....	98
Şekil 6.17. Ocak çeşitleri.....	100

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa No.

Resim 1.1. Anadolu mirasının katmanları	8
Resim 1.2. Evlerin doğal arazi üzerine yerleşimi.....	9
Resim 2.1. Hıms yapım tekniği.....	14
Resim 2.2. Taş ev.....	14
Resim 2.3. Eski döneme ait mukarnaslı girişin taş duvar ile kapatılması.....	20
Resim 2.4. Üst kat ile dış çevre arasında bağlantı.....	21
Resim 2.5. Zemin ile üst kat arasındaki bağlantıyı sağlayan zemin katı.....	21
Resim 2.6. Eski dönemlerden kalma evlerin mağara evler.....	23
Resim 2.7. Roma döneminde inşa edilmiş avlulu ev.....	24
Resim 3.1. Dış sofa.....	27
Resim 3.2. Eyvandan sofaya bakış.....	27
Resim 3.3. Orta sofalı ev.....	29
Resim 3.4. Oval orta sofa ve eyvan.....	29
Resim 3.5. İç sofa.....	30
Resim 4.1. Kapalı sofa.....	33
Resim 4.2. Açık sofa.....	33
Resim 4.3. Odanın iç düzeni.....	37
Resim 4.4. Dış etkilere kapalı şekilde düzenlenmiş oda.....	37
Resim 4.5. Odada pencere dizileri.....	38
Resim 4.6. Üst katlarda pencere dizisi.....	39
Resim 4.7. Yer sofrası.....	41
Resim 4.8. Yatak düzeni.....	41
Resim 5.1. Kagir ev.....	43
Resim 5.2. Taş malzemeye yapılan eve örnek.....	44
Resim 5.3. Taş ev.....	44
Resim 5.4. Kerpiç ev.....	45
Resim 5.5. Kerpicin üretimi.....	46
Resim 5.6. Kerpicin kalıplanması.....	46
Resim 5.7. Kerpicin kullanımı.....	47
Resim 5.8. Kerpiç cephe.....	47
Resim 5.9. Karkas arası tuğla dolgu.....	48
Resim 5.10. Alaturka kiremit çatı örtüsü.....	50
Resim 5.11. Kireç harç dolgu ve sıva.....	51
Resim 5.12. Horasan harcı ile yüzey kaplanması.....	52
Resim 5.13. Horasan sıva uygulaması.....	52
Resim 5.14. Ahşap yapı geleneği.....	53
Resim 5.15. Ahşap kaplama.....	55
Resim 5.16. Ahşap Tavan.....	55
Resim 5.17. Metal kapı kilidi ve kapı kulpu.....	56
Resim 6.1. Ahşap hatıllı moloz taş.....	61
Resim 6.2. Kesme taş ile yapılmış bir yapı örneği.....	62

Resim 6.3. Avlu duvarı.....	63
Resim 6.4. Kerpiç duvar.....	64
Resim 6.5. Kerpiç duvar.....	65
Resim 6.6. Kerpiç dolgu.....	65
Resim 6.7. Yığma tuğla duvar.....	66
Resim 6.8. Ahşap çatkı arası tuğla dolgu.....	66
Resim 6.9. Ahşap yığma sistem.....	67
Resim 6.10. Ahşap iskelet arasına kerpiç dolgu.....	71
Resim 6.11. Ahşap yığma ev.....	71
Resim 6.12. Taş dolgu.....	72
Resim 6.13. Muska tekniğinde yapılmış ahşap iskelet sistem.....	72
Resim 6.14. Bağdadi duvar kaplaması.....	73
Resim 6.15. Ahşap kaplama.....	74
Resim 6.16. Ahşap kaplama.....	74
Resim 6.17. Toprak çatı.....	75
Resim 6.18. Ahşap döşeme.....	76
Resim 6.19. Toprak çatı örtüsü.....	78
Resim 6.20. Eğimli çatı örtüsü.....	79
Resim 6.21. Kırilangıç çatı örtüsü.....	80
Resim 6.22. Payandalı cumba.....	83
Resim 6.23. Bindirmeli cumba.....	83
Resim 6.24. Çıtalı tavan kaplaması.....	87
Resim 6.25. Geçmeli tavan kaplaması.....	87
Resim 6.26. Düz tavan kaplaması.....	87
Resim 6.27. Merdivenler.....	88
Resim 6.28. Dış kapılar.....	89
Resim 6.29. Geçme kapı.....	91
Resim 6.30. Çizimi verilen kapının mevcut görünümü.....	92
Resim 6.31. Metal kaplama kapı.....	93
Resim 6.32. Ahşap pencere.....	94
Resim 6.33. Alçı tepe penceresi.....	95
Resim 6.34. Oda girişinde dolap düzeni.....	97
Resim 6.35. Ocak.....	101
Resim 6.36. Baş oda ocağı.....	101

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 5.1. Türk evlerinde kullanılan yapı malzemeleri ve kullanıldıkları yerler.....57

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Murat Eyüp COŞKUN
Anabilim Dalı : Mimarlık
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Vefa ÇETİN
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Ocak 2013

TÜRK EVLERİNDE YAPI MALZEMELERİ VE YAPIM TEKNİKLERİ ÖZET

Konut kavramı, onu yapan uygarlığın tarihsel ve kültürel mirasının, yaşadıkları bölgenin coğrafi koşullarının da etkisiyle sentezlenerek ortaya çıkmış en somut bileşenidir. Anadolu'nun farklı coğrafyaları üzerinde, konut yapımında birbirinden farklı plan, malzeme ve yapım tekniği uygulanmış olsa da temelde ortaya çıkan konut kavramı ortaktır. İşte ortaya çıkan bu kavram Türk evinin temellerini oluşturmuştur.

Bu çalışmada en eski dönemlerden başlanarak Türk evinin oluşum süreci incelenmiş ve bu doğrultuda Türk evi, yapı malzemeleri ve yapım teknikleri yönünden altı ana başlık altında ele alınarak incelenmiştir.

Birinci bölümde, yerleşme öncesi dönem ve yerleşme dönemi ele alınarak, Türk evinin tarihsel gelişim süreci anlatılmıştır.

İkinci bölümde, evlerin oluşumuna etki eden kavramlar coğrafi, tarihi ve sosyal özelliklerine göre incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, evlerin meydana getirilmesinde yararlanılan projelendirme yöntemleri araştırılmış ve bu yöntemlerin gelişim süreci işlenmiştir.

Dördüncü bölümde, evleri oluşturan mekanlar ele alınmıştır.

Beşinci bölümde, evlerin yapımında kullanılan yapı malzemeleri incelenmiştir.

Altıncı bölümde ise, çalışmanın içeriğini oluşturan evleri meydana getiren yapı elemanları ve bu yapı elemanlarının yapım teknikleri araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk, Ev, Coğrafya, Mekan, Malzeme, Teknik.

GENERAL INFORMATION

Name and Surname : Murat Eyüp COŞKUN
Field : Architecture
Supervisor : Prof. Dr. Vefa ÇETİN
Degree Awarded and Date : Master of Science – January 2013

CONSTRUCTION MATERIALS AND TECHNIQUES IN TURKISH HOUSES

ABSTRACT

Concept of house, which is the most important component of historical and cultural heritage of civilization whom build the house and also is effected from the geographical conditions of where the civiliations lived. In different part of Anatolia, even the applied plans, construction materials and techniques are different from each other while building a house, fundamentally the formed concept of house was common. Thus the Turkish houses are based on this concept.

In this thesis, the development period of Turkish houses was investigated from the earliest time for this purpose Turkish houses' materials of construction and construction techniques were discussed in six chapters.

In the first chapter, pre-settlement and post-settlement periods and also historical development periods of Turkish houses were mentioned.

In the second chapter, concepts that influenced formation of houses, were indicated by means of geographic, historic and social characteristics.

In the third chapter, methods of project desining upon which were practised during construction of houses and their development process was discussed.

In the fourth, rooms where comprise of houses were noted.

In the fifth chapter, construction materials used in Turkish houses were investigated.

In the sixth chapter, construction components of the houses subject of this thesis and their construction techniques were researched.

Key Words: Turkish, House, Geographics, Place, Material, Technique.

GİRİŞ

Türkler konar-göçer yaşama şeklinde sürdürdükleri yaşamlarına, Anadolu'ya yerleştikten sonra yerleşik yaşama düzeninde devam etmişlerdir. Anadolu'da yerleştikleri farklı coğrafya bölgelerinde; kültürel, ekonomik koşullar, coğrafi veriler ve yapım teknikleri doğrultusunda çeşitli şekillerde biçimlenmiş “Türk Evi” dediğimiz konut tipini ortaya çıkarmışlardır.

Bu çalışmada, Türk evinin tarih öncesi dönemlerden son halini aldığı döneme kadar olan süreç altı ana başlık altında toplanmıştır.

Bu başlıklar altında Türk evinin;

1. Türklerin hem göçebe, hem de yerleşik yaşama düzeninde içinde buldukları süreçler ve bu süreçlerin evlerin oluşumu üzerindeki etkisinin araştırılması,
2. Türk evine etki eden faktörlerin coğrafi, tarihi ve sosyal açılarından ele alınması,
3. Evlerin meydana getirilmesinde kullanılan projelendirme yöntemlerinin incelenmesi,
4. Evi oluşturan mekanların, mekânsal özellikleri yönünden incelenmesi,
5. Evlerin yapımında kullanılan malzemelerin sınıflandırılarak araştırılması,
6. Evlerin yapımında kullanılan yapı elemanlarının yapım teknikleri yönünden incelenmesi amaçlanmıştır.

1. TÜRK EVİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Türk Evi

Türkler en eski dönemlerden beri farklı coğrafya ve iklimlerde yaşamış ve farklı coğrafyalar üzerinde çok sayıda devlet kurmuşlardır, bu süreç içerisinde farklı kültürlerle etkileşim içinde bulunmuşlardır. Türkler son olarak Anadolu'yu yurt edinmeye başladıktan sonra, göçebe bir yaşam sürdürdükleri Orta Asya'da edinmiş oldukları kültürlerle, yerleşik yaşama düzenine geçtikleri Anadolu'da karşılaştıkları kültürleri birleştirmişlerdir. Günümüzde "Türk Evi" olarak adlandırdığımız olgu bu kültürlerin, bazı coğrafi ve ekonomik koşulların etkisiyle belirli yapım teknikleri ve plan şemaları doğrultusunda ortaya çıkan konut tipidir.

Türk evi tarih boyunca Türklerin içinde oturdukları ev tipleri olarak tanımlanabilir. Türklerin tarih sahnesine ilk çıktıkları dönemden günümüze kadar yurtları da çok değişmiştir; Orta Asya'dan Balkanlar'a Kuzey Afrika'dan Arabistan'a, oradan Karadeniz'in kuzeyine kadar uzanmışlar ve bu coğrafyalarda çok sayıda devlet kurmuşlardır. Türk evi olarak adlandırdığımız evler Osmanlı İmparatorluğu'nun bize miras bıraktığı, zamanımıza gelen örnekleri 17. yüzyıla kadar uzanan, belirli bir oda düzeni ile plan şeması olan ve geleneksel bir yapım tekniği ile yapılmış olan evlerdir.¹

1.2. Yerleşme Öncesi ve İlk Yerleşim Dönemi

Türk evinin kökenleri göçebelik dönemine kadar uzanmıştır. Bu nedenle Türklerde yurt kavramı iki başlık altında toplanmıştır.

Bunlar;

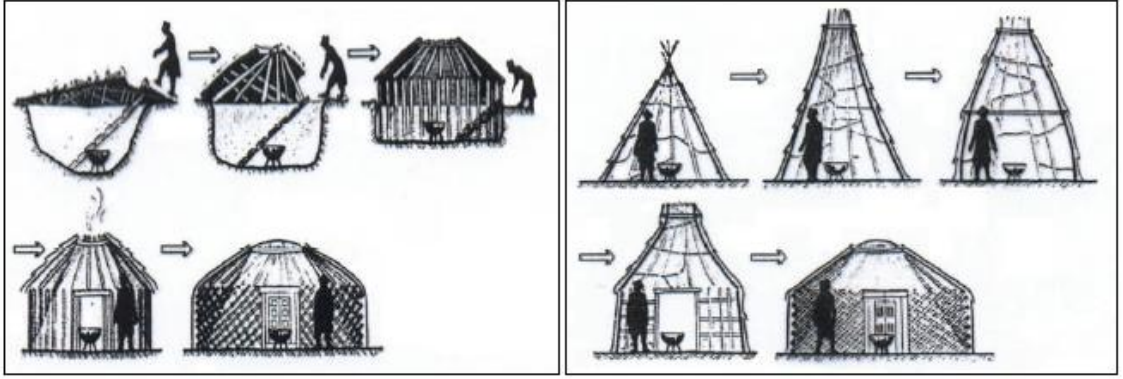
- a. Yerleşme Öncesi Dönem,
- b. İlk Yerleşim Dönemi.

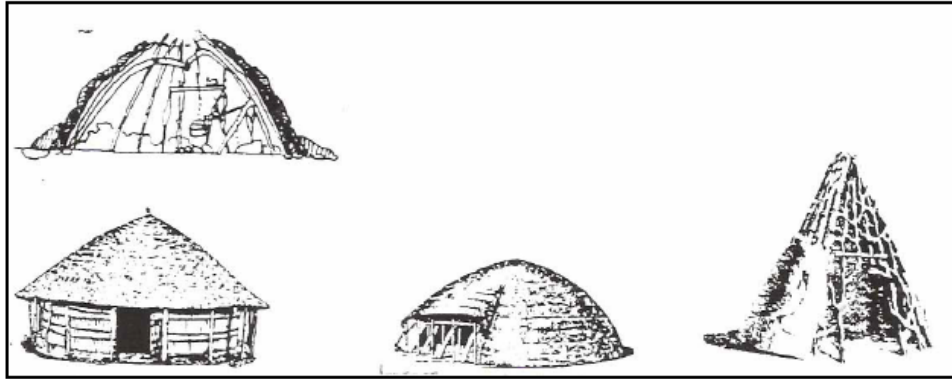
¹ Reha Günay, Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri, İkinci Basım, YEM Yayınları, İstanbul, 1999, s. 16.

a. Yerleşme Öncesi Dönem

Türklerin ilk barınma yerleri; toprağın kazılarak üzerinin çevreden elde edilen ağaç parçaları ve hayvan derileri kullanılarak örtülmesi ile meydana getirilmiş olan ve dış çevreye ulaşımın bir merdiven ile sağlandığı yaşama mekanları olmuştur. Daha sonraları barınma mekanlarını doğal zemin üzerine uzun ahşapları uç kısımlarından tepe noktasında birleştirerek çatkı sistemi ile planda dairesel formda olan mekanlar yapmışlardır. Sonraki gelişmelerle bu mekanların orta kısmı içbükey kubbe şeklinde örtüyle yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemin sonlarında ise, sökölüp takılmayı gerektirmeden bir yerden başka bir yere taşınabilen ve tekerlekler üzerinde hareket eden evler inşa etmişlerdir.²

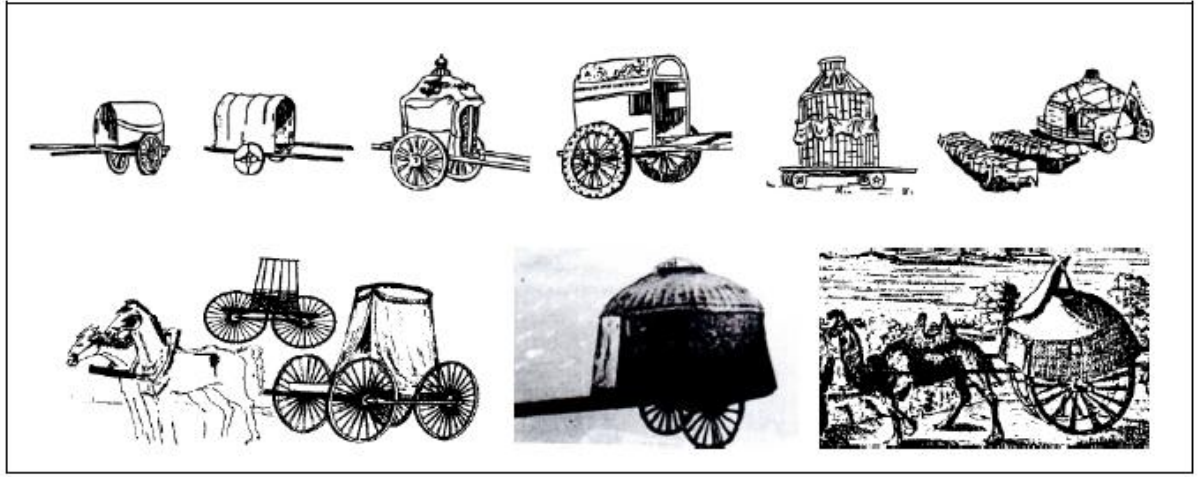
Şekil 1.1. Çatki sistemle yapılan evlerin gelişimi.

Şekil 1.2. Ağaç iskelet çatkının örtülmesi.³

² Serpil Başlılar Altun, Geleneksel Türk Evleri, Kullanılan Yapı Malzemeleri, Yapı Elemanları ve Yapım Sistemleri, Yüksek Lisans Tezi, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2008, s. 93.

³ Mehmet Özdoğan, Kulübeden Konuta: Mimarlıkta İlkler, Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme, Tarih Vakfı, İstanbul, 1996, s. 19.

Şekil 1.3. Tekerlekler üzerinde hareket eden evler.

Türkler Anadolu'ya gelip yerleşmeden önce göçebe bir hayat düzeninde yaşamışlardır. Türklerin anavatanı olan Orta Asya iklim özellikleri olarak yerleşik düzende yaşamaya elverişsizdir. Türkler bunun neticesinde sürekli yer değiştirmek durumunda kalmışlardır. Böylece yer kavramı ve vatan duygusu bir anlamda topraktan çözülmüştür, işte bu çözülme, ilginç ve soyut bir çevre kavramı oluşturmuştur. Steplerin elverişsiz doğal etkileri sınırlayıcı ve koruyucu bir yaşama çevresi kavramının gelişmesine neden olmuştur. Bu nedenle kurulmuş çevre, yapay olarak yaratılan iç düzen ilkesini taşır.⁴

Türk ev mimarisinin başlangıcı olarak Orta Asya'da kullanılmış olan takılıp sökülen ve taşınan konutlar gösterilmektedir. Bu konutlar; hayvancılıkla uğraşır, doğanın geniş ve sınırsız çöllerinde göç ederek daha uygun yaşam koşulları bulmak amacıyla bir yerden başka yerlere taşınan Türklerin yaşam koşullarının gereğidir.⁵ Bu yaşama birimleri “ev, iv, uy, yurt, oyak, kerekü, gerge, çadır, cerge, çetir” vb. olarak adlandırılmıştır.⁶

⁴ Önder Küçükerman, Türk Evi, Altıncı Basım, TTOK Yayınları, İstanbul, 2007, s.33.

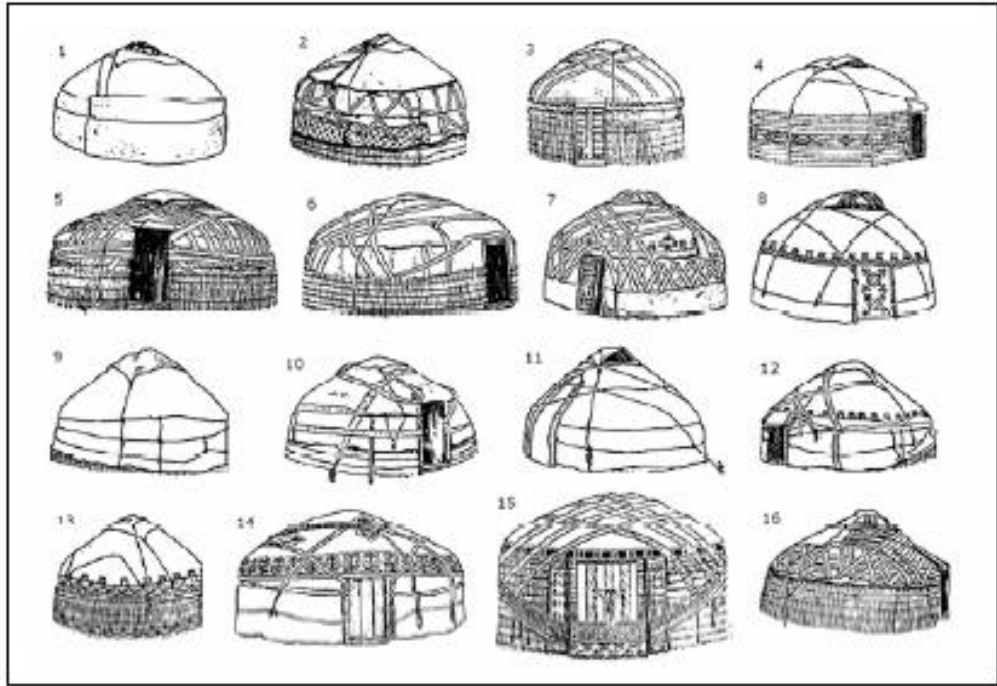
⁵ Serpil Başlılar Altun, a.g.t., s. 32.

⁶ Celal Esad Arseven, Sanat Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, s. 352.

Göçebelik, aile bireylerinin bir arada yaşadığı toplum düzenini gerektirmiştir. Bu nedenle çadırlar yaşama birimleri olarak gelişmiş ve biçimlendirilmiştir. Yaşama koşullarına bağlı olarak çadırların iç düzenleri kesinlik kazanmıştır.⁷

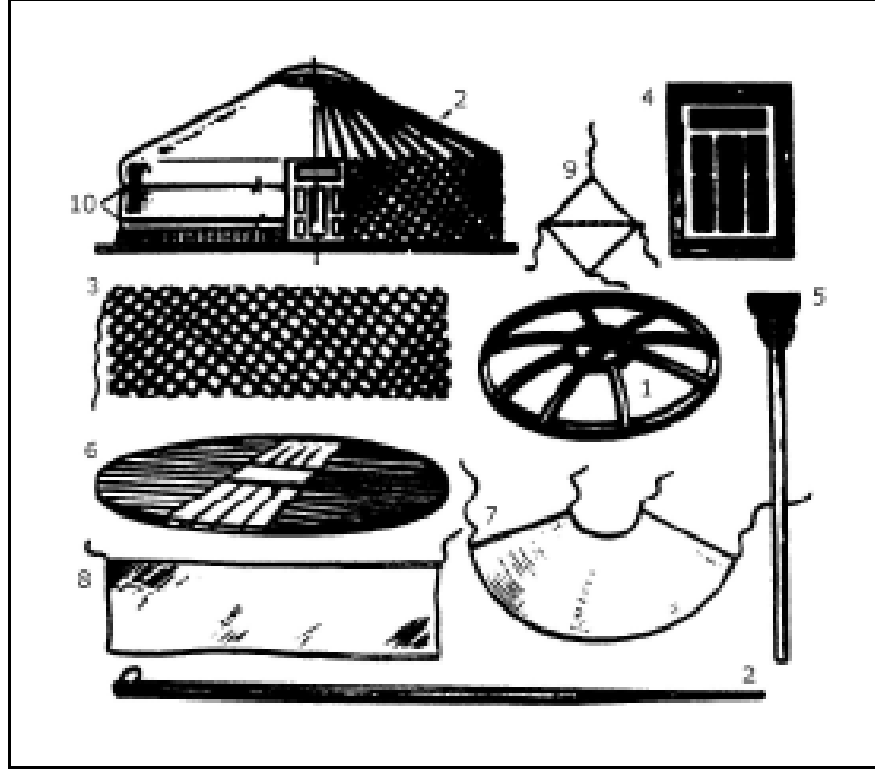
Şekil 1.4. Eski zamanlarda kullanılmış olan çadırlar.

Şekil 1.5. Günümüzde kullanılan çadırlar. 1,2. Özbek, Türkmen, 3,4. Türkmen, 5. Özbek, Kungrat, 6. Özbek, 7,8. Güney Kırgız, 9,10. Kuzey Kırgız, 11,14. Kazak, 15. Karakalpak, 16. Özbek ve Karluk.

⁷ Önder Küçükerman, a.g.e., s. 33, 35.

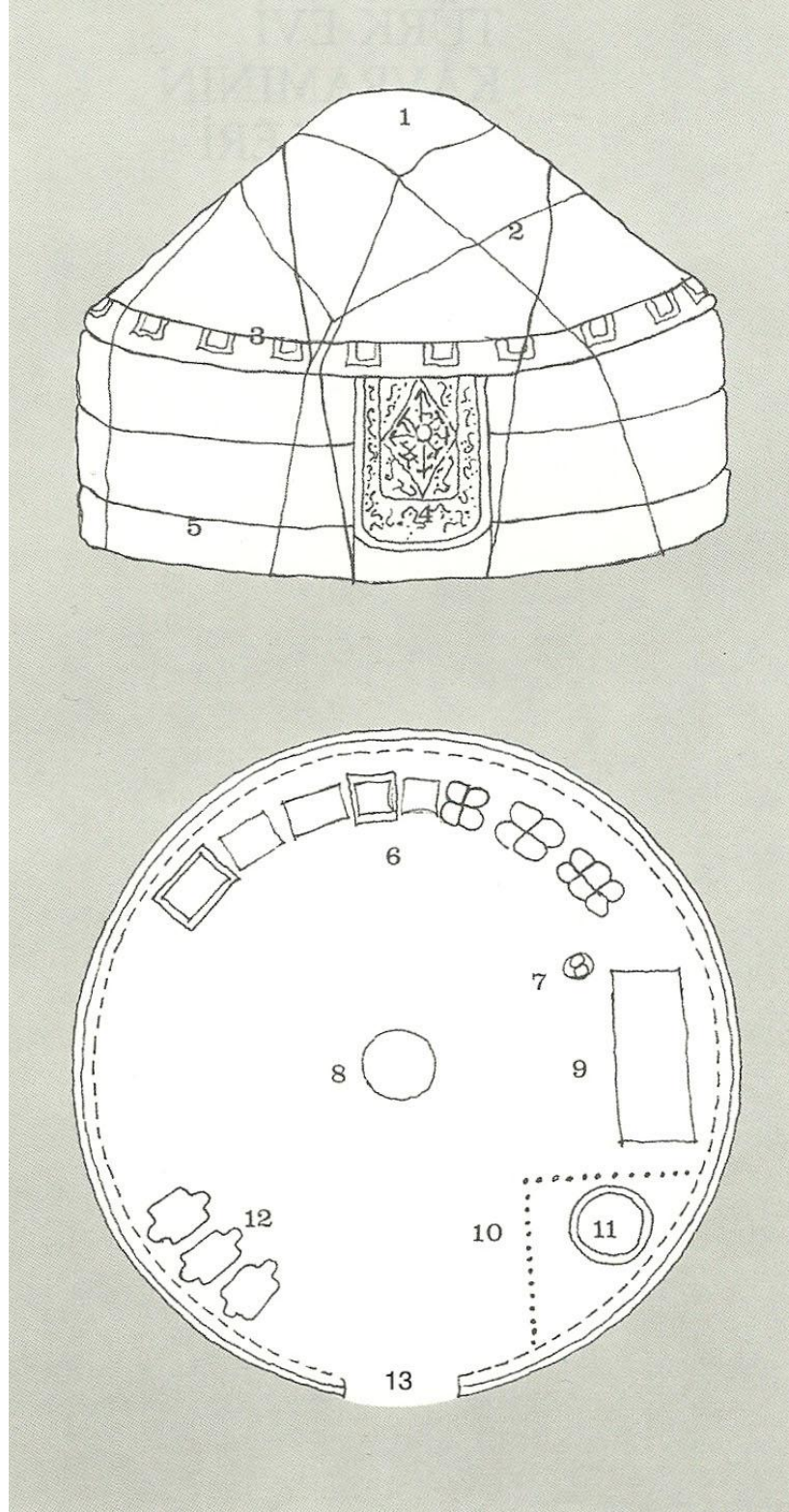

Şekil 1.6. Çadırı oluşturan elemanlar; 1: Çatı kasnağı, 2: Uğ, 3: Duvar iskeletini oluşturan kanatlar, 4: Kapı, 5: Orta direk, 6: Döşeme, 7: Çatı iskeletini kaplayan örtü, 8: Duvar iskeletini kaplayan örtü, 9: Tepedeki deliği örten tünlük, 9: İskeleti ve örtüyü bağlayan kolanlar ve ipler.

Çadırlarda ortada ateş yeri ya da korluk denilen, ateş yakılan kısım yer alır. Soğuk havalarda burada ısınma ve yemek pişirme amacıyla ateş yakılır. Çadır girişinin tam karşısına gelen tör denilen yüklük kısmına sandıklar, hurçlar, keçe ve halıdan yapılmış bohçalar ve heybeler konulur.

Girişin sağ tarafında saba denilen ve bir ya da iki at derisinden yapılmış olan büyük bir kırmızı tulumu bulunur. Orta halli ailelerde bu sabanın bulunduğu yer, çiğ denilen, hasırdan örme, nakışlı bir paravana ile ayrılmıştır ve kiler olarak kullanılmıştır. Sabanın yanında çadır sahibinin kerevetli yatağı yer alır.⁸

⁸ Celal Esad Arseven, a.g.e., s. 357.

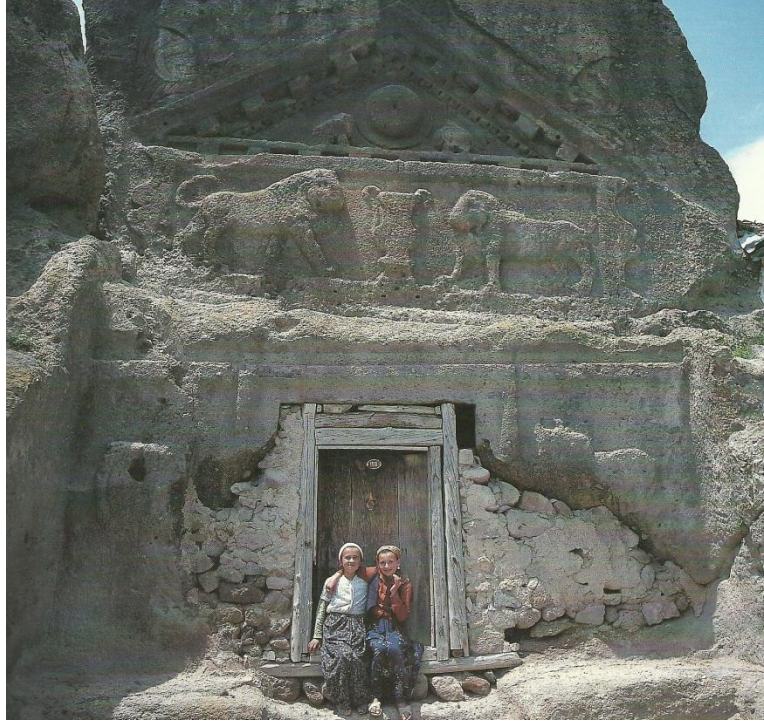
Şekil 1.7. Bir Orta Asya çadırının iç düzeni ve genel görünümü. 1: Tünlük (kapalı), 2: Turluk, 3: Tödöge, 4: Kapı keçesi. 5: İzgeyikiz, 6: Sandık, 7: Elbise ve silah asmak için demir kazık, 8: Ateş yeri, 9: Kerevit, 10: İnce kumaştan yapılan bölme, 11: Saka, 12: Kanat üzerine asılan eyer ve koşumlar, 13: Eşik (Kapı).⁹

⁹ Önder Küçükerman, a.g.e.,

b. Yerleşme Dönemi

Türklerin yerleşik yaşam düzenine VII. Yüzyılda Uygurlar döneminde geçtiği düşünülmektedir. Türkler yazları yaylalarda, kışın ise korunaklı vadilerde yurt adını verdikleri çadırlarda barınmışlardır. Orta Asya'da kuraklığın başlamasından sonra Türklerde göçebe yaşam düzeni tekrar yaygınlaşmıştır. Türkler son olarak XI. yüzyılın başlarında Anadolu'ya gelip yerleşene kadar göçebe yaşam düzenini devam ettirmişlerdir.

Türkler Anadolu'ya geldiklerinde çoğunlukla mevcut kentlere yerleşmişler ve buralarda çeşitli mahalleler kurmuşlardır. Kurdukları bu mahallelere daha önce yaşadıkları yerleşmelerin ya da dini liderlerinin isimlerini vermişlerdir. Göçebelerin yerleşmesi ise çok daha yavaş olmuştur. Onlar kentlerin dışına yerleşmişler ve böylece kentlerin mevcut surların dışına doğru büyümesini sağlamışlardır. Türklerin bir kısmı ise geleneklerine bağlı kalmışlar ve yaşamlarını çadırlarda devam ettirmişlerdir. Günümüzde bu göçebe yaşam düzeninin uzantılarına Anadolu'nun bazı bölgelerinde halen rastlanılmaktadır.

Resim 1.1. Anadolu mirasının katmanları Türk evinin oluşumu üzerinde etkiler yapmıştır, Eskişehir.¹⁰

¹⁰Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, Anadolu Mirasında Türk Evleri, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 17.

Anadolu'daki Türk şehirlerinde büyüme planlı olmamıştır. Evler genellikle bir vadi üzerinde birbirlerinin manzarasını etkilemeyecek şekilde yamaca yastı şekilde inşa edilmişlerdir. Her mahalle genellikle bir meydan, çeşme ya da dini merkez çevresinde inşa edilmiş ve yayılmıştır. Evlerden yerleşme merkezine ulaşım bir anayol ve bu yola bağlanan çıkmaz sokaklar ile sağlanmıştır.¹¹

Bu nedenle Anadolu'daki Türk yerleşmeleri rastgele ve dağınık bir görüntü içinde olsa da ihtiyaçları en uygun biçimde karşılayabilecek işlevler doğrultusunda inşa edilmişlerdir.¹²

Resim 1.2. Evlerin doğal arazi üzerine yerleşimi, Safranbolu.¹³

---

¹¹Reha Günay, a.g.e., s. 36.

¹²Önder Küçükerman, a.g.e., s. 36.

¹³Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e., s. 21.

2. TÜRK EVİNİN OLUŞUMUNU ETKİLEYEN BAŞLICA FAKTÖRLER

Türk evinin oluşumunu etkileyen faktörler üç ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar;

1. Coğrafi Faktörler,
2. Tarihi Faktörler,
3. Sosyal Faktörler.

2.1. Coğrafi Faktörler

Türklerin yaşadıkları coğrafyaların özellikleri, Türk evinin biçimsel yapısını ve çevreye uyumunu doğrudan etkilemiştir. Bunun sonucunda pek çok plan tipi ve yapım tekniği geliştirilmiştir.

Anadolu mirası içinde geliştirilmiş olan Türk evinin belki de en ilginç yanı, üzerinde yaşanan toprakların değişik özelliklerine kolayca uyum sağlayabilmiş olmasıdır. Üzerinde yaşanan doğa, orada gelişen her türlü düşünceyi, çok önemli ölçüde etkilemiştir. Anadolu'da bu özellikler pek çok çeşitlilikte ve zenginlikte. Ve böyle bir ortamda geleneksel bir mekan düşüncesinin geliştirilmesi sırasında bu farklılıkların ve edinilen mirasın etkileri görülmüştür.¹⁴

Coğrafi faktörlerin evlerin oluşumu üzerindeki etkisi iki sınıfa ayrılmaktadır.

Bunlar;

- a. İklimsel etkiler,
- b. Topografik etkiler.

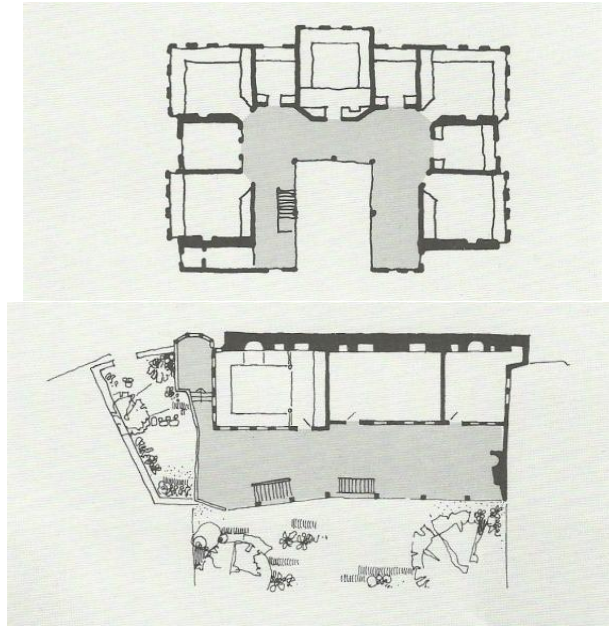
---

¹⁴Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e., s. 30.

a. İklimsel Etkiler

Anadolu'nun doğal özellikleri bölgelere göre büyük değişiklikler göstermektedir. İklim yapısı çok çeşitlidir. Bu doğal farklılıklar, evler meydana getirilirken mekânsal tasarımından, malzeme ve yapım tekniğine kadar bütün aşamalarda etkili olmuştur.

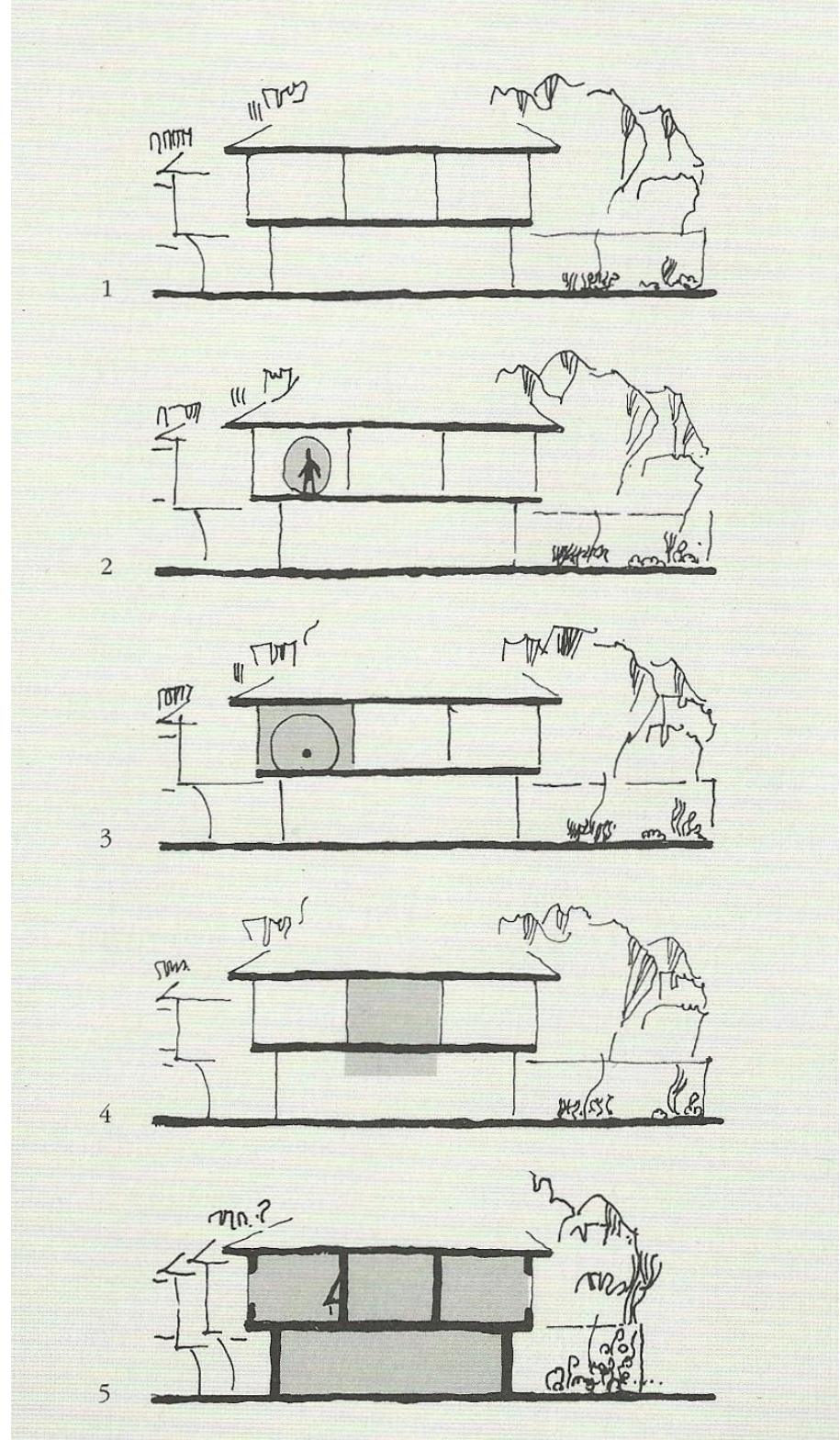
Türk evinin yayıldığı bölgeler, genel olarak ılıman kuşak içinde kalmakla beraber kuzeyle güney, kıyılarla iç bölgeler arasında ve yerel topoğrafya nedeniyle mikro klima, ısı ve yağış bakımından mevsimlere göre önemli farklılıklar gösterirler. Buna rağmen ev mimarisinde çok büyük değişiklikler yoktur. Örneğin, Türk evinin önemli bir plan düzeni olan açık sofalı plan düzeninde yapılmış olan evler, kışları ılıman geçen Akdeniz kıyısında Antalya'da görülürken, kışları sert geçen İç Anadolu'da Ankara'da da görülebilir. Bazı bölgelerde iklimsel değişimlere karşı evlerde biçimsel ve yapısal önlemler alınmadığı zaman, özellikle yaz aylarında, çevre değiştirilerek bağ veya yayla evlerine göçülür. Bu yüzden bazı evlerde önlem alınmadığını da söyleyebiliriz. Yine de her evde yazlık ve kışlık yaşamaya uygun mekanlar tasarlanmıştır. Ara kat veya orta kat genellikle alçak tavanlı küçük pencereci olarak kış yaşamına daha uygun olacak şekilde tasarlanmıştır.¹⁵

Şekil 2.1. İki ayrı iklim bölgesinde bulunan evlerde odaların orta alanla olan ilişkileri değişmemektedir. Üstte Adana, altta Kütahya bölgesinden iki ayrı plan şeması.¹⁶

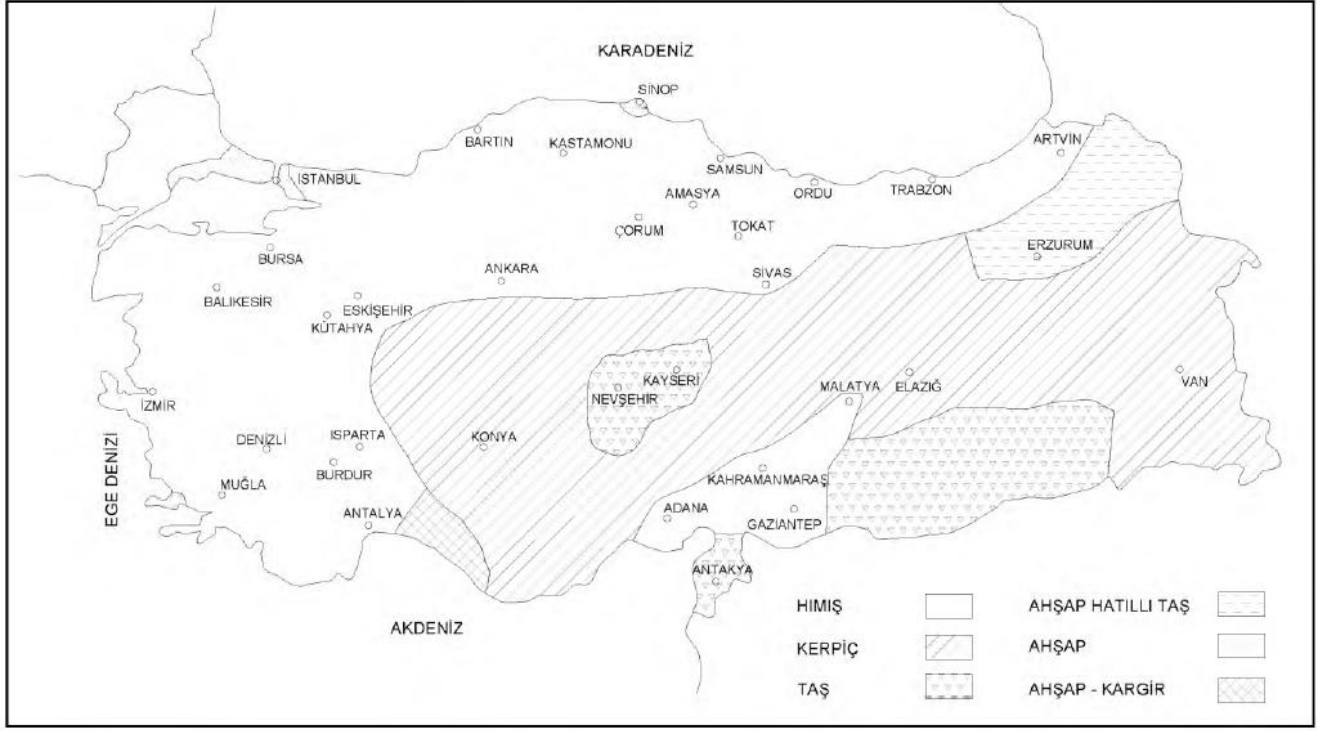
¹⁵Reha Günay, a.g.e., s. 30.

¹⁶Önder Küçükerman, a.g.e.

Şekil 2.2. Anadolu'daki Türk evinde mekanlara göre ısı problemlerinin çözümleri,
1. Serinletilen yazlık ev, 2. Isıtılan kişi, 3. Isıtılan oda, 4. Kış odaları,
5. Kolay ısıtılan kışlık ev.¹⁷

¹⁷Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e..

Şekil 2.3. Anadolu’da bölgelere göre malzeme kullanımı.¹⁸

Türklerin yaşadıkları coğrafi bölgelerdeki farklı iklimsel özellikler, evlerin yapımında kullanılan malzemelerde, yapıların arazi üzerindeki konumlarında ve yapım tekniklerinde evin yapıldığı coğrafyanın özelliklerine göre bir takım farklılıklar görülmesine neden olmuştur. Fakat evlerin yapısal özelliklerinde bir takım farklılıklar görülmüş olsa da özellikle mekanların iç düzenlemeleri ve fonksiyonları bu farklılıklardan hemen hemen hiç etkilenmemiştir. Türkler evlerin yapımında kullandıkları malzemeyi yaşadıkları çevredeki kaynaklardan temin etmişlerdir. Örneğin, yağışın bolca görüldüğü ormanlık bölgelerde ahşap malzeme kullanırken, yağışın olmadığı kurak bölgelerde taş ve kerpiç malzeme kullanmışlardır.

¹⁸Mine Kazmaoğlu, Uğur Tanyeli, Anadolu Konut Mimarisinde Bölgesel Farklılıklar, Yapı Dergisi, Sayı 33, İstanbul, 1979

Resim 2.1. Himiş yapım tekniği, Trabzon.¹⁹

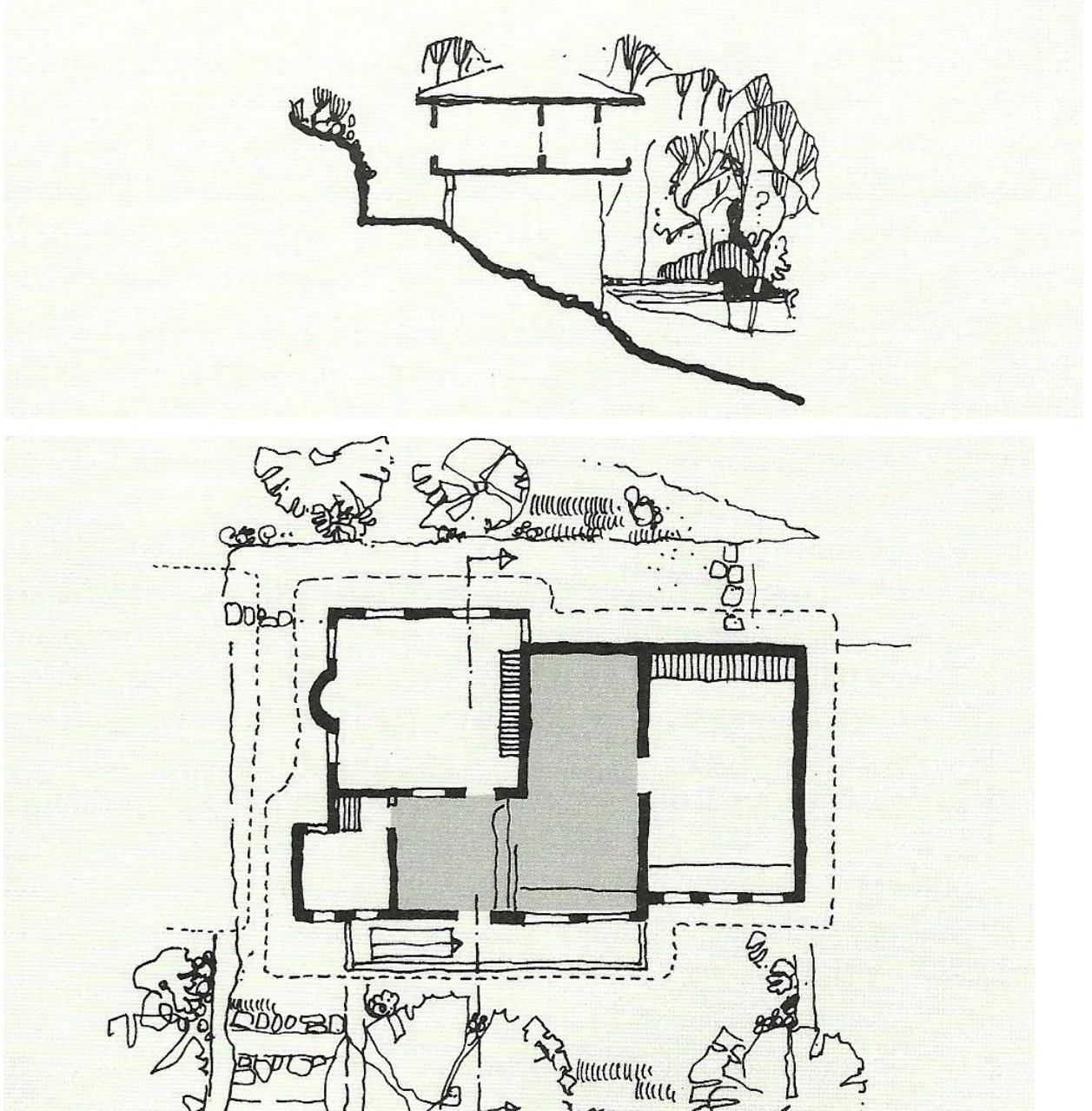
Resim 2.2. Taş ev, Kilis.²⁰

---

^{19, 20} <http://www.restorasyonforum.com/>

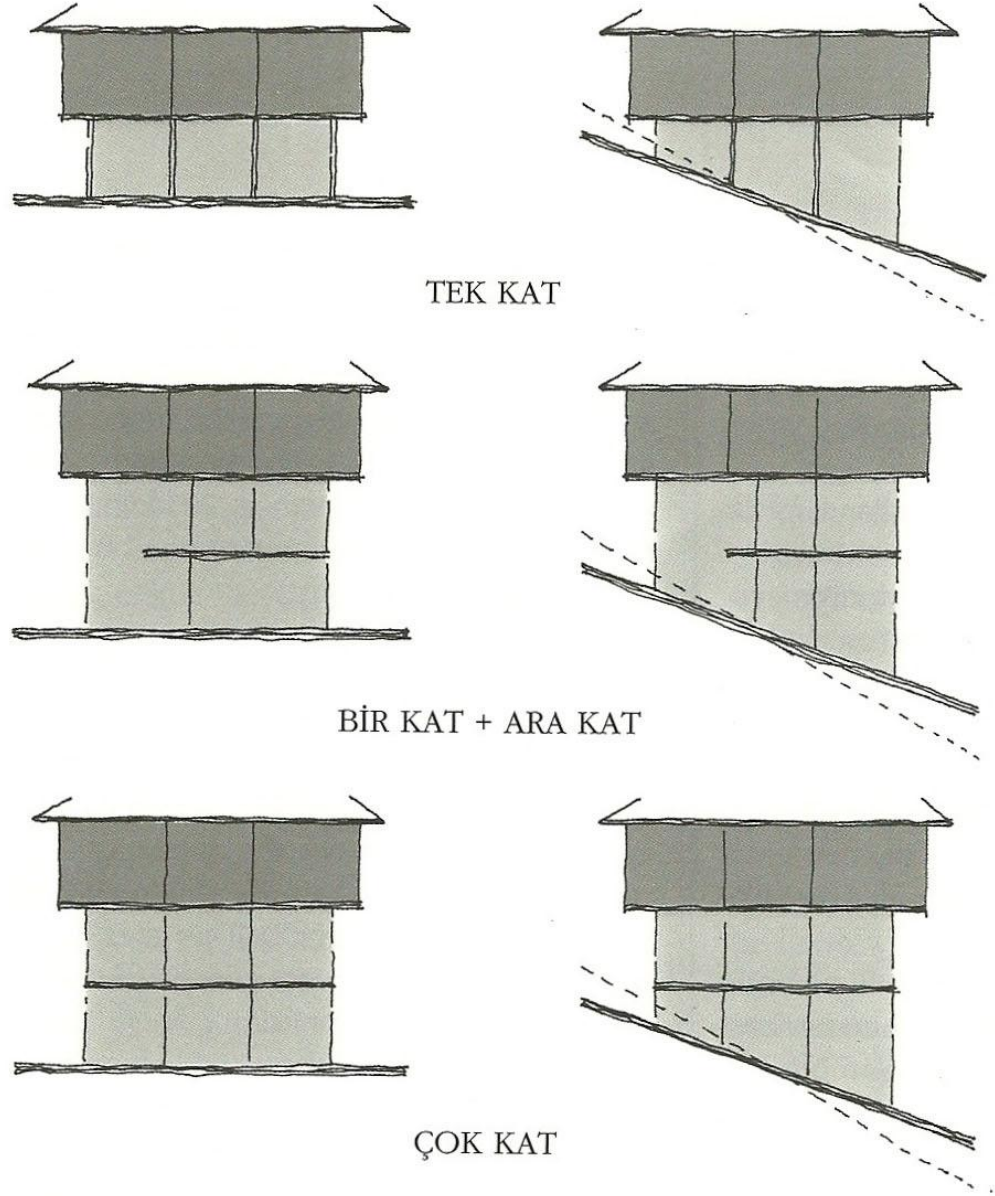
b. Topografik Etkiler

Evlerin tasarımında görülen en önemli özelliklerden biriside, yapıların dış çevreden belirgin bir şekilde ayrıştırılmış olmasıdır. Anadolu'nun coğrafi bölgelerinin engebeli yapısı evlerin dış çevre ile kurulmuş olan bağlantıları üzerinde etkili olmuştur. Farklı coğrafi bölgelerde yapılmış olan evlerin mekânsal ve fonksiyonel özellikleri aynı iken, dış biçimleri birbirinden farklı yapılmıştır.

Şekil 2.4. Eğimli bir arazi üzerindeki evin kuruluş ve çevreyle ilişkisi.²¹

²¹Önder Küçükerman, a.g.e.

Şekil 2.5. Türk evinde üst kat ve yapının doğayla ilişkileri. Türk evinin değişmeyen özellikleri, daha çok üst katlarda görülür. Geleneksel kavramlarla bağlı olarak kurulan odaların yapıdaki yeri, çevre verilerine bağlı olarak doğaya yaklaşmakta ya da uzaklaşmaktadır. Böylece değişmeyen üst kat ile, değişen doğal çevre arasında yarı değişken kesimler oluşmaktadır.²²

²²Önder Küçükerman, a.g.e..

2.2. Sosyal Faktörler

Türk evinin oluşumunu etkileyen sosyal faktörler iki başlık altında toplanmıştır.

Bunlar;

a. Toplum yapısı,

b. Aile yapısı.

a. Toplum Yapısı

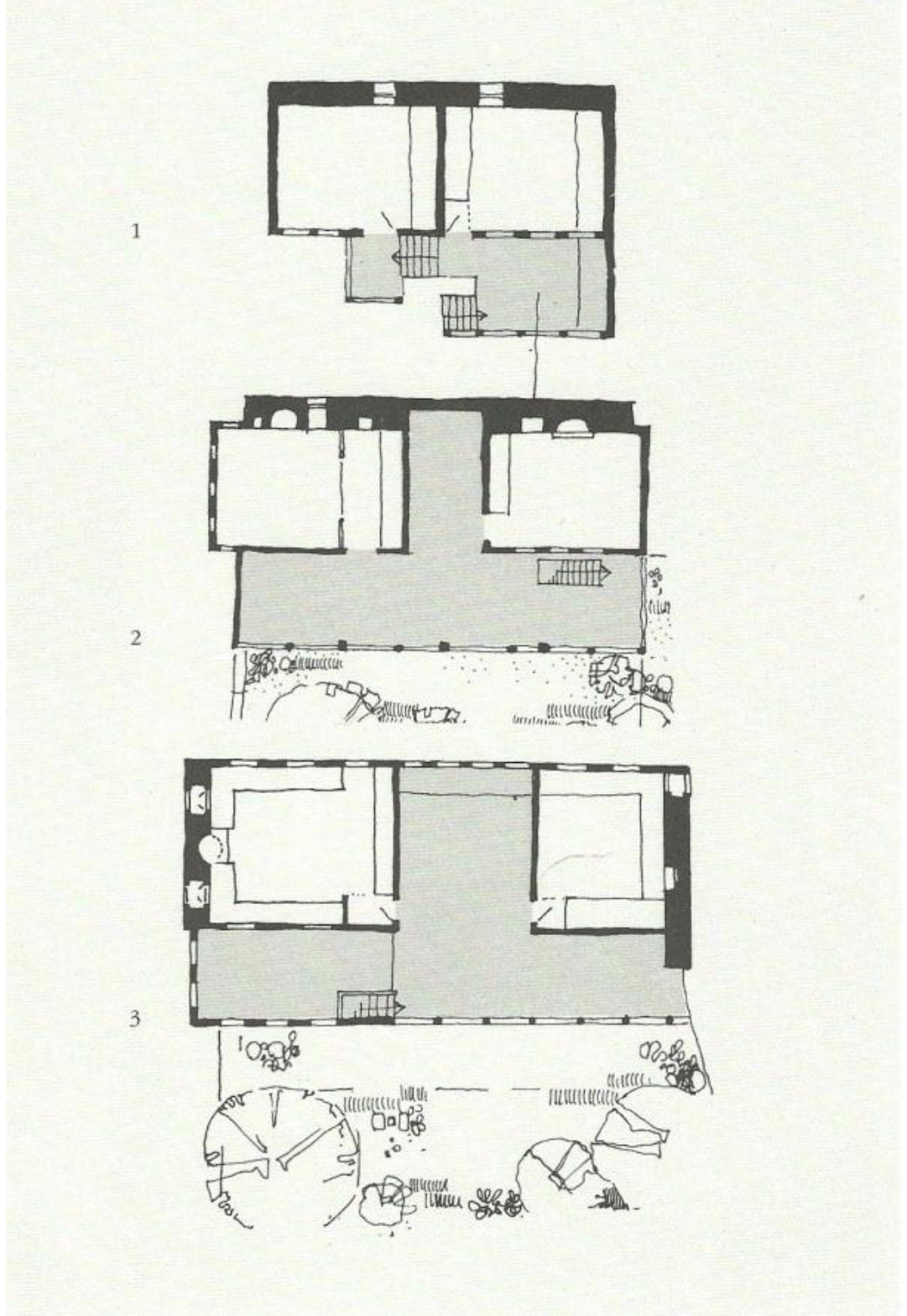
Türkler Anadolu'ya geldikten sonra da yerleşik ve göçebe yaşama düzenini devam ettirmişlerdir. Genel olarak yönetici sınıf yerleşik bir yaşam şekli sürerken, göçebeler yerleşik yaşama düzenine daha uzun bir süre sonra geçmişlerdir. Günümüzde halen Anadolu'da göçebe kültürüne rastlanır. Bu nedenle Anadolu'da kentsel ve kırsal olmak üzere iki ayrı yaşama kültürü oluşmuştur. Yazlık-kışlık göçleri yavaş yavaş kışlık yerleşmelere dönüşen göçebeler devlet toprağını işlemişler, karşılığında vergi ve asker vermişlerdir.²³ Türkler Anadolu'ya yerleştiklerinde, Anadolu'da Rum, Ermeni ve Yahudi gibi halklar yaşıyordu. Burada daha önceden yerleşmiş olan halklar çiftçilik, zanaat ve tüccarlıkla uğraşıyorlardı. Türkler Anadolu'ya yerleştikten sonra Bizans döneminde kurulan esnaf örgütünü korumuş ve devam ettirmişlerdir. Bunun sonucunda üretim gücü artmış ve denetim altına girmiştir. Türkler Anadolu'ya ilk geldiklerinde İran kültürünün etkisi altındaydılar, İstanbul alındıktan sonra Doğu Hıristiyan kültürünü öğrenmiş ve Rumeli'ye geçtiklerinde de Avrupa kültürü ile etkileşim halinde olmuşlardır.

Türk evinde, zengin ailelerin evleri ile yoksul ailelerin evleri arasında evlerin kuruluş düzeni açısından bir ayırım yapmak zordur. Genellikle oda sayısı ve iç düzenlemede malzeme değişse de, her iki ev de tek bir kuruluş ilkesine göre tasarlanmıştır.²⁴

---

²³Mehmet Enver Beşe, "Safranbolu ve Çevresinde Göçebeler", Halk Bilgisi Haberleri, sayı 92, Haziran 1939, s. 169.

²⁴Önder Küçükermen, a.g.e., s., 53.

Şekil 2.6. Anadolu'daki Türk evinin çok değişik ekonomik etkenlere bağlı olarak biçimlendirilmiş üç örneğinde odalar ve orta alanın kuruluşu.
1. İmam evi, 2. Tüccar evi, 3. Yönetici evi.²⁵

²⁵Önder Küçükerman, a.g.e.

b. Aile Yapısı

Türk toplumlarında en eski zamanlardan beri toplumun temeli aile kavramı olmuştur. Türk evinin biçimlenmesinde aile yapısının özellikleri büyük rol oynamıştır.

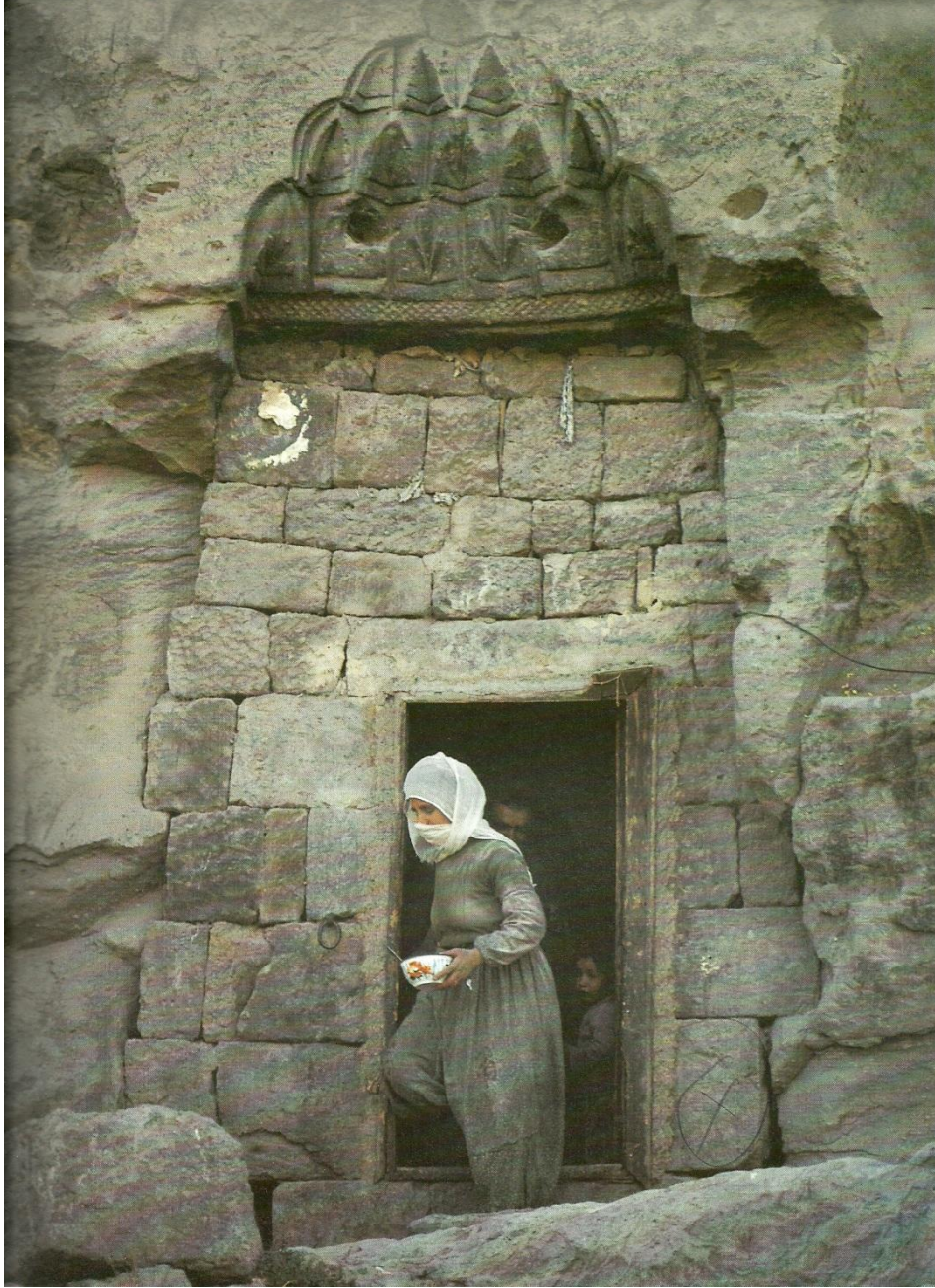
Türklerde, kadın ile erkek arasındaki iş bölümü İslamiyet'in kabulünden sonra daha keskin çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Erkek evin reisiydi ve bu sebeple evdeki en önemli oda ona ait olmuştur. Konuklar genellikle bu odada ağırlanmış ve hizmetçi ilişkileri bu odaya göre kurgulanmıştır. Bu odalar, başoda ya da selamlık gibi isimler almıştır. Bu odanın en önemli işlevi, erkeklerin bir araya gelmesi ve toplantıların bu odada yapılmasıdır. Sofa bir süre sonra bu odanın işlevsel olarak yerini almıştır.

Türklerde kadın evin ikinci kişisiydi. Türk evinin biçimlenmesinde, evin hanımının günlük yaşantısının çoğunu ev içerisinde geçirmesi büyük rol oynamıştır. Evin hanımı ev içindeki yaşantısını evin haremlik denilen kısmında geçirirdi. Evin hanımının kullandığı odalar, evin erkeğinin kullandığı odaya nazaran daha gösterişsiz olarak düzenlenmiştir.

Evler genel olarak dış çevreye kapalı ve içe dönük bir yaşantı üzerine düzenlenmiştir. Evler genellikle birkaç kattan oluşacak şekilde yapılmıştır. Evin her katı kendi içinde ayrı olarak çözümlenmiştir. Türk evinde en alt kattan başlanarak bir üst kata çıkıldıkça odaların düzeni giderek zenginleşmiştir. Evler doğal çevrenin uygun olduğu yerlerde mümkün olduğunca daha az katlı ve doğayla iç içe olacak şekilde planlanmıştır. Fakat yerleşimin yoğun olduğu yerlerde kat sayısı arttırılmıştır.

Evlerin rastgele toprak parçaları üzerine kurulması nedeniyle, zemin kat planı da doğal olarak "rastgele" düzenlenmiştir. Bu "doğallık" üzerinde pek çok değişik plan düzeni gelişme olanağını bulmuştur. Evlerin zemin katında, herkes kendine göre bir doğa düzenlemiştir. Örneğin evlerin zemin katına çoğu zaman saksı içerisinde çeşitli bitkiler konulmuştur. Bu alanların çok önemli bir ortak özelliği daha vardır. Zemin katlar buldukları yapının özellik ve ihtiyaçları doğrultusunda çevreyle uyumlu olacak şekilde planlanmıştır.

Türk evinin, oluşumundan itibaren başlayan ve gelişen temel yapısal özelliklerinin belirginleşmesinde çok sayıda çeşitli etkenler rol oynamıştır. Bununla birlikte en temel kavramlar, değişik koşullardan belirli oranlarda etkilenerek, ama her zaman genel kimliğini de canlı tutarak çok uzun bir süreci tamamlamıştır. Anadolu mirası içerisindeki Türk evlerinin bu özelliği, tanımlanmış bir mekan sisteminin yüzyıllar boyunca hassas bir denge içinde sürdürülmüş bulunan çok yönlü bir kimlik düşüncesinin özgün ürünü olmuştur.²⁶

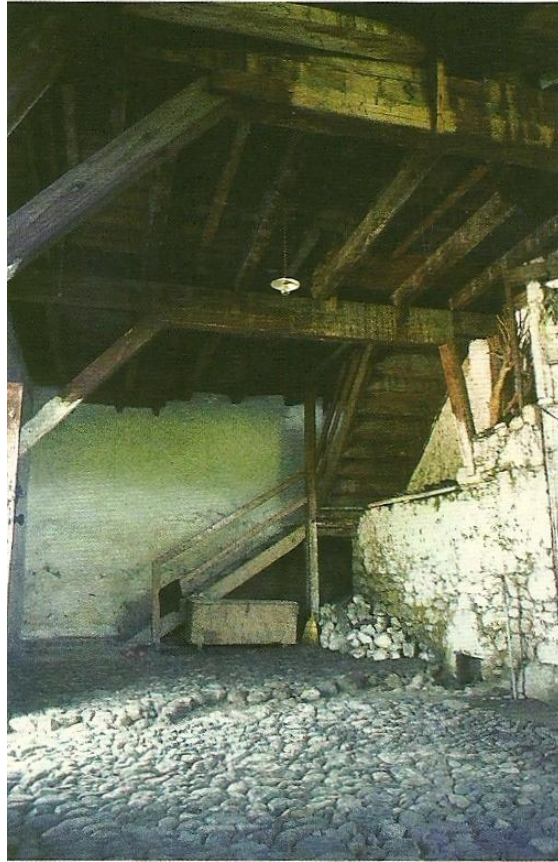

Resim 2.3. Eski döneme ait mukarnaslı girişin taş duvar ile kapatılması.²⁷

^{26,27} Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e., s. 71.

Resim 2.4. Üst kat ile dış çevre arasında bağlantı, Safranbolu.²⁸

Resim 2.5. Zemin ile üst kat arasındaki bağlantıyı sağlayan zemin katı, Safranbolu.²⁹

---

^{28,29}Önder Küçükerman, a.g.e.

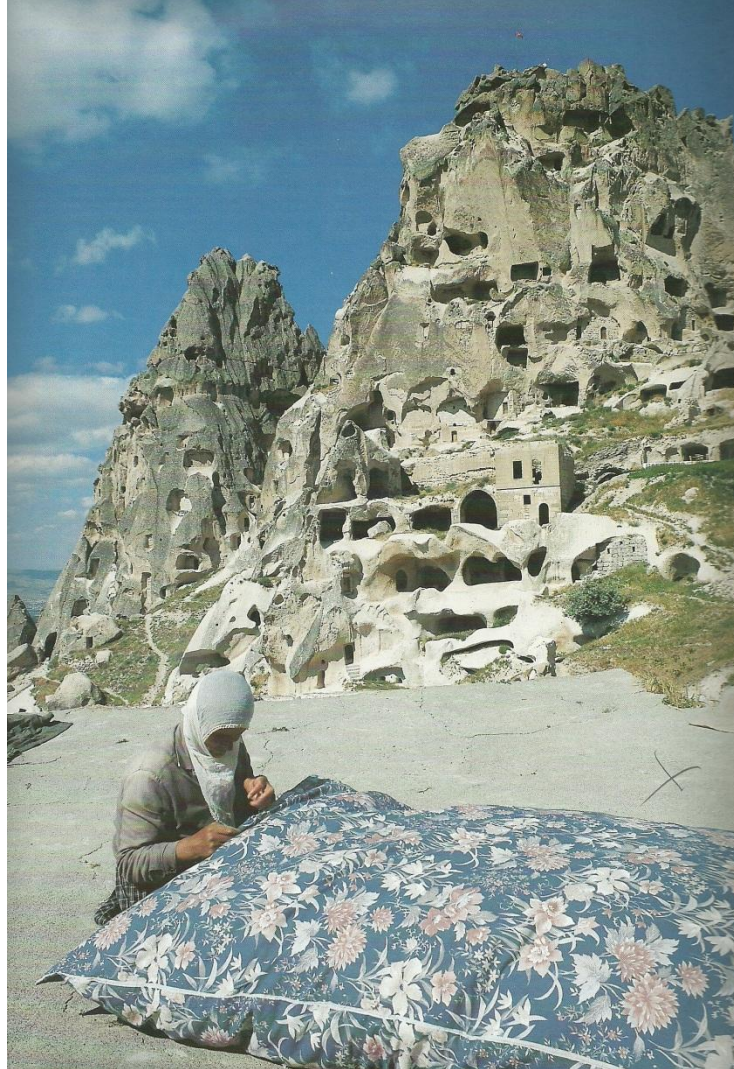
2.3. Tarihi Faktörler

Anadolu, en eski çağlardan beri pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bunun sonucunda Anadolu'da çok sayıda tarihi ve sosyal miras birikimi olmuştur. Bu birikimler Anadolu'nun farklı coğrafi bölgelerinde inşa edilen evlerde biçim ve yapım teknikleri yönünden farklılıklar ortaya çıkarmıştır.

Anadolu'ya gelen Türklerin bir kısmı yerleşik düzene geçerken bir diğer kısmı da hayvanlarına ot bulmak için devamlı hareket halinde olup yurt veya ak-öy denilen çadırlarda yaşamışlardır. Yerleşik düzene ait ve Orta Asya'da izlenen "kule ev" denilen yüksek duvarlar üzerine kurulmuş, çevresine açık, köşk tipi evin, Türk evine ana katın üst kat olması biçiminde yansıdığı görülmüştür. Buna göre Türk evi, çok katlı olmuş ve köşk denilen ev tipi ortaya çıkmıştır. Göçebe yaşam düzeninin yaşama birimi olan çadırın da Türk evinin oluşumu üzerinde etkileri olmuştur. Çadırın Türk evine etkisi odaların niteliğini belirlemekte olmuştur. Çadır gibi her odanın, bir yaşama birimi olarak değişmez bir iç düzeni vardır. Göçebe kültüründen ev biçimine yansıyan niteliğin oba düzeni olduğu görülmüştür. Buna göre evlerdeki orta mekânın (sofa) karşılığı, göçebe obasında çadırların etrafında toplandığı ve ortak olarak kullanılan orta alandır.

Yaşama birimi olan oda, çevresindeki dış mekânla birlikte bir kompozisyon oluşturur ve ev planını meydana getirir. Bu dış mekân sadece bir hizmet alanı değildir. Bu dış alan aynı zamanda, daha çok, değişmez nitelikli bir yaşama birimi olmakla birlikte iç bütünlüğü kesin olan odanın bağımsızlığını ilan eden bir soyut mekândır. Türk evinde dışa açık olan bu alan hayat, sergâh, hanay, divanhane de denilen, odalar önü ile odalar arasında kalan, eyvan diyebileceğimiz aralıktan oluşur. Bunun dışında eyvanın bu biçimin ilk İslam mimarisinde ortaya çıktığı ve Arapça'da beyt, İran'da ise talar adını aldığı görülmüştür. Türkler Anadolu'ya geldikten sonra burada karşılaştıkları ve örnek aldıkları ev tipleri de Türk evinin kökeni olarak gösterilebilir. Tarihöncesi Çağlar'da Orta Anadolu'da yaygın olan kerpiç mimarideki hilaninin girişi, yani üstü ve üç yanı kapalı direkli mekân, eyvan ya da açık dış sofaya benzer. Bugün Buhara ve Hiva'da görülen ayvan da hilaninin aynısıdır. İlk örneklerini Troya, Beycesultan, Kültepe'de ortaya çıkan megaron önündeki antreli ve saçaklı mekân da açık dış sofayı andırır. Daha sonraki dönemlerde Yunan, Roma

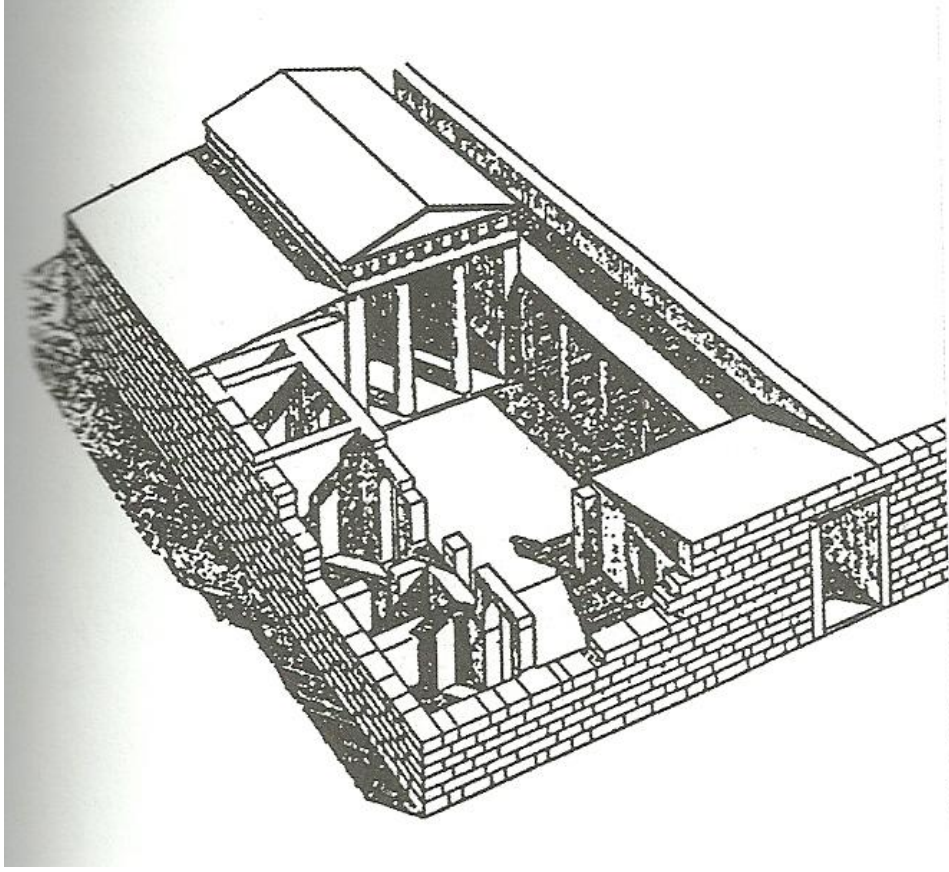
tapınakları ve avlulu yapılarının kolonalarında evlerin oluşumu üzerinde buna benzer etkiler yapmışlardır. Düz toprak dam ve ocak, fırın gibi diğer yapı öğelerinin bugün de aynı yörelerde var olduğu görülmüştür. Yine de izlenen bu devamlılık kerpiç bir mimariye aittir. Ahşap dikme ve hatıl yöntemi Tarih öncesi Çağlar'da Anadolu'da uygulanmıştır. Orta Asya'da da aynı teknik kullanıldığı için bu yöntem bu coğrafya aralığında da devam etmiştir. Bizans Dönemi'nde üst katın esas yaşama katı olduğu görülmektedir. Bu sebepten dolayı üst katın Bizans ve Osmanlı'da aynı derecede önemli olduğunu bilinmektedir. Anadolu'nun Bizans Dönemi'nde yaygın bir ahşap iskeletli yapı geleneğinin olup olmadığı belli değildir ancak ormanlık yörelerde bu teknik sıkça kullanılmıştır.³⁰

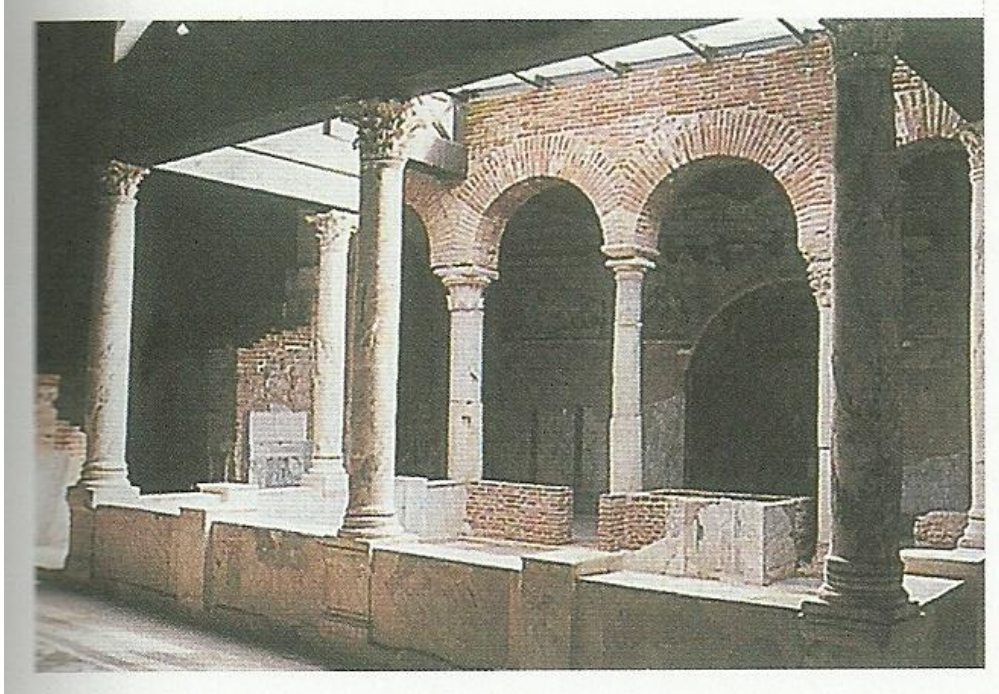
Resim 2.6. Eski dönemlerden kalma evlerin mağara evler, Ürgüp.³¹

³⁰Reha Günay, a.g.e., s. 32-33.

³¹Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e.

Şekil 2.7. Avlulu ve kolonatl  antik dönem evi, Priene.³²

Resim 2.7. Roma döneminde inŖa edilmiŖ avlulu ev, Efes.³³

^{32,33}Cengiz BektaŖ, Türk Evi, BileŖim Yayınevi, İstanbul, 2007.

3. PROJELENDİRME YÖNTEMLERİ

Türk evinde plan, odaların bir sofa çevresinde dizilmesiyle oluşur. Oda, biçimi, büyüklüğü, nitelikleri pek az değişken bir yaşama birimidir. Odalararası alan diyebileceğimiz sofa ise, her özelliğiyle değişkendir. Bu yüzden ev tipini sofa belirler.³⁴

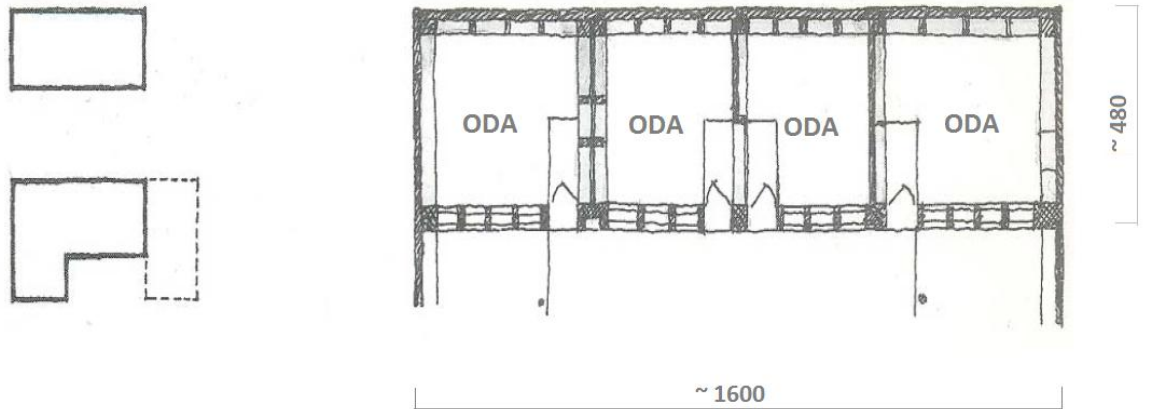
Türk evleri dört farklı şekilde projelendirilmiştir.

Bunlar;

1. Sofasız evler,
2. Dış sofalı evler,
3. Orta sofalı evler,
4. İç sofalı evler.

3.1. Sofasız Evler

Türk evinin en yalın şeklidir. Odaların yan yana dizilmesiyle oluşmuştur. Tek katlı evlerde odalar arası bağlantı kaldırım veya avlu ile sağlanmıştır, çok katlı evlerde ise odaların ilişkisi balkon şeklindeki geçitlerle sağlanmıştır. Bu nedenle genellikle sıcak iklime sahip bölgelerde uygulanmıştır.

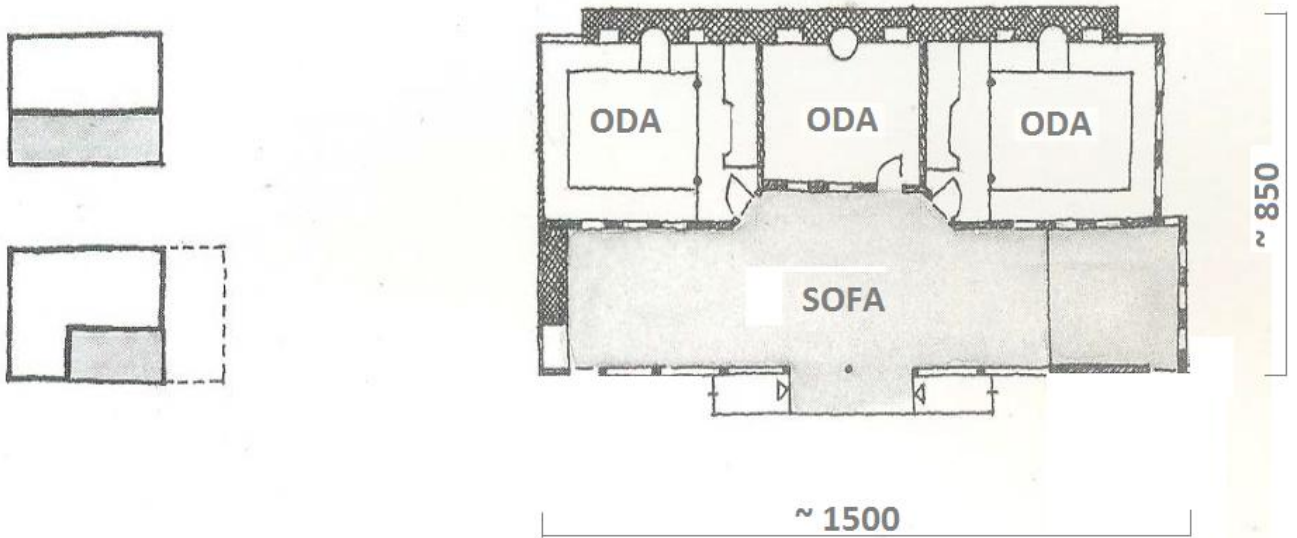
Şekil 3.1. Sofasız plan.³⁵

³⁴Reha Günay, a.g.e., s. 59.

³⁵Metin Sözen, Türklerde Ev Kültürü, DK Yayınları, İstanbul, 2001.

3.2. Dış Sofalı Evler

Türk evinde eski örneklerine rastlanan ve farklı plan düzenlemeleri olan plan şeklidir, bu evlerde simetri az görülür. Sofa bir ya da üç cephesi duvarsız olarak dış dünyaya açık şekildedir. Türklerin doğa içindeki yaşamının ve çadırlı göçebe hayatının yerleşik düzene çok iyi bir şekilde uyarlanmasıdır. Sofa iyi havalarda ve özellikle yazın yoğun bir yaşama ve üretim alanı olmuştur. Bu evlerde her oda çadırı, dışa açık sofa ise biraz denetim altına alınmış olan doğayı simgeler. Çoğunlukla sofanın iki dar ucu yan duvarların uzantısı ile kapanmıştır. Eyvanlar iki oda arasında kalan korunmuş mekanlardır. Çok sonraları ise sofa direkliği camekanla kapatılmıştır. En zengin örnekleri köşklü, eyvanlı evlerde karşımıza çıkar.³⁶ Bazı dış sofalı evlerde, avlu içerisine ocak, çeşme ve tek katlı müştemilat gibi yapılar yapılmıştır.

Şekil 3.2. Dış sofalı plan.³⁷

³⁶Reha Günay, a.g.e., s.59.

³⁷Metin Sözen, a.g.e.

Resim 3.1. Dış sofa, Kula.

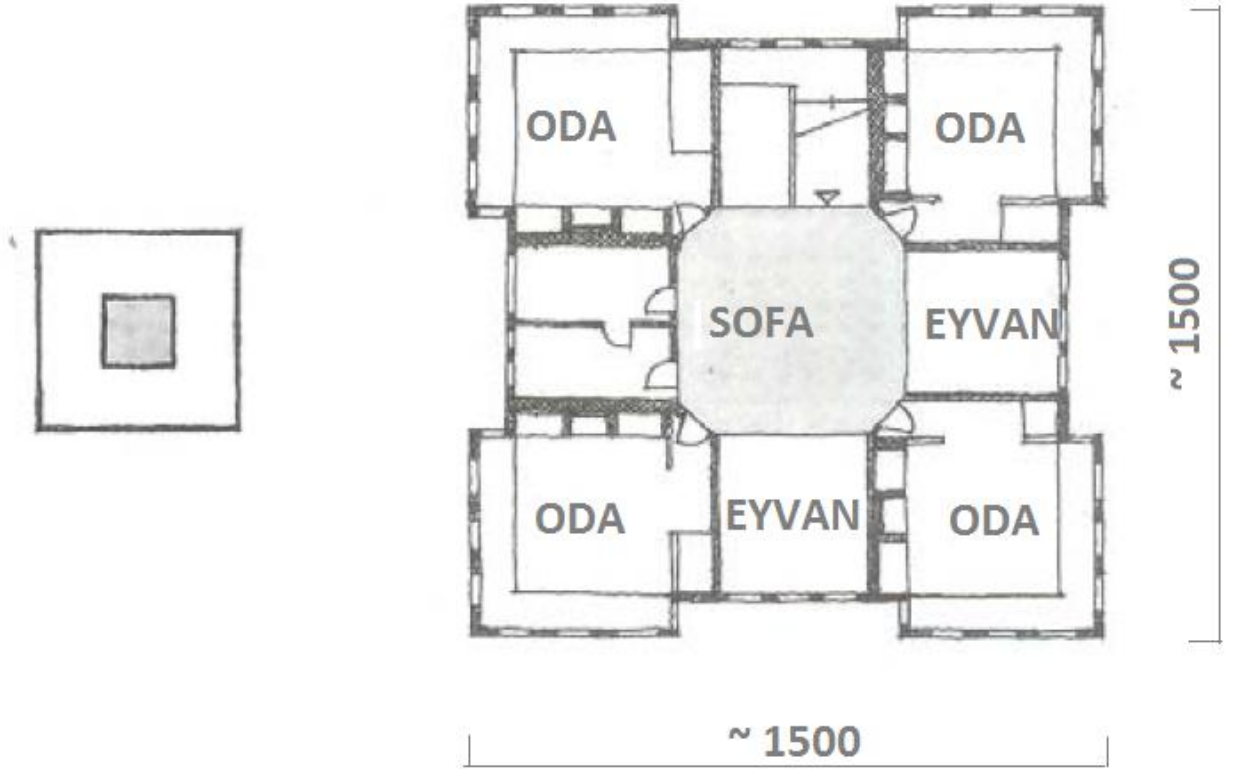
Resim 3.2. Eyvandan sofaya bakış, Kula, Manisa.³⁸

---

³⁸Reha Günay, a.g.e..

3.3. Orta Sofalı Evler

Planın ekseninde ön yüzden arkaya kadar uzanan, iki yanının kapalı alanlarla sarıldığı plan şeklidir. Sofanın yan kısımlarında bulunan mekanların derinlikleri farklı olabilir. Sofanın iki ucuna odalar arasına köşk ve cumba gibi mekanların eklenmesiyle, dış doğaya, sokağa ve bahçeye açılma şansı artırılırken kapladığı alan genişlemiştir ve sofaya eklenen bu köşk ve cumbalar, sofa ile bir bütünlük sağlayacak şekilde yapılmıştır. Yapıda yer kaybı olmaması, planın toplu düzenlenmiş olması odalar arasındaki mesafenin azalması, sıcak ve soğuğa karşı korumalı oluşu, zaman içinde dış sofalı evlerin yerini almasına neden olmuştur.³⁹

Şekil 3.3. Orta sofalı plan.⁴⁰

³⁹Orhan Cezmi Tuncer, Ankara Evleri, ATO Kültür ve Sanat Yayınları, Ankara, 2002, s. 59.

⁴⁰Metin Sözen, a.g.e.

Resim 3.3. Orta sofalı ev, Karaman.⁴¹

Resim 3.4. Oval orta sofa ve eyvan, İstanbul.⁴²

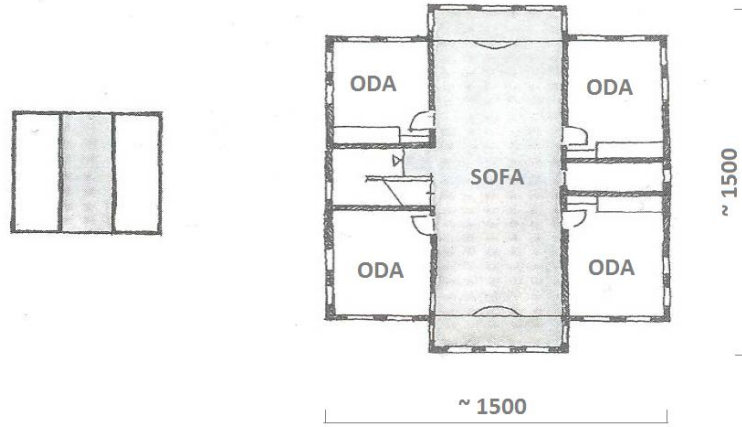
⁴¹<http://www.panoramio.com/>

⁴²Reha Günay, a.g.e..

3.4. İç Sofalı Evler

İç sofalı evlerde sofa, karşılıklı iki yana dizilen odaların ortasında bulunur. İç sofalı plan çözüme “karniyarik” da denir. Bu sofanın iki yanında çıkmaları olabilir.⁴³ Sofa yapının dış boyutlarına bağlı olarak kare veya dikdörtgen formdadır. Oda kapılarının sofaya pahlı açıldığı durumlarda sofanın formu sekizgene dönüşmüştür. İç sofalı ev düzeninde odalar arasındaki ulaşımın kolay olması sofanın doğayla olan ilişkisini azaltmıştır.

Şekil 3.4. . İç sofalı plan.⁴⁴

Resim 3.5. İç sofa, İstanbul.⁴⁵

⁴³Cengiz Bektaş, a.g.e., s. 148.

⁴⁴Metin Sözen, a.g.e.

⁴⁵Reha Günay, a.g.e..

4. MEKANLAR

Türk evi başlıca iki mekandan oluşmuştur.

Bunlar;

1- Sofalar,

2- Odalar.

4.1. Sofalar

Sofa, Türk evinde odalar arası ilişkilerin sağlandığı ortak alandır. Evdeki bütün odaların kapıları sofaya açılır. Sofa isminin ferah ve sefalı yer anlamına gelen “sefa” dan veya düzlük anlamına gelen “safih” kelimelerinden geldiği tahmin edilmektedir.⁴⁶

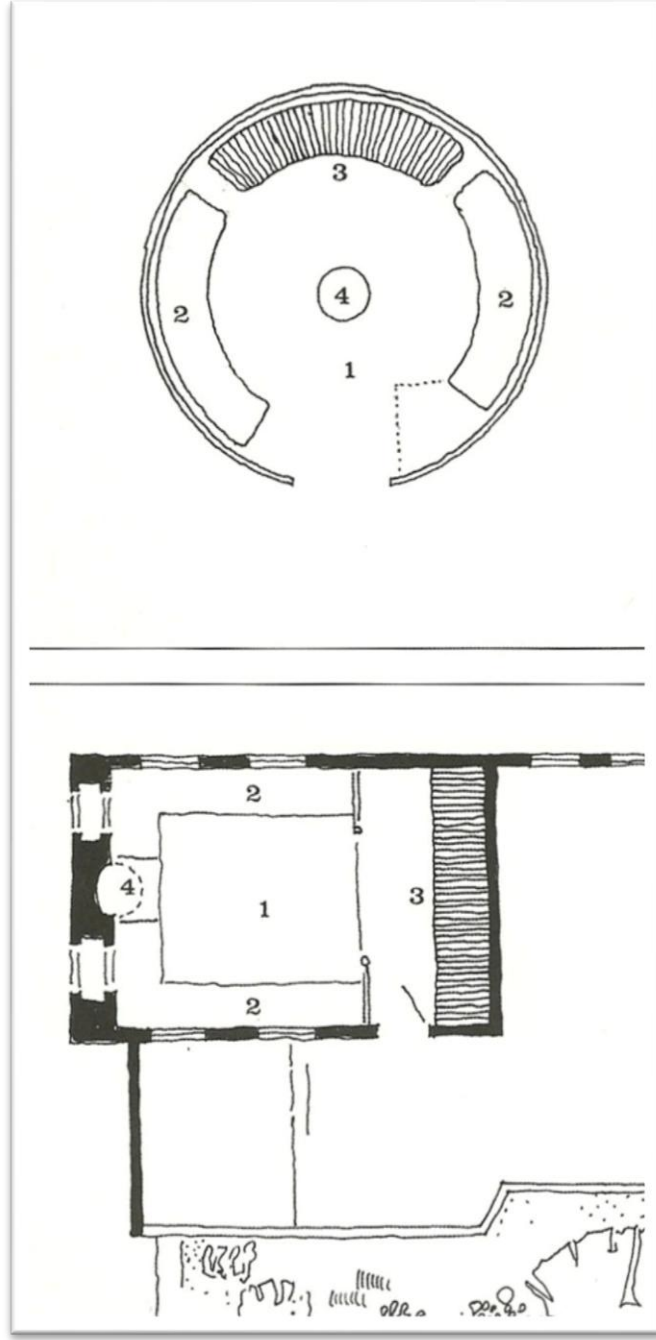
Bu mekan, ev içindeki dolaşımı sağlamakla birlikte, bir “toplanma” alanıdır. Dolaşım dışında kalan kesimleri oturmaya ayrılmıştır. Zamanla bu kesimler daha da özelleşmiş ve eyvan, sekilik, taht, köşk gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Böylece Türk evinin kuruluş düzeni içinde sofanın belirleyici görülür. “Odalar arası bir ortak alan” olan sofa, evlerin biçimlenmesinde çok etkili olmuştur.

Sofa en eski ev örneklerinde az görülür. Daha sonraları bu “odalar arası ortak alan” kurulmuştur. Bu bölümün üstü örtülmüş, görüşü denetleyen kafes gibi çözümler geliştirilmiş, en sonunda da camekânlarla örtülmüştür. Bütün bu aşamalar, sofanın odalar arası ortak alan niteliğini değiştirememiştir.⁴⁷

---

⁴⁶Celal Esad Arseven, Sanat Ansiklopedisi, Cilt IV, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, s. 1828.

⁴⁷Önder Küçükerman, a.g.e., s.59.

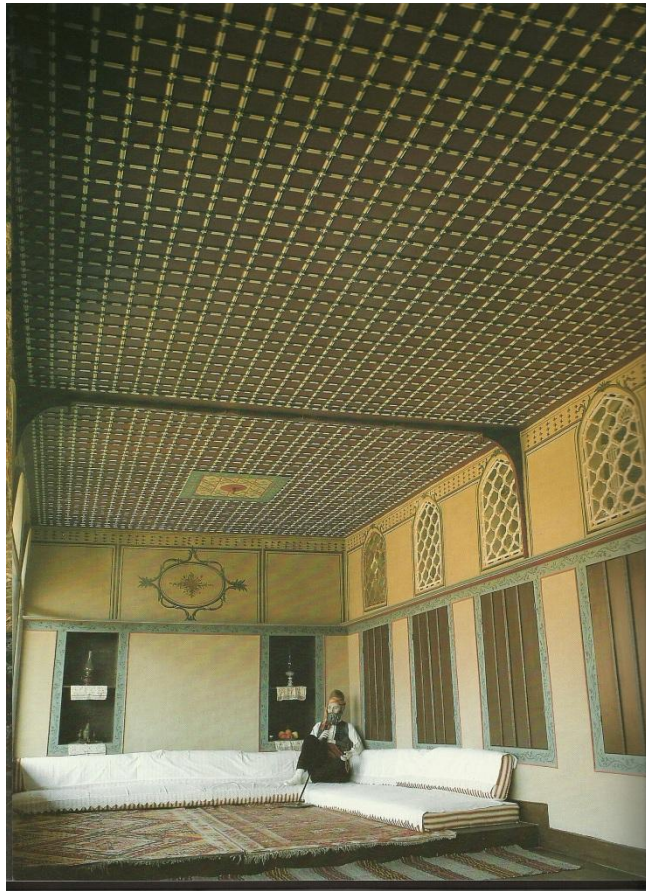
Şekil 4.1. Türk evini oluşturan ve bir özel yoğunlaştırılmış çevre olan odanın genel düzeninin ve kullanma biçiminin çadır düzeniyle kıyaslanması. Burada önemli olan durum, her iki yaşama biriminin işlevsel benzerliğidir.

1. Çok amaçlı orta alanı, 2. Oturma için biçimlenen çevresel alan, 3. Kapalı kullanma alanları Sekiler, sandıklar, yükler, 4. Isıtma. Çadırda ortada bulunan ocak, yapıda yana kaymıştır.⁴⁸

⁴⁸Önder Küçükerman, a.g.e., s. 68.

Resim 4.1. Kapalı sofa, Safranbolu.

Resim 4.2. Açık sofa, Bursa.⁴⁹

---

⁴⁹ Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e.

4.2. Odalar

Oda, Türk evindeki en önemli birimdir. Türk Evi'nde oda, yaşamla ilgili oturma, dinlenme, yemek hazırlama, pişirme, yemek yeme, ısınma, yatma, çalışma gibi tüm eylemleri karşılayabilecek donatıya sahip olacak şekilde kurgulanmıştır.⁵⁰ Bütün odalar aynı özelliklere sahiptir. Ölçüler değişmiş olsa da nitelikler değişmemiştir. Bu özellikler geleneksel yaşama biçimiyle ilgili olup, yaşama biçimi çok uzun yıllar değişmediği için oda tasarımı da aynı kalmıştır.⁵¹

Türk evinde odaların çevresinde bir hizmet alanı ihtiyacı olmuştur. Bu ihtiyacı sofa karşılamıştır. Odada, göçebe çadırlarındaki kendi işlevleri olan fakat sınırlandırılmayan bölgeler, bölücüler vasıtasıyla ya da kademelendirme yöntemiyle birbirinden ayrılmıştır.

Önder Küçükerman odaların kuruluşlarını ve yapı içindeki görevlerini beş madde ile açıklamıştır.

Bunlar;

- 1-) Odalar kendi başlarına belirli eylemleri karşılayan bütünlerdir.
- 2-) Odaların iç düzenleri belirli ilkelerle sınırlandırılmıştır.
- 3-) Bu ilkeler, toplumsal özelliklere bağlı olarak oluşmuştur.
- 4-) Bir ortak kullanım alanı çevresinde düzenlenmişlerdir.
- 5-) Bu ortak alanın yapı içindeki yeri ve durumu ise çeşitli etkilerle değişimler göstermiştir.⁵²

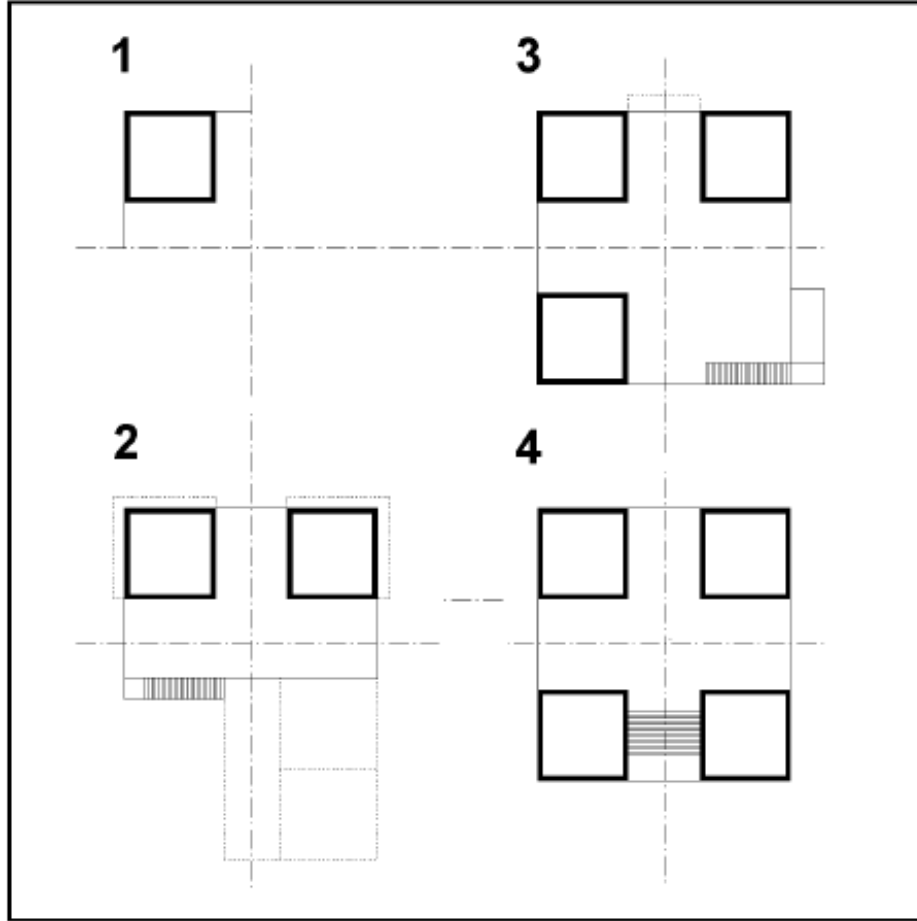
---

⁵⁰Muammer Hacıbaloglu, Geleneksel Türk Evi ve Çağımıza Ulaşamamasının Nedenleri. Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, Ankara, 1989, s. 21.

⁵¹Reha Günay, a.g.e., s. 46.

⁵²Önder Küçükerman, a.g.e., s. 69.

Her odanın çevresinde bir hizmet alanına ihtiyaç duyulmuştur ve bu nedenle sofalar bu ihtiyacı karşılayacak şekilde düzenlenmiştir. Bu iki mekan, belirli bir çoğalma düzeni içinde gelişerek Türk evinin kuruluş düzenini özgün çözümlere ulaştırmıştır. Bu düzenin en küçük birimi, bir oda ve çevresindeki hizmet alanıdır.

Şekil 4.2. Türk evlerindeki odaların

birbirleriyle ve ortak alanla ilişkilerindeki gelişim düzeni.⁵³

1- En küçük birim, 2- İki birimli düzen, 3- Üç birimli düzen, 4- Dört birimli düzen.

Her dört düzenin özel durumlarında, hem odalar arası hizmet alanı çeşitli biçimlerde genişleyebilmiş, hem de içinde değişik çevresel çözümler gerçekleştirilmiştir.⁵⁴

⁵³Doğan Kuban, "Sanat Tarihimizin Sorunları", Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1975.

⁵⁴Önder Küçükerman, a.g.e., s. 72.

Anadolu'nun farklı coğrafi bölgelerinde iklimsel özelliklerin farklılıklar göstermesi evlerin biçimlenmesini etkilemiştir. Evlerdeki odalar iklim değişiklikleri nedeniyle sürekli olarak, ya da belirli süreler içerisinde kullanılmıştır. Aynı zamanda çoğu bölgede, yaz ve kış ayları farklı evlerde geçirildiği gibi her mevsimin aynı evde geçirildiği durumlarda vardır. Her iki durumda da Türk evlerinin içerisindeki odalar iklimsel ısı değişikliklerine göre yaz ve kış aylarında daha verimli kullanılabilme için “açık ve serin odalar” ve “kapalı ve korumalı odalar” olacak şekilde bir takım iklimsel faktörlere göre düzenlenmiştir.

Bu faktörler iki farklı şekilde özetlenebilir.⁵⁵

Bunlar;

- a. Açık ve serin odalar,
- b. Kapalı ve korumalı odalar.

a. Açık ve serin odalar;

1. Yapı içinde uygun yön (Serin esintilere açık vb...)
2. Yapı içindeki durum (Üst kat, köşe vb...)
3. İnce, geçirimli (İnce duvar, ince döşeme, ince tavan vb...)
4. Uygun boyut (Yüksek, geniş, açık vb...)
5. İç-dış ilişkilerde açıklık (Büyük pencere vb...)
6. İç düzenlemede özen (Uzun süre oturulduğu için vb...)

b. Kapalı ve korumalı odalar;

1. Yapı içinde uygun yön (Serin esintilere kapalı vb...)
2. Yapı içindeki durum (Ara kat, ara oda vb...)
3. Kalın, geçirimsiz (Kalın duvarlar, kalın döşeme vb...)
4. Uygun boyut (Alçak, dar, kapanık vb...)
5. İç-dış ilişkilerde kapalılık (Küçük pencere, pencere kapağı vb...)
6. İç düzenlemede yalınlık.

---

⁵⁵Önder Küçükerman, a.g.e., s. 45.

Resim 4.3. Odanın iç düzeni, Muğla.⁵⁶

Resim 4.4. Dış etkilere kapalı şekilde düzenlenmiş oda, Bursa.⁵⁷

^{56,57} Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e.

Toplumun yaşantısındaki temel kavramların biçimlenmesi Odanın biçimlenmesinde etkili olmuştur. Önceleri genellikle her yerde faydacı anlayışla bağıntılı giden bu tutum, zamanla çeşitli bölgelerde değişimler göstermiştir. İlk uygulamalarda yapı öğeleri, odanın kullanılmasına katkıda buldukları oranda önem kazanarak belirlenmişlerdir. Yapının taşıyıcı düzeni, odanın boyutunu, biçimini, pencere, kapı gibi iç-dış ilişkilerini belirlemekle birlikte iç düzenin kurulmasında da etkili olmuştur.

Odalar, oda kavramının, oda öğelerinin ve yapı sisteminin birbirleriyle olan ilişkilerinin sonucunda biçimlenmişlerdir.

Odada iç düzenin oluşumu yapının kuruluş düzeniyle yakın ilişki içerisinde olmuştur. Örneğin ahşap karkas yapıdaki oda ile kerpiç ya da taş yapı arasında bu açıdan bir ilke birliği görölmektedir. Değişenler malzemenin uygulamasına bağlı olan ayrıntılardır. Ahşap yapı düzeni, malzemenin teknik özelliklerinden dolayı pencere dizileri kurmaya uygundur. Kerpiçle malzeme ile yapılan yapılarda da malzemenin uygunsuzluğuna karşılık aynı pencere dizilerinin gerçekteştirilmeye çalışıldığı görölmüştür.⁵⁸

Resim 4.5. Odada pencere dizileri, Safranbolu.⁵⁹

⁵⁸Önder Küçükerman, a.g.e., s. 73.

⁵⁹Reha Günay, a.g.e.

Odalarda pencereler ve kapılar, odaların dış çevre ile ilişkilerine önemli özellikler getirmişlerdir. Özellikle pencereler, iç düzenin kuruluşunu önemli ölçüde etkilemiştir. Toplumsal inanış ve gelenekler evin içe kapalı şekilde düzenlenmesini gerektirmiştir. Fakat yine de bazı çözümlerle ev dış çevreye açılma sağlanmıştır. Bu açılma eğilimi özellikle pencere düzenlemeleriyle yapılmıştır. Alt kattaki odaların pencereleri hem güvenlik hem de gizlilik açısından küçük yapılmışken, üst katlardaki odaların pencereleri ışığı ve görüşü en iyi şekilde sağlamaya yönelik olarak büyük boyutta ve sık yapılmıştır.⁶⁰

Resim 4.6. Üst katlarda pencere dizisi, Safranbolu.⁶¹

---

⁶⁰Önder Küçükerman, a.g.e., s. 110.

⁶¹<http://www.restorasyonforum.com/>

Odalarda çevreye yönelim beş farklı şekilde yapılmıştır.

Bunlar;

A- Oda dış çevreye tek yönlü açıyla yönelir.

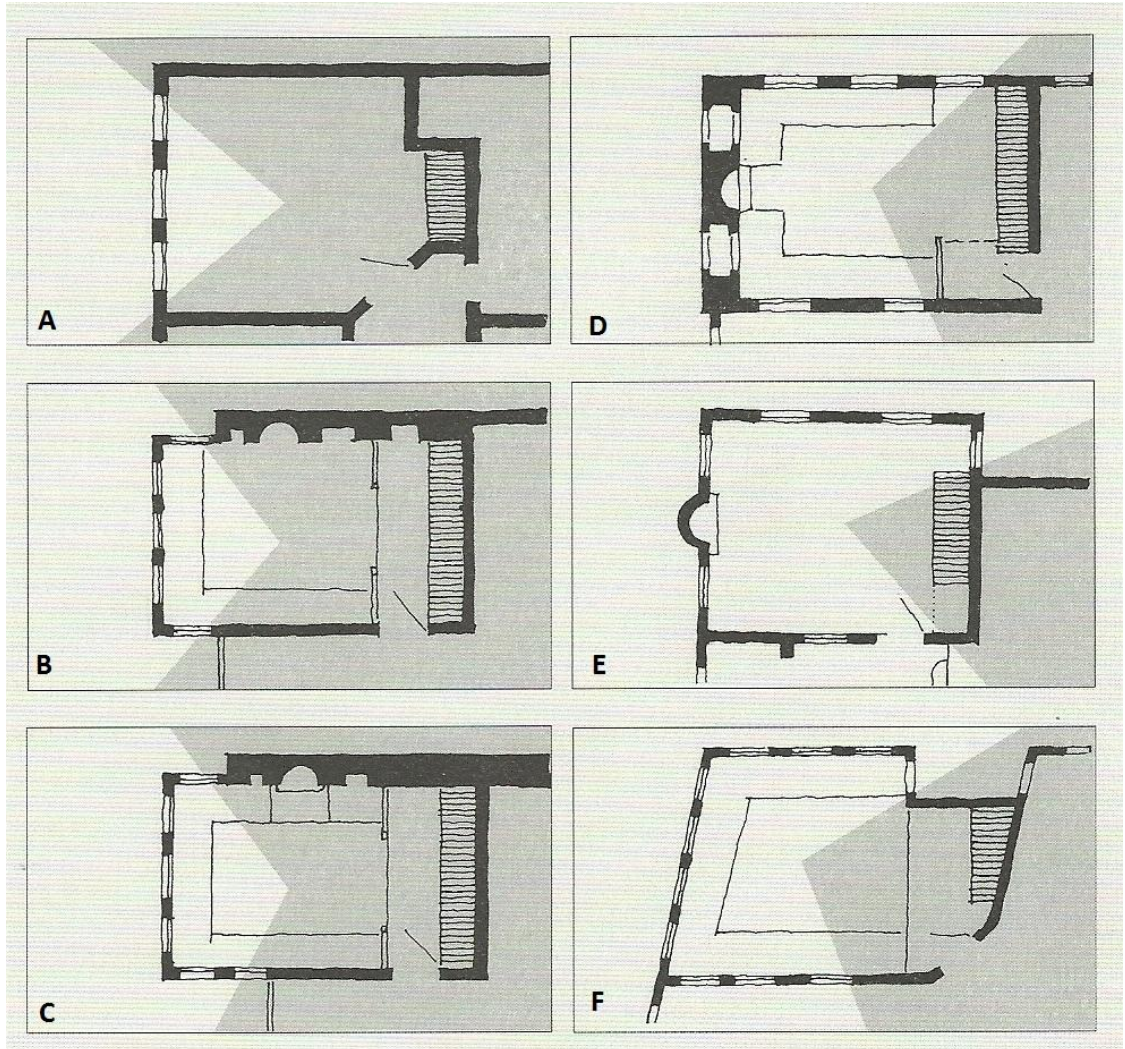
B- Oda dış çevreye çok yönlü ve simetrik olarak yönelir.

C- Oda dış çevreye çok yönlü, geniş ve asimetric açıyla yönelir.

D- Oda dış ve iç çevreye çok yönlü ve geniş bir açıyla yönelir.

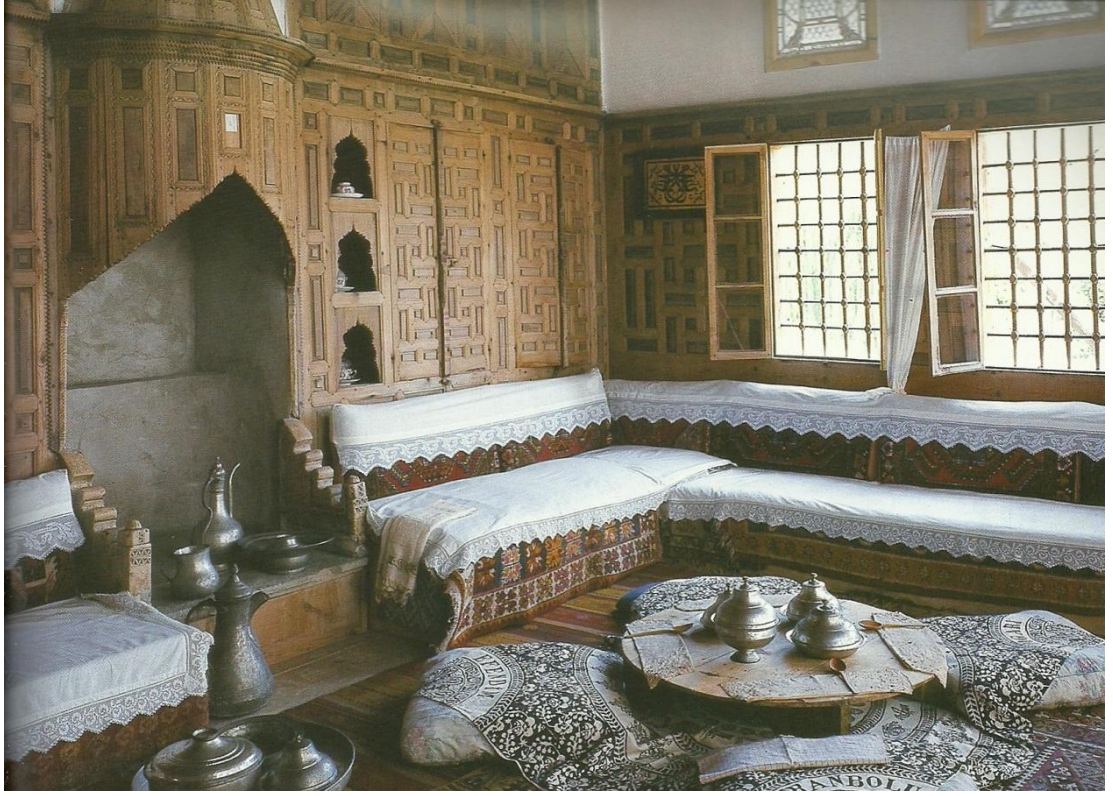
E- Oda dış ve iç çevreye her yönde ve çok geniş bir açıyla yönelir.

F- Oda dış ve iç çevreye dört yönde çok sayıda pencere ve çok geniş bir açıyla yönelir.⁶²

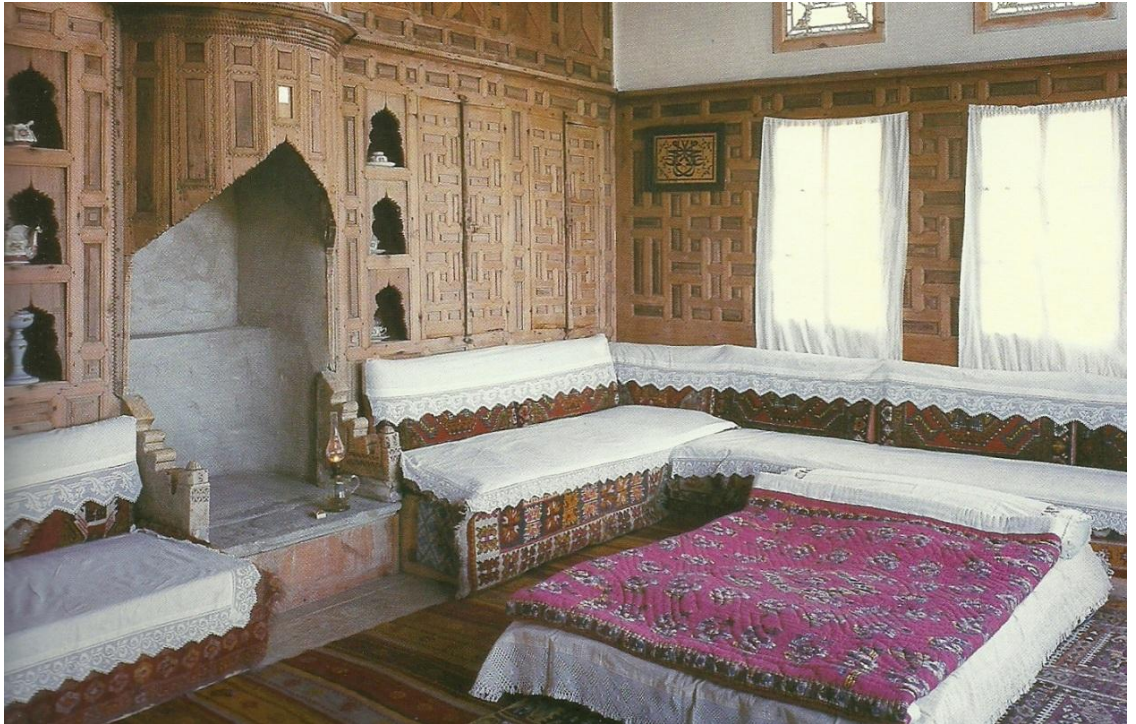

Şekil 4.3. Odanın çevreye yönelimi.⁶³

^{62,63}Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e., s. 105, 106.

Resim 4.7. Yer sofrası, Safranbolu.⁶⁴

Resim 4.8. Yatak düzeni, Safranbolu.⁶⁵

---

^{64,65}Reha Günay, a.g.e., s. 59.

5. YAPI MALZEMELERİ

Evlerin yapımında genellikle evin inşa edileceği bölgede kolay temin edilebilen malzemeler kullanılmıştır. Ekonomik durumun el verdiği şartlar doğrultusunda başka bölgelerden de malzeme temin edilmiştir. Anadolu'da bölgelere göre değişen iklimsel faktörler bu malzemelerde çeşitliliği sağlamıştır. İç ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ağırlıklı olarak kerpiç malzeme kullanılırken; Ege, Akdeniz, Doğu Anadolu bölgeleri ile İç ve Güneydoğu Anadolu'nun bazı bölgelerinde genel olarak taş malzeme, yağışın bol olduğu, Karadeniz ve Marmara bölgeleri ile Ege ve Akdeniz bölgelerinin iç kesimlerinde ise ahşap malzeme yoğun olarak kullanılmıştır.

Evlerin yapımında kullanılan yapı malzemeleri üç ana gruba ayrılmış ve üç başlık altında incelenmiştir.

Bunlar;

1. Taş malzeme,
2. Toprak malzeme,
3. Ahşap malzeme.

5.1. Taş Malzeme

Taşın evlerin inşasında kullanımı en eski örneklerden itibaren görülmüştür. Evlerin yapımında kullanılan taşlar yapının bulunduğu yöreden temin edilmiştir. Bu nedenle farklı coğrafi bölgelerdeki evlerde kullanılan taşlar bileşim, sertlik ve renk gibi fiziksel ve kimyasal özellikler bakımından farklılıklar göstermiştir.

Türk evinde taş yapı malzemesi; taşıyıcı olarak temel, duvar, çatı, döşeme, çıkma, merdiven, kolon, sütun ve kemerlerde; kaplama amacıyla duvar, döşeme ve çatılarda; yalıtım amacıyla da süsleme elemanı olarak korkuluk gibi elemanlarda ve söve, lento, çörten ve bacalarda kullanılmıştır.⁶⁶

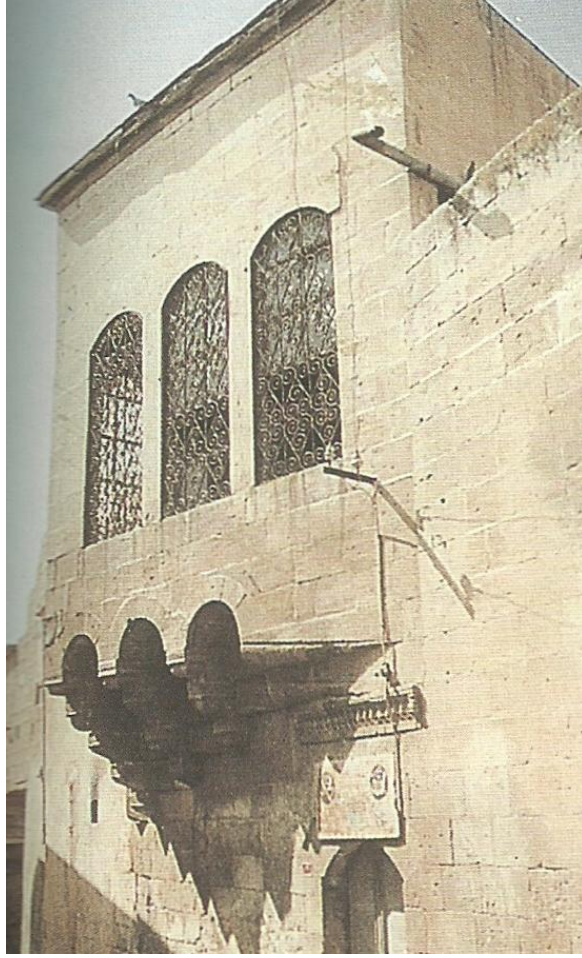
Türk evinin yapımında taş malzemenin kullanımı tüm bölgelerde karşımıza çıkar. Fakat Ege, Akdeniz, Doğu Anadolu bölgeleri ile, İç ve Güneydoğu Anadolu'nun bazı bölgelerinde coğrafi ve iklim koşullarından dolayı kullanımı daha yaygın olmuştur.

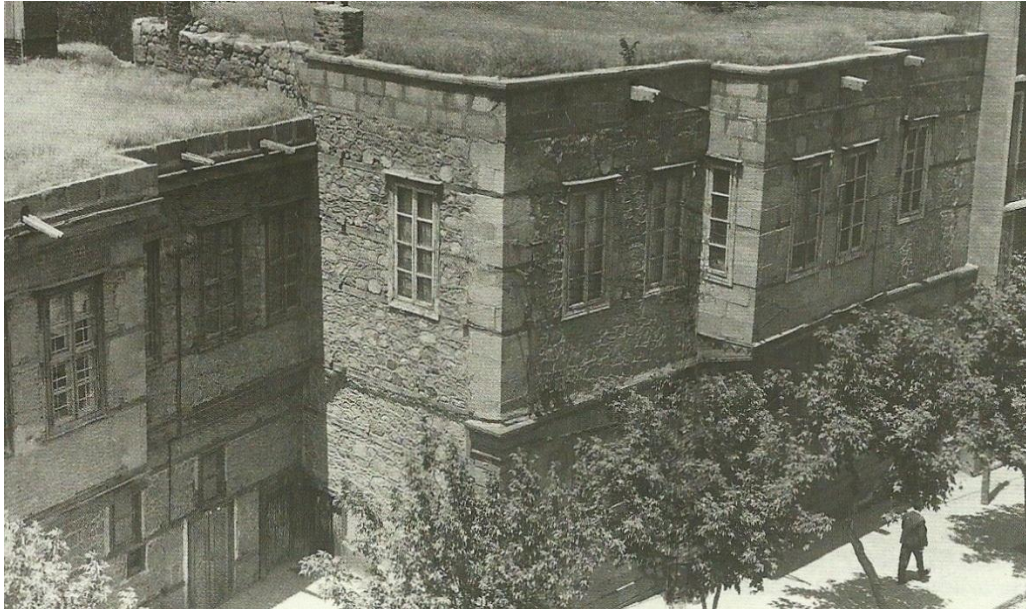
Resim 5.1. Kagir ev, Muğla.⁶⁷

⁶⁶Serpil Başlılar Altun, a.g.t., s. 139.

⁶⁷Reha Günay, a.g.e..

Resim 5.2. Taş malzemeyle yapılan eve örnek, Şanlıurfa.⁶⁸

Resim 5.3. Taş ev, Erzurum.⁶⁹

---

⁶⁸Cengiz Bektaş, a.g.e.

⁶⁹Önder Küçükerman, a.g.e..

5.2. Toprak Malzeme

Toprak Türk evlerinin yapımında, pişirilerek, doğal haliyle ve bağlayıcı olarak kullanılmıştır. Pişmiş toprak yapı malzemeleri dört ana grupta toplanmıştır.

Bunlar;

- a. Kerpiç
- b. Tuğla
- c. Kiremit
- d. Harçlar.

a. Kerpiç

Kerpiç; saman, kil, kum ve suyun karıştırılarak, kalıpların içine basılması ve güneş altında kurutulmasıyla elde edilir. Anadolu'da İç ve Güneydoğu bölgelerinde evlerin yapımında yoğun olarak kullanılmıştır.

Kerpiç malzeme yapılırken, toprak su ile karıştırılarak çamur haline getirilir, sonra elde edilen çamur çiğnenerek ezilir. Bu işleme özlendirilme denir. Bu çamur ezilirken içine kısa kesilmiş saman katılır. Bu saman kırıntıları çamurda bağlayıcı özellik göstererek malzemenin dağılıp parçalanmamasını sağlar. Sonra bu çamur, yapılacak kerpiç şeklinde gözlere ayrılmış tahta kalıplara doldurulur. Çamurun kalıba yapışmaması ve kolay çıkması için önceden kalıp ıslatılır ve sonra çamur konularak sıkıştırılır. Böyle samanla karışık kerpiçlere samanlı kerpiç denir.⁷⁰

Resim 5.4. Kerpiç ev, Şanlıurfa.⁷¹

⁷⁰Celal Esad Arseven, a.g.e., s. 1051.

⁷¹<http://www.sermimar.net/>

Kerpiç tuğlanın yapılışı ve ebatları bölgelere göre değişiklik gösterir. Kerpiç malzemenin temini ve üretilmesi diğer malzemelere göre daha kolaydır. Isıya dayanımı yüksektir, kullanıldığı yapıda izolasyon görevi görür, fakat suya ve neme dayanıksızdır, belirli aralıklarla dış çevreye bakan yüzeylerinin yenilenmesi gerekir.

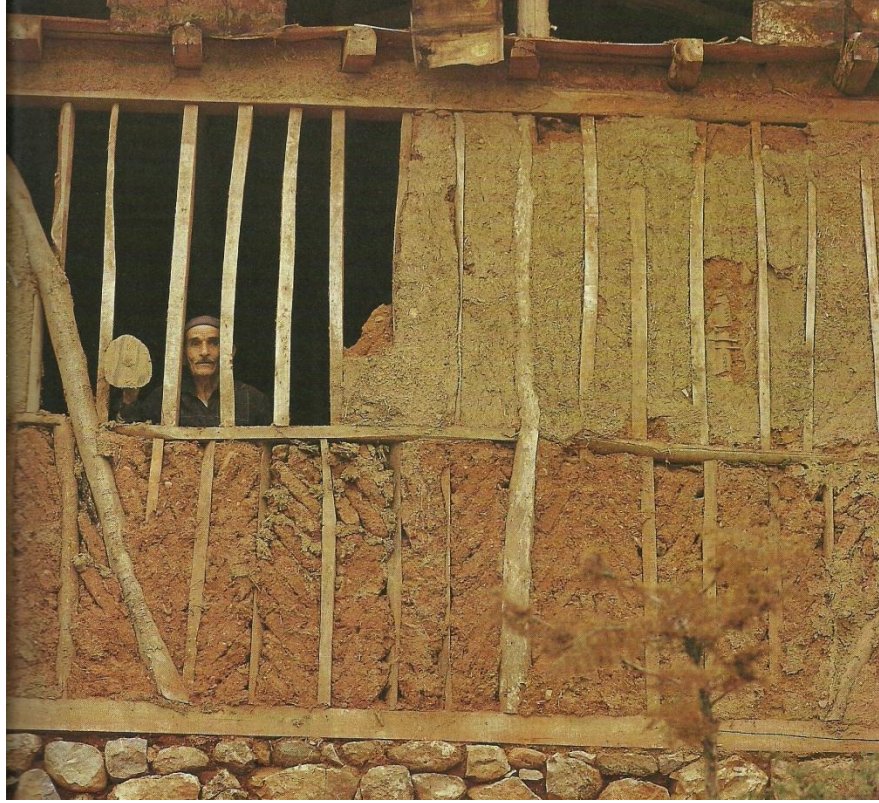

Resim 5.5. Kerpicin üretimi.⁷²

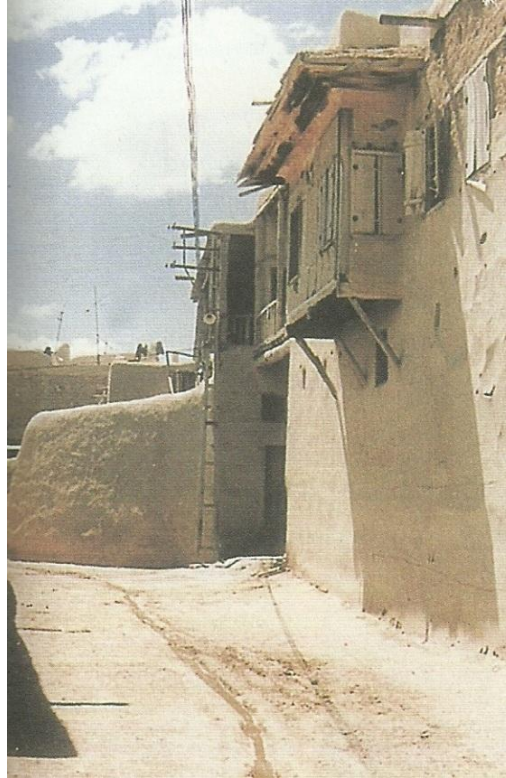

Resim 5.6. Kerpicin kalıplanması.⁷³

^{72.73} <http://turunc.kerpicokul.info/>

Resim 5.7. Kerpicin kullanımı.⁷⁴

Resim 5.8. Kerpiç cephe, Şanlıurfa.⁷⁵

---

⁷⁴Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e.

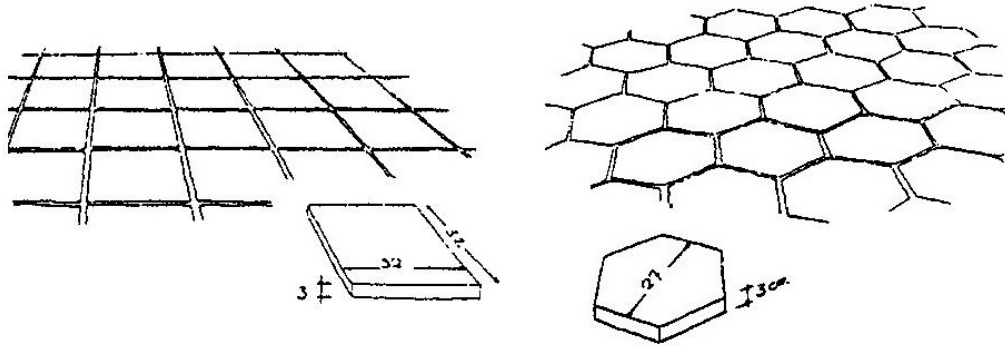
⁷⁵Cengiz Bektaş, a.g.e..

b. Tuğla

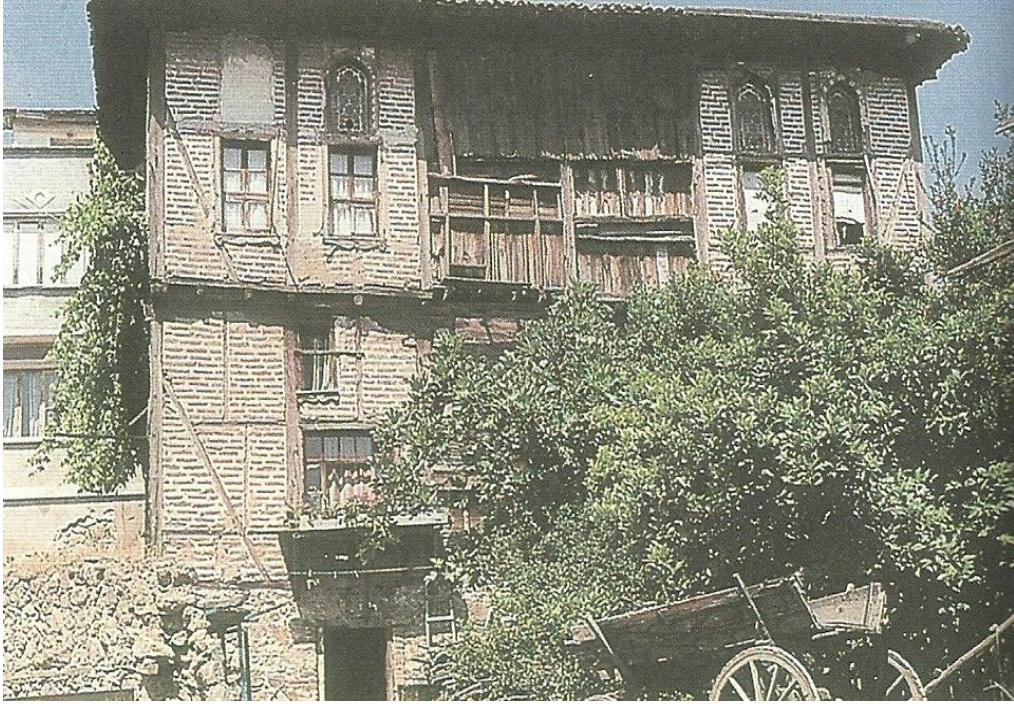
Tuğla, killi toprağın su ile yoğurularak kalıplar ile şekil verildikten sonra fırında pişirilmesiyle elde edilir.

Tuğla evlerin inşasında duvar, döşeme kaplamaları, kubbe, tonoz, ocak, baca ve ahşap yapı iskeletinin dolgusunda kullanılmıştır. Tuğlaların şekil ve boyutları, kullanıldığı bölgeye ve yapı içinde kullanıldığı amaca göre değişiklikler göstermiştir.

Tuğla genelde büyük yapıların yapımında kullanılmıştır. Ev yapımında kullanımı ise büyük kentlerle sınırlı kalmıştır.

Şekil 5.1. Tuğla döşeme kaplaması.

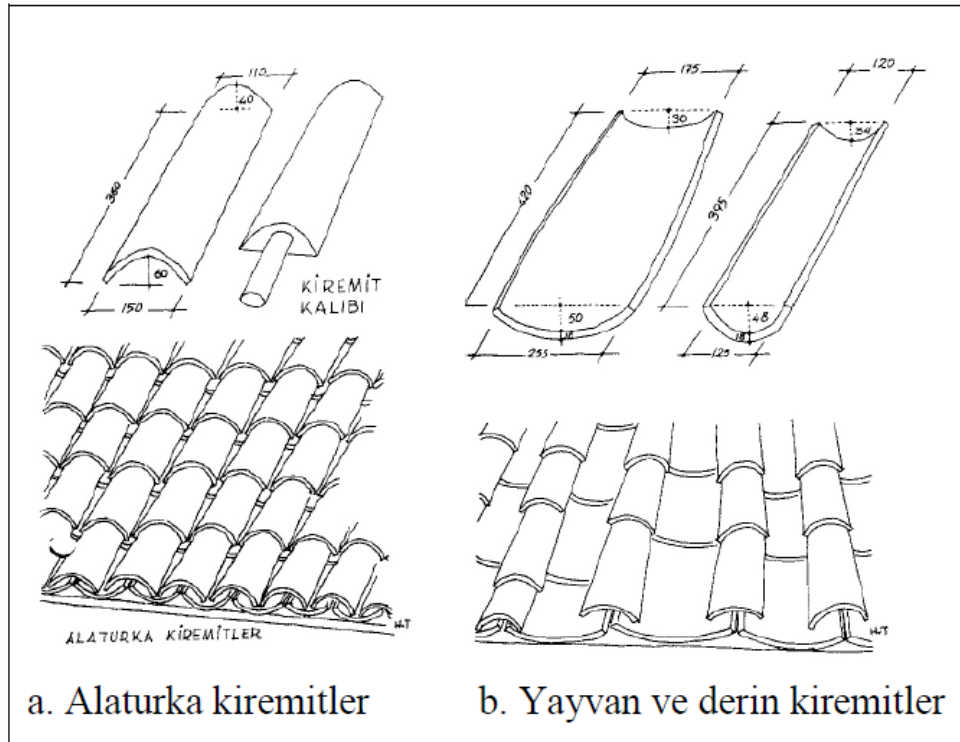
Resim 5.9. Karkas arası tuğla dolgu, Bursa.⁷⁶

⁷⁶Cengiz Bektaş, a.g.e.

c. Kiremit

Kiremit, toprak ve kilin belirli biçimde şekil verilerek pişirilmesi ile elde edilir. Kiremit, tuğlada olduğu gibi, daha çok toprak malzemeyi pişirmek için gerekli olan malzemenin bol bulunduğu bölgelerde kullanılmıştır. Balkanlarda, Marmara bölgesinde, Ege'nin bazı, Akdeniz bölgesinde, İç Anadolu'nun kuzey kısmında, Karadeniz bölgesinde ve nadiren Doğu Anadolu bölgesinde çatılarda kiremit örtü tercih edilmiştir. Aşırı yağış alan Muğla'da bahçe duvarlarının üzerleri ve bacalar dahi kiremitle örtülüdür. Kiremit kaplı çatıların hakim olduğu bölgelerde bile köylere gidildikçe toprak ve ahşap örtünün kiremitin yerini aldığı görülmüştür.⁷⁷

Evlerin inşasında kullanılan alaturka kiremitlerin ebatları ortalama olarak, boyu 36-40 cm, üst genişliği 11-13 cm, alt genişliği 15-16 cm ve ön yükseklikleri 6-7 cm ölçülerindedir. Kiremitin ön ve arka uçlarının genişlikleri arasında 2-4 cm fark vardır. Alaturka kiremit form olarak dikine kesilmiş koniyi andırır. Kiremitin ebatları bölgelere göre değişiklikler göstermiştir.

Şekil 5.2. Kiremit.

⁷⁷Serpil Başlılar Altun, a.g.t., s. 146.

Resim 5.10. Alaturka kiremit çatı örtüsü, Hatay.⁷⁸

d. Harçlar

Harçlar; kireç, kum, alçı, horasan, çamur ve saman vb. malzemelerin su ile karıştırılarak hamur haline getirilmesiyle elde edilir. Harçlar, duvar örerken taşların veya tuğlaların aralıklarına doldurularak birbirine bağlamak veya duvar ve tavan yüzeylerini sıvamak için kullanılır.⁷⁹

Evlerin yapımında başlıca üç harç tipi kullanılmıştır.

Bunlar;

- I. Kireç harç,
- II. Toprak harç,
- III. Horasan harcı.

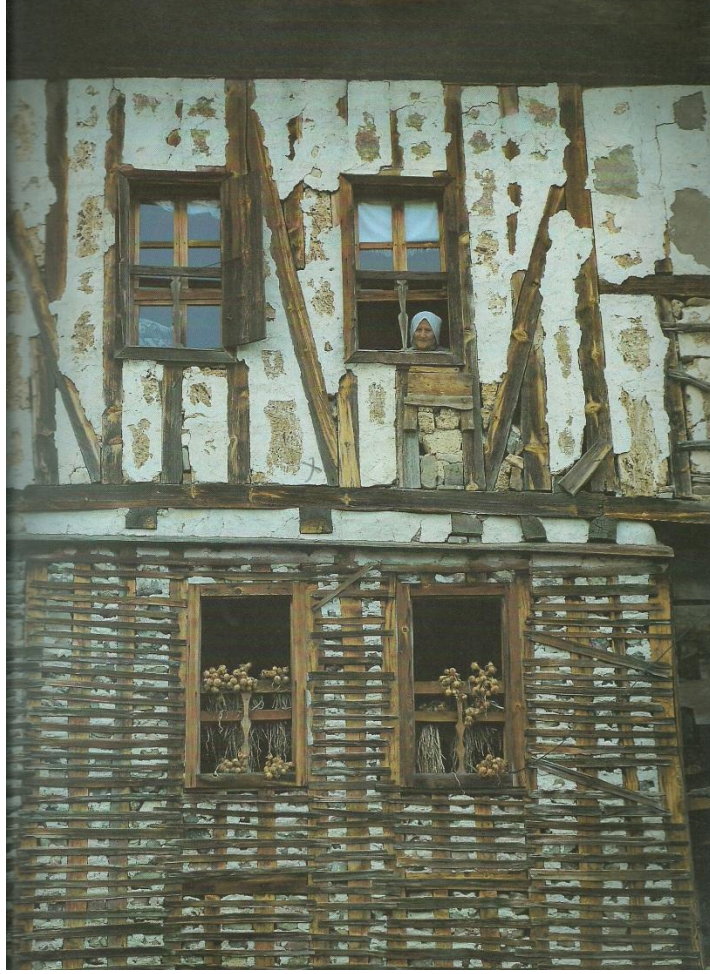
---

⁷⁸<http://www.cekulvakfi.org.tr/>

⁷⁹Celal Esad Arseven, a.g.e., s. 687

I. Kireç Harç

Kireç harç, genellikle tuğlaları birleştirmekte kullanılan, söndürülmüş kireç, kum ve su karışımıyla elde edilen harçtır. Bu harç yapıda kullanıldıktan sonra suyun fazlası buharlaşır ve ilk kuruma meydana gelir. Suyun buharlaşmasından sonra harç kurur ve sertleşir.⁸⁰ Kireç, yaygın olarak harç yapımı amacıyla kullanılsa da, kolay temin edilebilen bölgelerde sıva ve badana da bu harç ile yapılmıştır.

Resim 5.11. Kireç harç dolgu ve sıva, Kastamonu.⁸¹

II. Toprak Harç

Toprak harç, toprak ve suyun karıştırılmasıyla elde edilir. Toprak çamuruna saman karıştırılarak yapılan harca da samanlı harç denir. Samanlı harç Türk evlerinin duvar yüzeylerine sıva olarak sürülmüştür. Kerpiç yapımında kullanılan harç sıva harcıdır. Özellikle Orta Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde sık olarak toprak kullanıldığı görülmüştür.

⁸⁰Doğan Hasol, a.g.e., s. 189.

⁸¹Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e.

III. Horasan Harcı

Horasan harcı, pişmiş tuğla ve kiremit parçalarının ince toz haline getirildikten sonra bir elekten geçirilmesi sonucu elde edilen ince tozun, kireç ve su ile karıştırılmasıyla elde edilir. Eskiden çimento yerine kullanılmıştır. Bu harca horasan denilmesinin nedeni Türkmenistan’da ve özel olarak Horasan şehrindeki tuğla ve taş yapıların harçlarının bu şekilde yapılmış olmasıdır.⁸² Bazı bölgelerde kireç, beziryağı, pamuk, yumurta akı ve hayvan gübresi külünün karıştırılması ile yapılmıştır. Yapılarda özellikle suyla temas eden yüzeylere uygulanmıştır.

Resim 5.12. Horasan harcı ile yüzey kaplanması.

Resim 5.13. Horasan sıva uygulaması.

⁸²Celal Esad Arseven, a.g.e., s. 2031

5.3. Ahşap Malzeme

Ahşap, insanoğlunun kullandığı en eski yapı malzemelerinden birisidir. Ahşap, Türk evlerinin yer aldığı coğrafyalarda fazlaca bulunduğu için yapıların inşasında olarak yaygın olarak kullanılmıştır.

Taştan sonra doğadaki haline en yakın kullanılan malzeme ahşaptır. Ahşabın elde edilmesi, işlenmesi ve taşınması taştan kolay olmuştur fakat hava iklim şartlarına taş kadar mukavemet gösterememiştir. Pratik nedenlerden dolayı diğer malzemelere oranla daha çok kullanılmıştır. Geniş açıklıkların ahşap ile daha kolay geçilebilmesi, kolay elde edilmesi, taşınma ve işlenme kolaylığı, sıcak dokulu ve hijyenik bir malzeme olması, ısı ve ses tutuculuğu nedeniyle ahşap evlerin yapımında diğer malzemelerden daha çok kullanım alanına sahiptir.⁸³

Ahşap, Türk evlerinde giriş, kapı-pencere söveleri, kapı kanatları, odaların tavan ve döşemeleri, duvar, çatı, çıkma, merdiven, korkuluk, kapı ve pencere gibi kısımlarında sık olarak kullanıldığı görülmüştür.

Resim 5.14. Ahşap yapı geleneği.⁸⁴

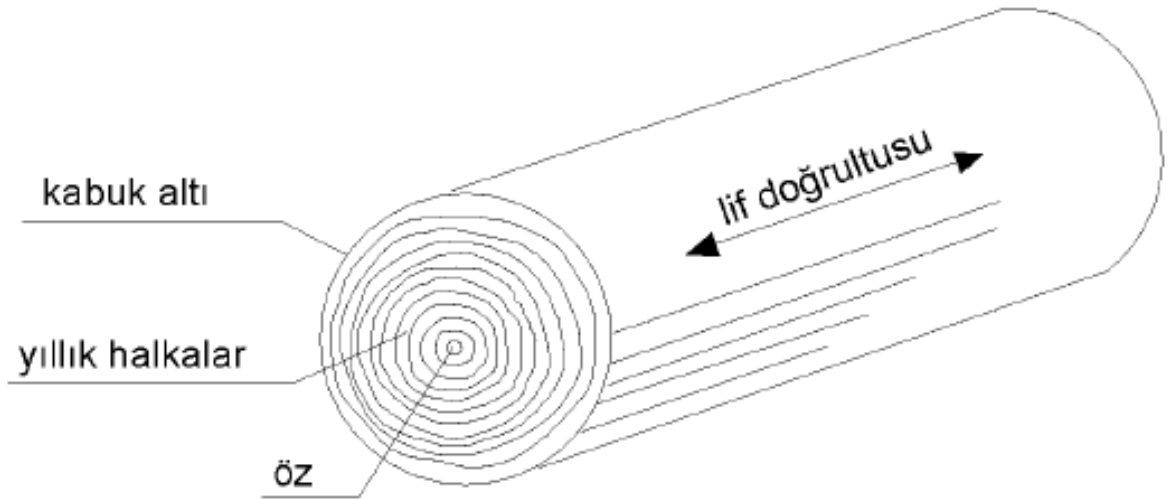
⁸³Neslihan Özhan, a.g.t.

⁸⁴Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e.

Anadolu'da ahşap malzeme Türk evlerinin yapımında, Karadeniz, Marmara ve Akdeniz bölgelerinde sık olarak kullanılırken, Ege, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinin de bazı kısımlarında kullanılmıştır.

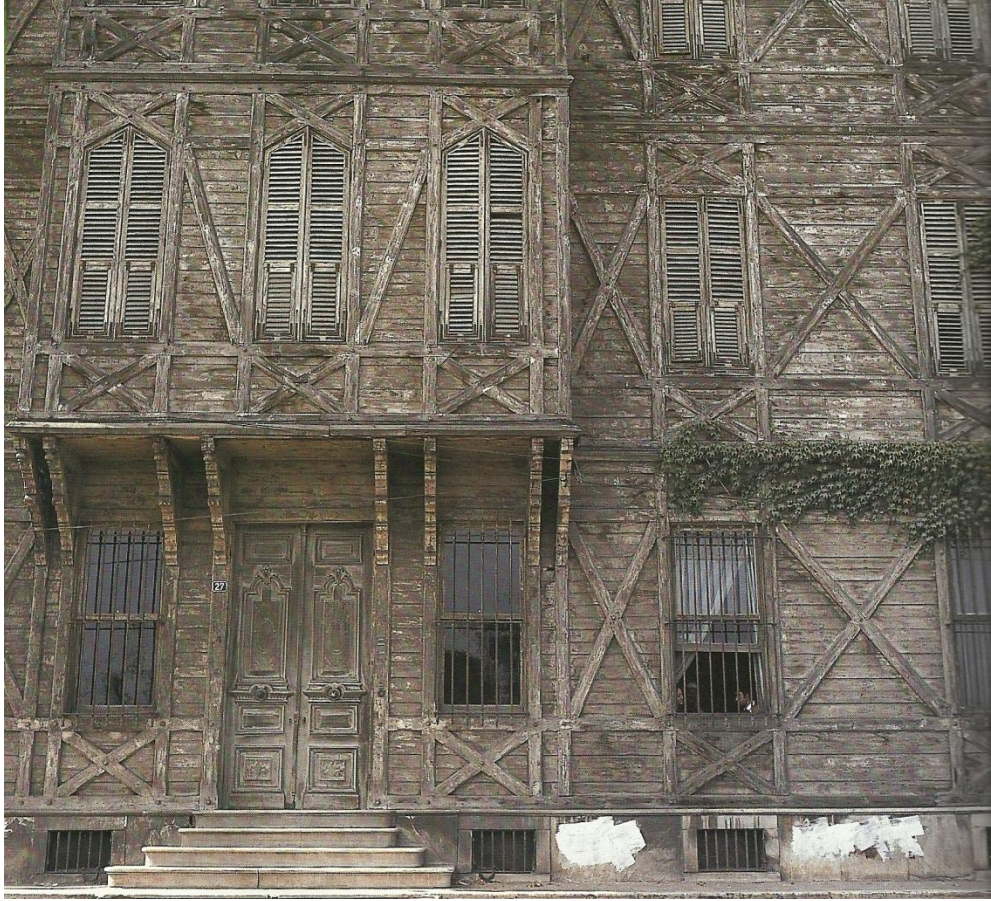
Evlerin yapımında kullanılan ağaç türleri bölgelere göre farklılıklar göstermiştir. Orta Anadolu'da daha çok söğüt, kavak ve bazı yerlerde beyaz çam, Batı Anadolu'da genellikle meşe ve sarı çam, Güneydoğu Anadolu'da sedir, kuzeybatı ve kuzey Anadolu'da ise kestane ve sarı çam kullanılmıştır. Bunun dışında kapı, pencere doğramaları ve mobilyacılıkta ceviz, şimşir, elma, abanoz ve meşe gibi ağaçların kullanımına yer verilmiştir.⁸⁵

Şekil 5.3. Ahşabın Kesiti.⁸⁶

⁸⁵Eriç, M., Dünün ve bugünün ahşap ve ahşaptan üretilmiş malzemesinin Türkiye şartları içinde yapıda rasyonel kullanıma imkanlarının araştırılması, Doktora Tezi, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1972, s., 21, 22, 23, 26, 27.

⁸⁶Duman, N., Ökten S., Ahşap Yapı Dersleri I, YEM Yayınları, İstanbul, 1988.

Resim 5.15. Ahşap kaplama, İstanbul.⁸⁷

Resim 5.16. Ahşap Tavan, Manisa.

⁸⁷Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e.

5.4. Diğer Yapı Malzemeleri

Türk evlerinin yapımında taş, toprak ve tuğla malzemelerin dışında özellikle aydınlatma ve dekoratif amaçlarla ve bazı eşyaların yapımında farklı malzemelerde kullanılmıştır.

Bu malzemeler başlıca şunlardır;

a- Metal malzeme,

b- Cam malzeme.

a. Metal Malzeme

Türk evlerinde metal malzeme, kapı, korkuluk, kepenk, lama gibi yapı öğelerinin yapımında kullanılmıştır. Bununla birlikte, süs ve dekoratif amaçla yapılan eşyaların yapımında da metal malzeme sıkça kullanılmıştır. Metal yapı elemanlarının yapımında sık olarak kullanılan madenler; demir, bakır, pirinç ve tunçtur.

Resim 5.17. Metal kapı kilidi ve kapı kulpu.⁸⁸

⁸⁸Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e.

b. Cam

Cam, soda ve potas katılmış silisli kumun ateşte eritilmesiyle elde edilen sert, saydam ve kırılğan bir silikattır. Camın kullanımı pahalı bir malzeme olduğu için, Osmanlı döneminde ilk başlarda saray, köşk ve konaklarla sınırlı kalmıştır. Evlerde cam kullanılmadan önce soğuktan korunmak için pencereler kepenklerle kapatılırdı. Işık almak için tepe pencereleri yapılır ve bu pencereler vitraylar ile kapatılırdı. Cam, kullanımı yaygınlaştıktan sonra Türk evlerinde yaygın olarak kullanılan bir malzeme olmuştur.

No	Yapı Elemanı	Kullanım amacı	Taş Esaslı Malzeme	Toprak Esaslı Mal.						Ahşap Esaslı Malz.	Kamış, Saz, Kındıra	Metal	Cam	Hary ve badanalılar
				Toprak	Kerpiç	Tuğla	Kiremit	Künk-Kıpıler	Çimi					
1	Temel	-	+		+	+				+				+
2	Duvarlar	Taşıyıcı	+		+	+				+				
		Kaplama	+		+	+			+	+				+
		Dolgu, derz vb.	+		+	+	+	+		+				+
		Bağlantı										+		+
3	Döşemeler	Taşıyıcı	+			+				+				
		Kaplama	+	+		+				+				+
		İzolasyon vb.		+				+			+			
4	Çıkmalar	-	+			+				+		+		
5	Tavanlar	Kaplama vb.							+	+				+
6	Çatı	Taşıyıcı	+		+	+				+				
		Kaplama vb.	+	+			+			+	+			+
		Çörten vb.	+							+				
7	Merdivenler	Taşıyıcı	+							+				
8	Pencereler	Doğrama vb.								+				+
		Söve	+		+	+				+				
		Tepe pencereleri							+					+
9	Kapılar	Doğrama, kanat vb.								+			+	
		Lento	+		+	+				+				
		Tokmak, menteşe vb.											+	
10	Korkuluk vb.	-	+							+		+		
11	Bacalar	-	+			+						+		

Tablo 5.1. Türk evlerinde kullanılan yapı malzemeleri ve kullanıldıkları yerler.⁸⁹

⁸⁹Serpil Başlılar Altun, a.g.t., s. 159.

6. YAPI ELEMANLARI VE YAPIM TEKNİKLERİ

6.1. Temeller

Temeller yapıdan gelen yükleri zemine iletirler. Bununla birlikte yapıyı zemin üzerinden kaynaklanacak olan ısı kayıplarına ve zemin sularına karşı izole eder. Evlerin temelleri genelde müttemadi veya münferit temel tipinde yapılmıştır. Fakat deniz veya nehir gibi yerlerin kıyıların inşa edilen evlerde ise çoğunlukla kazık temel yapılmıştır. Ahşap yığma yapılarda, bina köşe noktalarından büyük taşlar üzerine oturtulmuş, bu köşe noktalarında yer alan taşların araları sonradan ufak taşlarla doldurularak temel yapılmıştır. Kerpiç yığma yapıların temelinde ise genellikle taş kullanılmıştır. Kerpiç malzeme temelde nadiren kullanılmıştır. Kerpiç evlere sık rastlanılan İç Anadolu bölgesindeki evlerde, temellerde ocaktan çıkarılan işlenmemiş taşlar ya da dere yataklarından ve yamaçlardan elde edilen, yuvarlak yüzeylere sahip taşlar kullanılmıştır. Taşın temin edilmesi kolaylaştıkça temelin derinliğinin, genişliğinin ve su basmanı seviyesinin arttığı görülür. Temel derinliği için; genellikle gevşek toprak seviyesinin altına inilmesi ile yetinilmiştir. 100 cm civarında olan bu derinlik bazı evlerde 50 cm'ye kadar azalmıştır. Temel genişlikleri ise üzerine yapılan duvarla aynı genişlikte yapılmıştır. Bazen çok derin ve geniş temeller de yapılmıştır. Evlerde su basmanı mutlaka uygulanmış ve yüksekliği taş miktarına göre 30-100 cm arasında yapılmıştır. Temel duvarının bitip kerpiç duvarın başladığı noktada geçiş ahşap hatıllarla sağlanmıştır. Bölme duvarında ise zemin seviyesinde bir sıra taş döşendikten sonra kerpiç örgü yapılmıştır. Zemin katı taştan yapılmış evlerde temeller, taş duvarların devamı niteliğinde basit şekilde çözümlenmiştir. Temel çukuru ise ustanın kanaatine göre sağlam zemine ulaşınca kadar kazılmıştır. Yapının kagir sütun, ayak gibi kısımları dar açıklıklıysa temelleri müttemadi sistemde yapılmıştır.⁹⁰

---

⁹⁰Serpil Başlılar Altun, a.g.t., s. 163-164.

6.2. Duvarlar

Türk evlerinde duvarlar, kullanılan malzemenin cinsine göre üç ana grupta toplanırlar.

Bunlar;

1. Kagir duvarlar,
2. Toprak malzeme ile yapılan duvarlar,
3. Ahşap malzeme ile yapılan duvarlar.

1. Kagir Duvarlar

Türk evlerinde kagir duvarlar üç farklı şekilde yapılmıştır. Bunlar;

- a- Moloz taş duvarlar,
- b- Yonu taş duvarlar,
- c- Kesme taş duvarlardır.

a- Moloz Taş Duvarlar

İrili ufaklı gayrimuntazam taşlarla harçlı veya harçsız olarak yapılan duvar tipidir. Kullanılan taşlar ocaktan çıkarıldığı gibi, çok fazla işlenmeden kullanılmıştır.

Taşın bol olduğu ve yer kaybının çok mühim olmadığı yerlerde, yapılar genelde moloz taş duvar sisteminde yapılmıştır. Moloz taş duvarlarda bağlayıcı olarak çamur, kireç, cas ve horasan harçları kullanılmıştır.

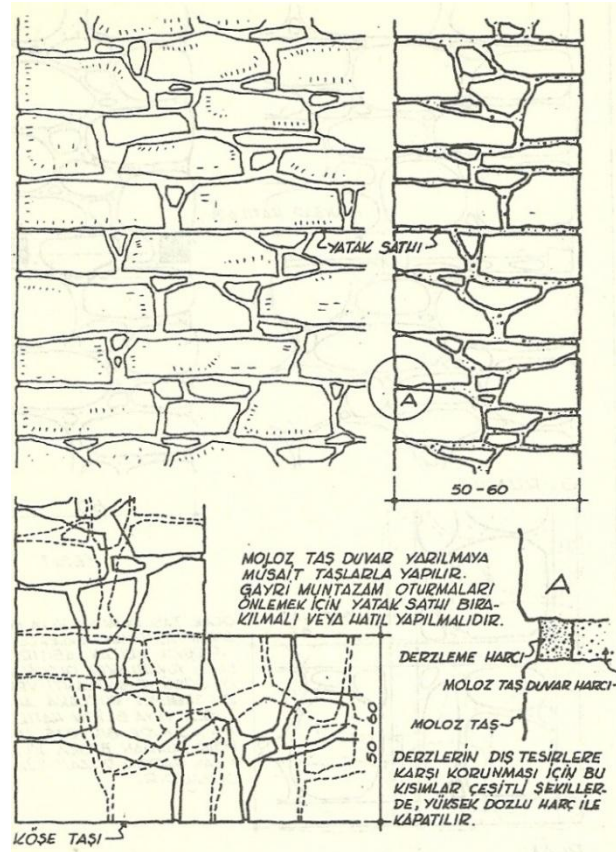
Moloz taş duvar örgüsünde dikkat edilecek başlıca hususlar şunlardır;⁹¹

- Taşlar yatak tabakaları yatay gelecek şekilde konulmalıdır. Yatak tabakaları dik konulan taşlar çatlar ve basınca daha az mukavemet gösterir.
- Duvara konulan taşların yüksekliği diğer boyutlarından daha küçük olmalıdır.

---

⁹¹İbrahim Hulusi Güngör, Kagir Yapı, Yazarın kendi teknik yayını, İstanbul, 1967, s. 56-60.

- Her konulan taş, duvar boyunca ve duvar kalınlığına bir bağlantı teşkil etmelidir. Düşey derzler üst üste gelmemelidir. Duvar kalınlığı istikametinde de taşların birbiri üzerine en az 10-12 cm basması lazımdır. Duvar kesitinde derzlerin eğik hatlar oluşturmaması lazımdır.
- Duvar örgüsünde bağlayıcı taşlar ya birer taş sırası atlayarak gelmeli ya da her sırada 2-3 taşta bir taş bağlayıcı olmalıdır.
- Duvar yükseldikçe her 1,5 metrede bir duvar üzeri bütün duvar boyunca ve kalınlığına tesviye edilerek buraya duvarın ehemmiyet derecesine göre bir hatlı yapıldıktan sonra örgüye devam edilmelidir.
- Duvar köşelerinde büyük taşlar kullanılmalı ve bu taşlar bir sırada duvarın bir yüzüne, diğer sırada diğer yüzüne bağlantı yapmalıdır.
- Köşe örgülerinde duvar iç köşesine gelen taşlarda üst üste gelen sıralarda birbiri üzerine bağlantı yapmalıdır.

Şekil 6.1. Moloz taş duvar.⁹²

⁹²Çizim: Sedad Hakkı Eldem

Resim 6.1. Ahşap hatıllı moloz taş duvar.⁹³

b- Yonu Taş Duvarlar

Kaba yonu taş duvarları moloz taş duvarlardan ayıran başlıca özellik, yonu taşı olarak kullanılan taşların ocaktan bloklar halinde çıkarılmış ve duvarda kullanılmaya kadar çeşitli şekillerde işlenmiş olmalarıdır. Kaba yonu taş duvarlarda, taş sıraları mutlaka düzgündür ve taş yüzeyleri çeşitli aletlerle ince yonu kadar perdahlı olmasa da düzgün işlenmiş durumdadır. Ancak her zaman köşeler gönyesinde, taş aralarındaki derzler aynı ölçüde ve düzgünlükte olmayabilir. İncelenen örneklerde taşlar 20-50 cm yüksekliğinde, 1, 2, 3 ve bazen 4 oranında, hatlı destekli veya hatlısız durumdadır. İnce yonu taş duvarlarda, sıralar yatay ve düzgün bir şekilde oluşturulur. Kullanılan taşların köşeleri gönyesine getirilmiştir.⁹⁴

⁹³<http://www.restorasyonforum.com/>

⁹⁴Serpil Başlılar Altun, a.g.t., s. 170.

c- Kesme Taş Duvarlar

Kesme taş duvar, bütün yüzleri işlenmiş, köşeleri gönyesine getirilmiş taşlarla örülür. Kesme taş ya tamamen duvar kalınlığına uygulanır ya da kalın duvarların ön kısmında kaplama olarak kullanılır. Kaplama olarak kullanıldığı takdirde taşın arka yüzünü bir miktar pürüzlü bırakmak gerideki duvarla taşın daha iyi kaynaşması bakımından önemlidir. Tamamen kesme taştan yapılan duvarlarda yan yana ve üst üste gelen taşların birbiri ile daha iyi bağlanmalarını temin etmek için taşlara kenetler yapılır ve demir kancalar kullanılır. Taş yüzü tamamen düz olarak işlenebileceği gibi taş kenarlarına çeşitli profiller vermek de mümkündür. Taşların üst üste geldiği anda yatay derzlerinin işçilik ve derz hatalarını mümkün olduğu kadar gizleyecek şekilde tertiplenmesi lâzımdır. Kesme taş duvarlarda derzler fazla kalın tutulmaz.⁹⁵

Resim 6.2. Kesme taş ile yapılmış bir yapı örneği, Trabzon.⁹⁶

Taş duvarlar evlerin yapımında ana yapının duvarları dışında başka duvarların yapımında da kullanılmıştır.

Bu duvarlar başlıca şunlardır;

I- İstinat duvarları,

II- Bahçe ve avlu duvarları.

⁹⁵İbrahim Hulusi Güngör, a.g.e. 1, s. 70.

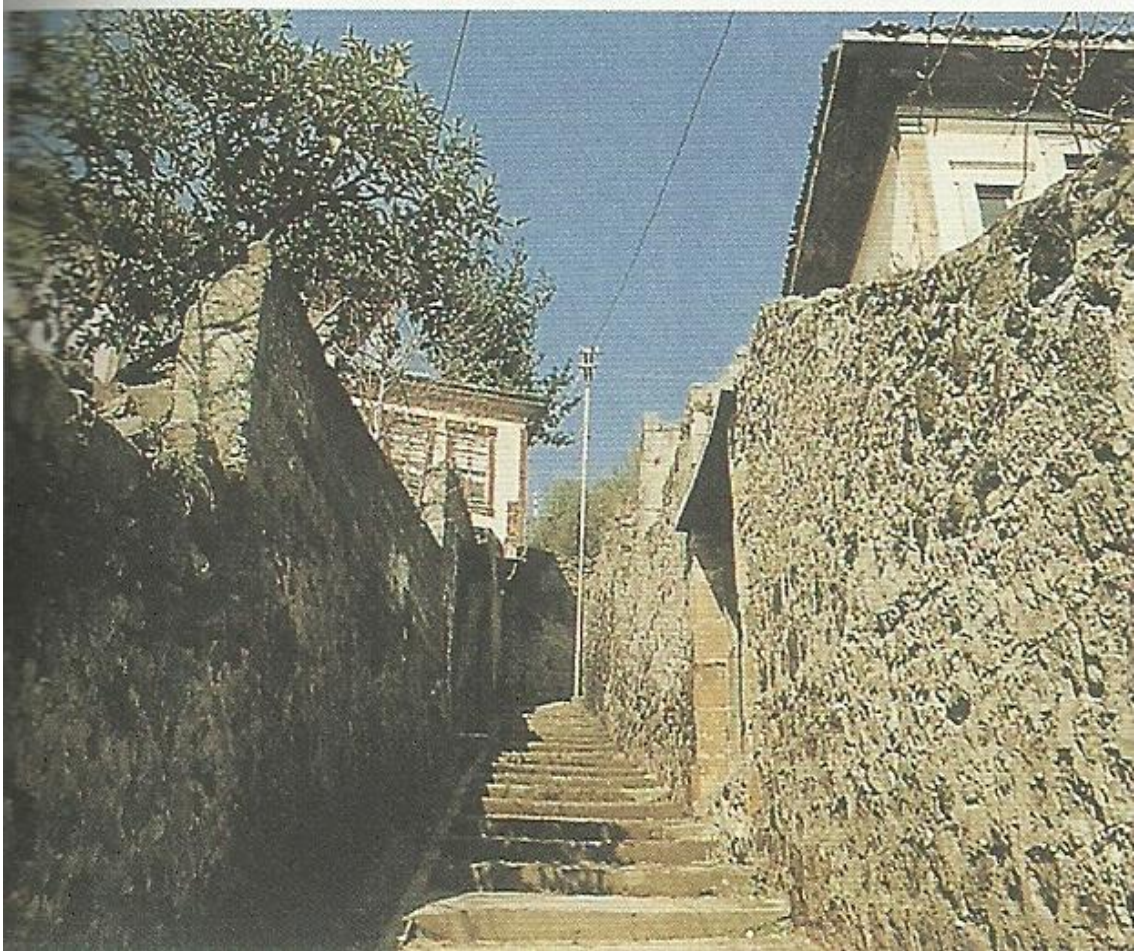
⁹⁶<http://www.trabzonkulturturizm.gov.tr>

I. İstinat Duvarları

Bir tarafında toprak ve ağır yük bulunan ve kesiti taban üst kısımlara doğru incelen duvar tipidir. İstinat duvarları düşey ve yatay doğrultudaki yüklerin etkisinde kalırlar.

II. Bahçe ve Avlu Duvarları

Bahçe ve avlu duvarları, farklı karaktere sahip olmayıp ev duvarının karakter ve yapı özelliklerini sürdürürler. Evlerin bahçe ve avlu duvarları, evin ve içinde yaşayanların fiziki korunmasını sağladıkları gibi, mahremiyetlerini de korur.⁹⁷

Resim 6.3. Avlu duvarı, Akçaabat, Trabzon.⁹⁸

⁹⁷Serpil Başlılar Altun, a.g.t., s. 187.

⁹⁸Cengiz Bektaş, a.g.e.

2. Toprak Malzeme ile Yapılan Duvarlar

Türk evlerinde toprak malzeme kullanılarak iki farklı duvar tipi yapılmıştır.

Bunlar;

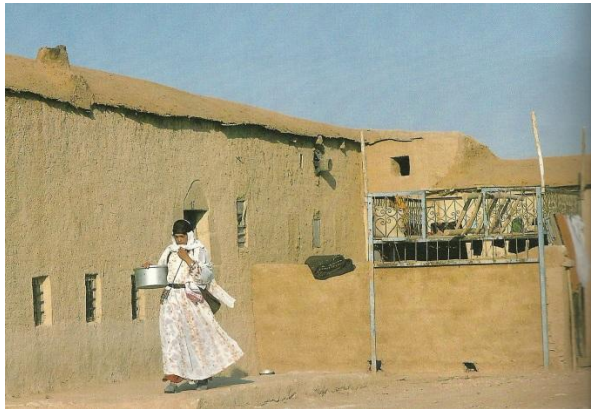
a- Kerpiç duvarlar,

b- Tuğla duvarlar.

a. Kerpiç Duvarlar

Kerpiç, İslamiyet'in kabulünden önceki dönemde Türklerin mimaride en yaygın kullandıkları malzemedir.

Türk evinde kerpiç duvarlar; ya tek başına, ya taş duvarla birlikte, ya ahşap iskeletli duvarlarla birlikte, ya da hem taş hem de ahşap iskeletli duvarlarla birlikte uygulanmıştır. Bazen tüm duvarlar su basman seviyesinden sonra kerpiçtir, bazen yalnızca alt kat kerpiçtir, bazen sadece bir kaç duvar kerpiçtir, bazen evin üst katının ön cephesindeki ahşap iskelet duvar dışında tüm dış duvarlar kerpiçtir bazen de ahşap iskeletli çıkma dışında evin tüm dış duvarları kerpiçtir. Ayrıca bölücü duvarlarda ve bazı evlerin ocak, dolap vb. donatılarının düzenlendiği duvarlarda kerpiç tercih edilmiştir. İki katlı masif kerpiç tuğla evlerde, kerpiç yapılarda her iki katın duvarları bir buçuk kerpiç kalınlığında (50-70 cm) olabiliyordu. Üst katın bazı duvarları (çıkma ve bazı ara duvarlar) 20 cm kalınlığında yarım kerpiç olarak yapılmaktaydı. Kerpiç tuğla duvarlar örülürken derzlerin şaşırtılmasına dikkat edilmiştir. Derzlerin genişliği 2 cm civarındadır. Kullanılan harç genellikle çamur harcı olup kırık karıştırılmış kireç sıva da kullanılmıştır.⁹⁹

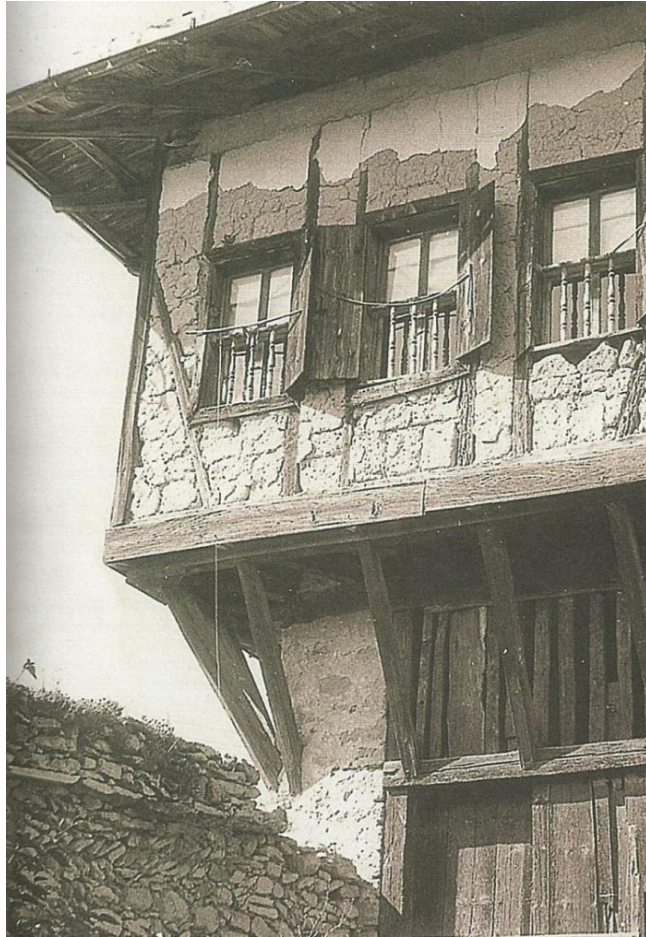
Resim 6.4. Kerpiç duvar, Harran.¹⁰⁰

⁹⁹Serpil Başlılar Altun, a.g.t., s. 175.

¹⁰⁰Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e.

Resim 6.5. Kerpiç duvar.¹⁰¹

Resim 6.6. Kerpiç dolgu, Safranbolu.¹⁰²

¹⁰¹Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e.

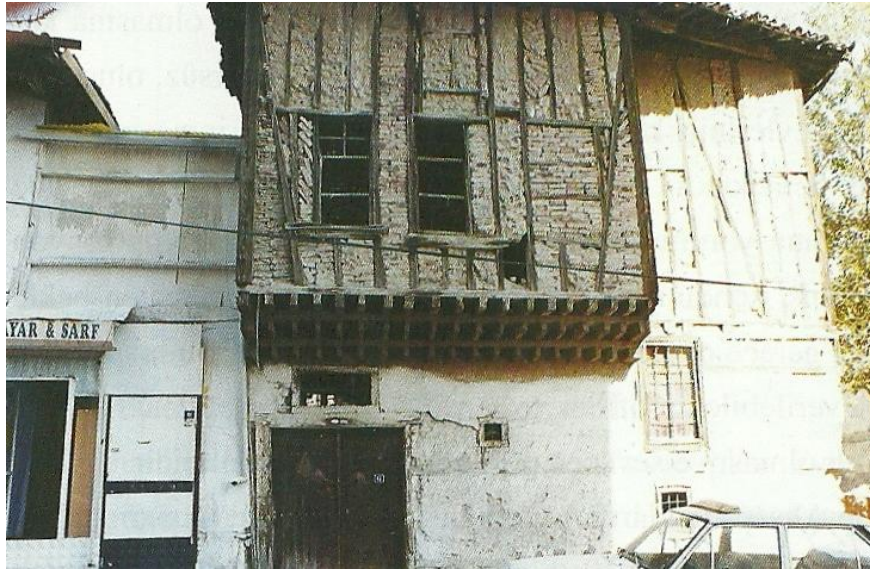
¹⁰²Cengiz Bektaş, a.g.e.

b. Tuğla Duvarlar

Tuğla Türk evlerinde yaygın olarak kullanılmış bir yapı malzemesidir. Tuğla, esas olarak killi ve kumlu çamurun kalıplara dökülüp kurutulması sonrasında pişirilmesi ile elde edilmiştir. Yapıların inşasında tuğla tek başına kullanılabilirdiği gibi, dolgu ve hatıl malzemesi olarak da kullanılmıştır. İyi bir tuğla iyi pişmiş olmalı, içinde taş ve kireç parçacıkları bulundurulmamalıdır. Sürtünme ve hava şartlarına karşı mukavemeti yüksek olmalı ve kolay parçalanmamalıdır.

Resim 6.7. Yığma tuğla duvar.

Resim 6.8. Ahşap çatki arası tuğla dolgu, Ankara.¹⁰³

---

¹⁰³Orhan Cezmi Tuncer, a.g.e.

3. Ahşap Duvarlar

Evlerin yapımında ahşap malzeme ile yapılan duvarlar iki farklı yapım tekniğinde yapılmıştır.

Bunlar;

I. Ahşap yığma duvarlar,

II. Ahşap iskeletli duvarlar.

I. Ahşap Yığma Duvarlar

Blok halindeki ya da kısmen işlenmiş ahşap malzemenin üst üste bindirilmesiyle yapılan taşıyıcı sistemdir. Türk evlerinde yuvarlak veya dörtgen kesitli ahşap bloklar kullanılarak uygulanmıştır. Anadolu'da ormanlık bölgelerdeki yayla evlerinde yaygın olarak kullanılmıştır.

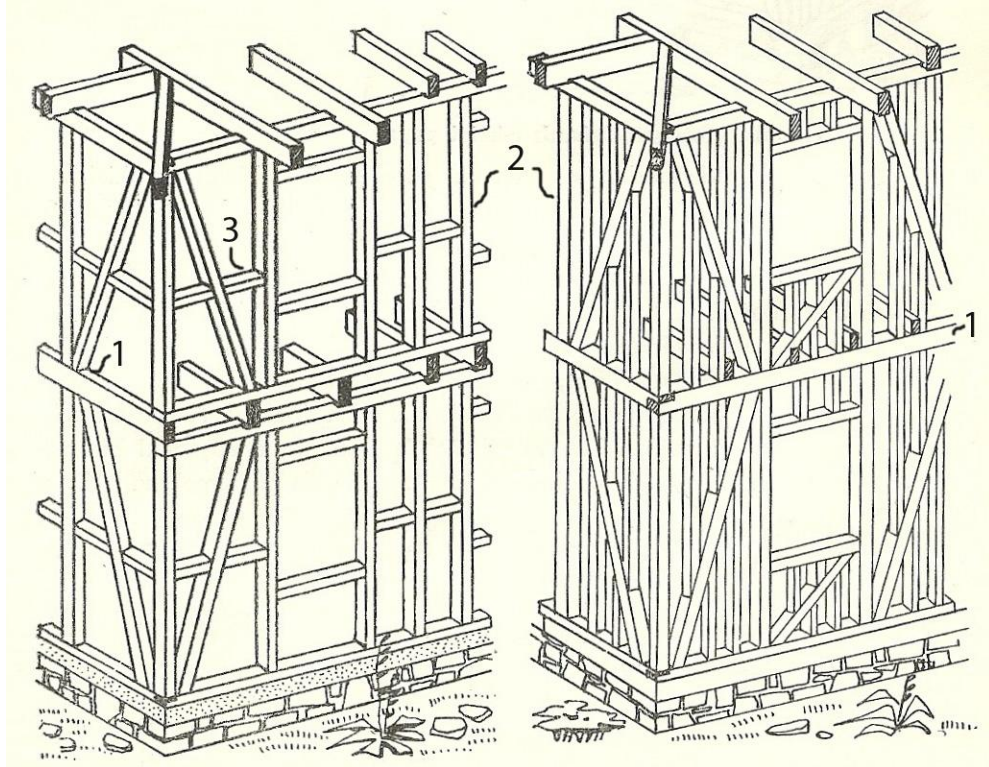

Resim 6.9. Ahşap yığma sistem, Artvin. ¹⁰⁴

¹⁰⁴Önder Küçükerman, a.g.e.

II. Ahşap İskeletli Duvarlar

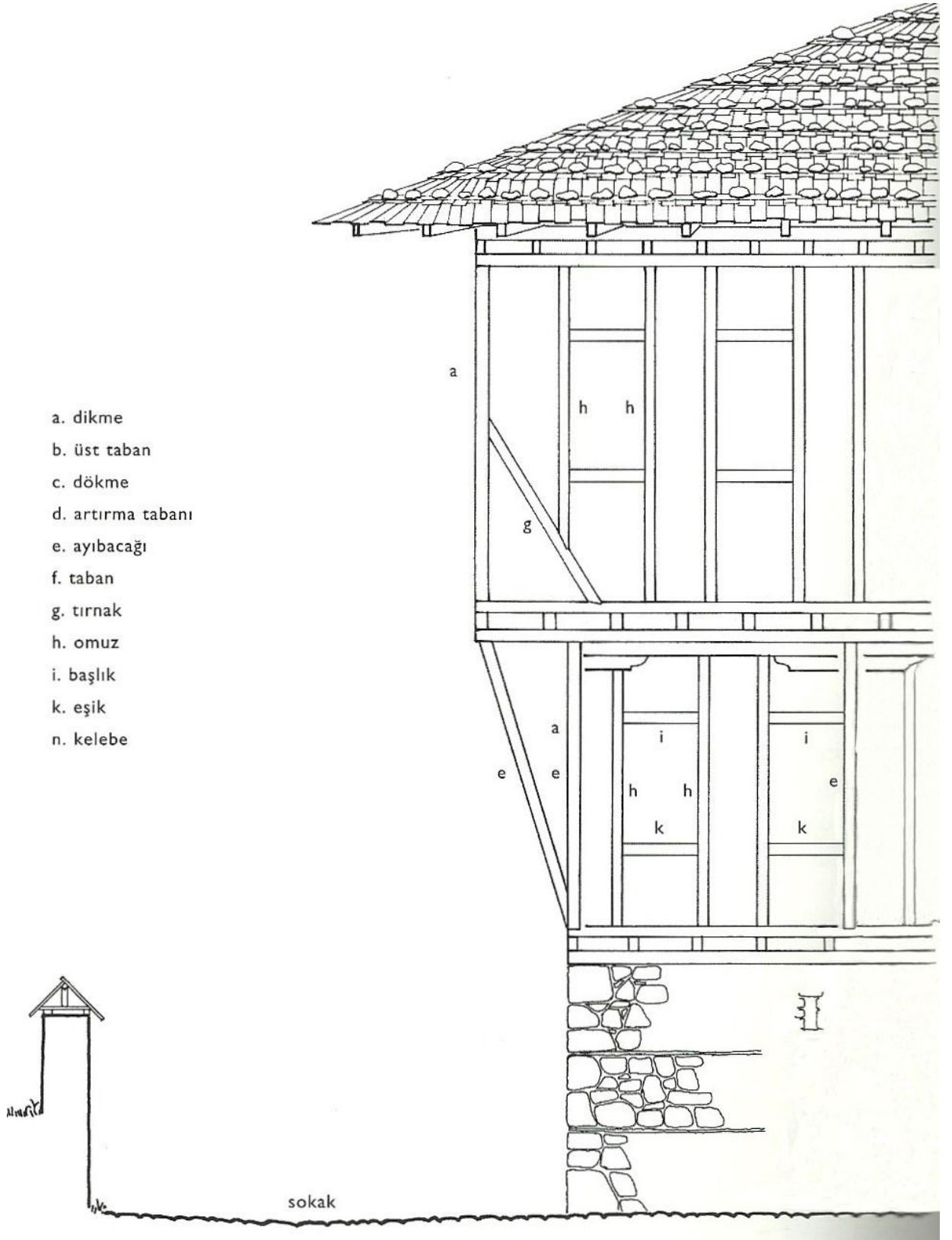
Bu sistem yapı yüklerinin duvar bünyesindeki ahşap dikme ve kirişler aracılığı ile zemine aktarıldığı sistemdir. Bazı örneklerde ahşap iskelet; çok büyük kesitli, azman, denilen büyük boyutta ve az sayıda elemanlardan oluşmuştur. Ahşabın temininin güç olduğu bölgelerde uygulanan bu yapımda iskelet arasına taş, kerpiç ve tuğla yerleştirilir. Bu yapıım ahşap takviyeli yığma yapıım olarak nitelendirilebilir. Türk evlerinde genellikle rastlanan ahşap iskelet, daha ince kesitli düşey ahşap elemanların daha sık aralıklarla kullanıldığı sistemdir. Türk evindeki bu iskelette; çoğu kez 12x12 - 20x25 - 25x25 cm alt ve üst tabanları, 12x12 - 15x15 - 20x20 cm gibi ölçülerdeki dikmelerin 1,00-5,00 m arasında değişen mesafelerde yerleştirilerek aralarının 50-150 cm mesafe ile ara dikmelerle bölündüğü ve payandaların çoğunlukla 60°lik, bazen 45°ye varan eğim ile dikmelere saplandığı görülür.¹⁰⁵ Anadolu'da taş, kerpiç, tuğla ve ahşap dolgulu ahşap iskeletli duvar sistemleri uygulanmıştır.

Şekil 6.2. Ahşap iskelet yapı. 1- Taban, 2- Dikme, 3- Kuşak.¹⁰⁶

¹⁰⁵Serpil Başlılar Altun, a.g.t., s. 181.

¹⁰⁶İ.Hulusi Güngör, a.g.e.

Şekil 6.3. Ahşap iskelet yapım yöntemi.¹⁰⁷

¹⁰⁷Reha Günay, a.g.e.

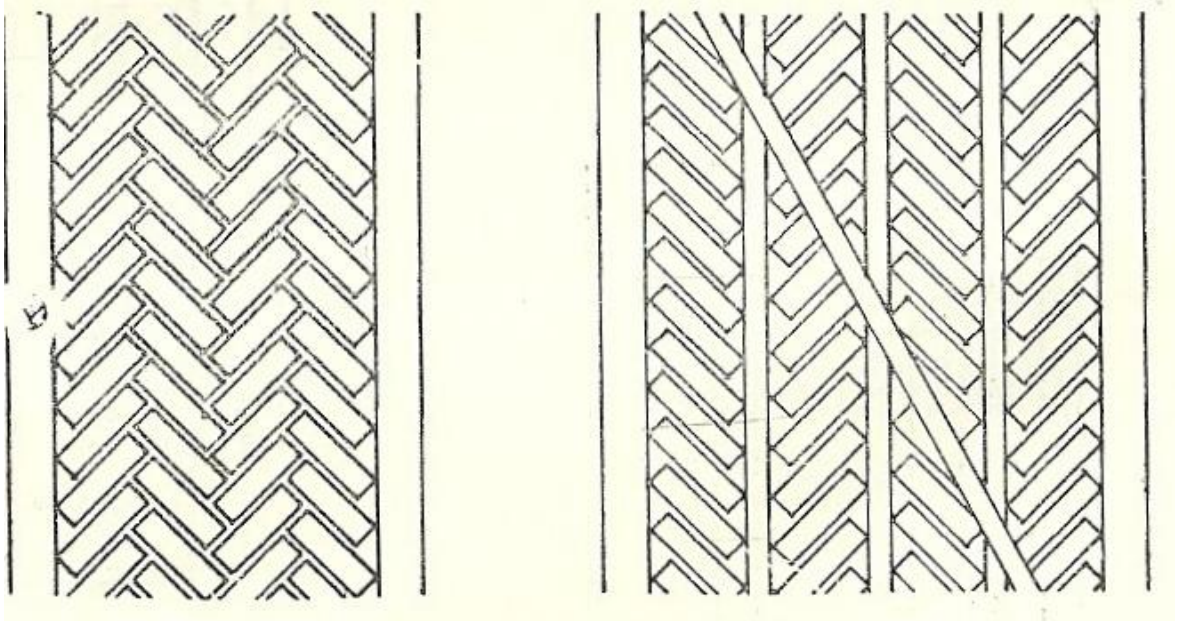

Bu duvarlar, ahşap iskeletin boşlukları tuğla, kerpiç, taş ve ahşap gibi dolgu malzemelerinden biri ile doldurularak veya iskeletin her iki yüzü tahta levhalarla kaplanarak, yapılmıştır.

Dolgu ve kaplama yapılırken dikkat edilecek kurallar şunlardır:

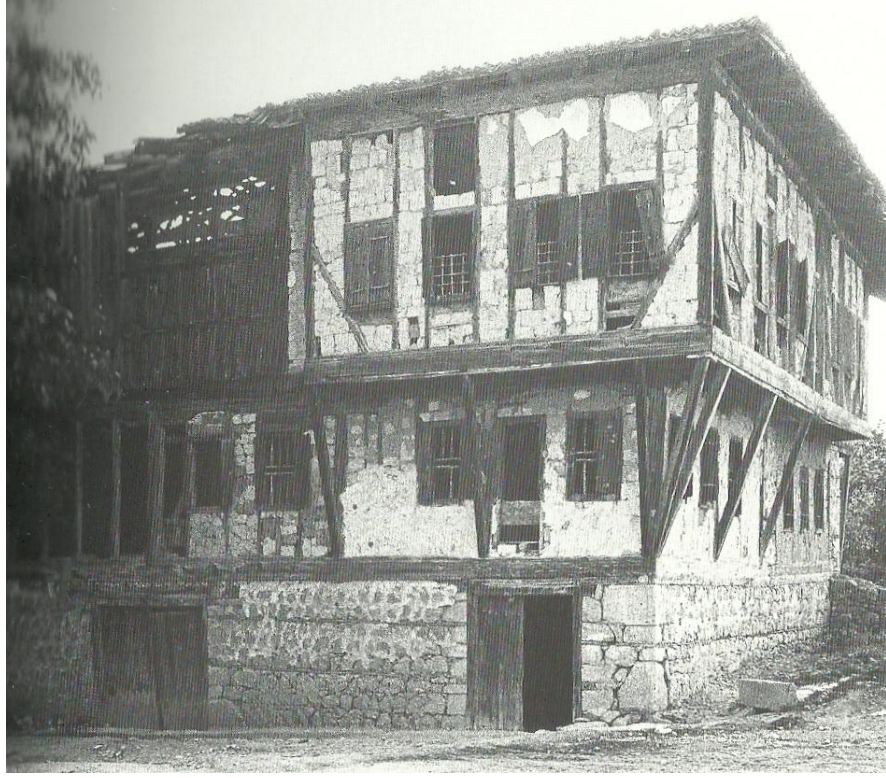
- Dolgu ve kaplama içten ve dıştan uygun bir görünüş verecek şekilde yapılmalıdır.
- Hava ve rüzgar kaplamalardan içeri girmemelidir.
- Dış kaplama, dış tesirlere karşı dayanıklı olmalıdır.
- İskeletin arasına izolasyon sağlayıcı bir dolgu ilave edilmelidir.

Duvarlar, bazı durumlarda sıvasız bırakılarak iskeletin dışarıdan görülmesi sağlanabilir. Bu gibi durumlarda dolgunun muntazam bir görünüş sağlaması amacıyla örgüye itina gösterilir. Tuğlanın dikmeler ile daha iyi birleşmesini sağlamak için dikmeler üçgen kesitli çیتالara çakılır.¹⁰⁸

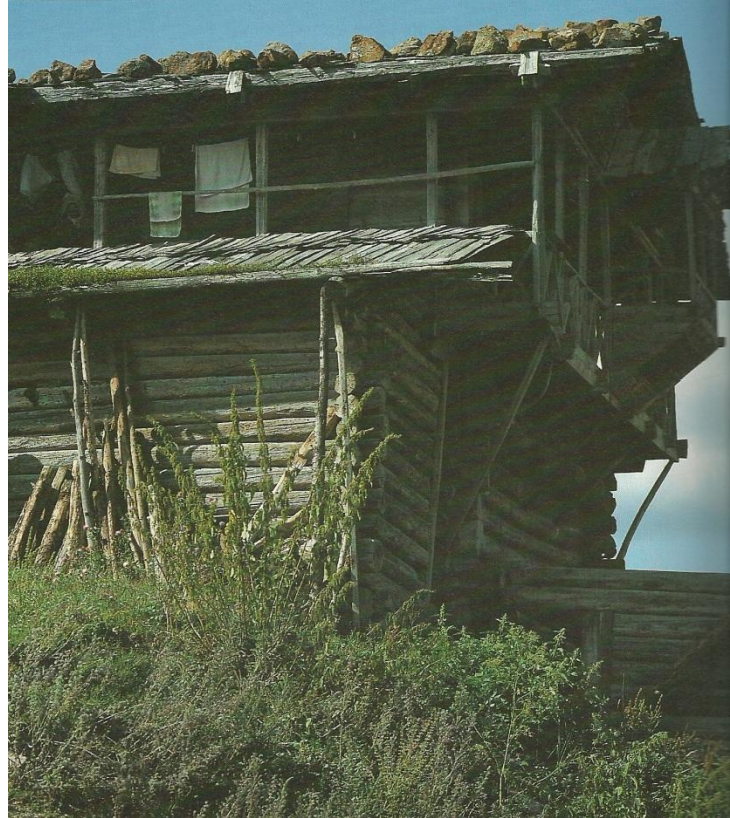

Şekil 6.4. İskelet arasına yapılan tuğla dolgu.¹⁰⁹

^{108,109}İbrahim Hulusi Güngör, Ahşap Yapı Bilgisi, Yazarın kendi teknik yayını, İstanbul, 1965., s. 65.

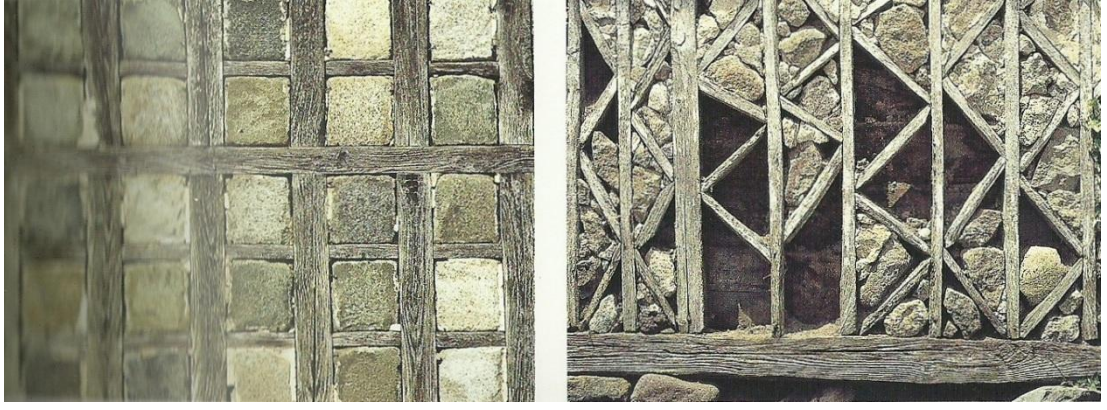
Resim 6.10. Ahşap iskelet arasına kerpiç dolgu, Karabük.¹¹⁰

Resim 6.11. Ahşap yığma ev, Artvin.¹¹¹

¹¹⁰Reha Günay, a.g.e.

¹¹¹Önder Küçükerman, Şemsi Güner, a.g.e.

Resim 6.12. Taş dolgu, Doğu Karadeniz.¹¹²

Resim 6.13. Muska tekniğinde yapılmış ahşap iskelet sistem, Trabzon.¹¹³

¹¹²Reha Günay, a.g.e.

¹¹³Önder Küçükerman, a.g.e.

6.2.1. Duvarların Kaplanması

Türk evlerinde duvarlar, sıva ve badana dışında farklı kaplama yöntemleriyle de kaplanmıştır.

Bu kaplama yöntemleri başlıca şunlardır:

- a- Taş kaplama,
- b- Toprak malzeme ile kaplama,
- c- Ahşap kaplama.

a- Taş Kaplama

Genellikle taş ve mermer malzeme ile taş duvarların yüzeylerine uygulanan kaplama türüdür. Taş kaplama konutlarda daha çok büyük ve gösterişli yapıların duvarlarına uygulanmıştır.

b- Toprak Malzeme ile Kaplama

Duvar yüzeyine çakılan ince çita veya ağaç çubukların üzerlerine sıva vurularak yapılan kaplama tipidir. Ahşap binalarda duvarların iç ve dış yüzeylerine uygulanmıştır. Özellikle sıcak ve soğuk havadan korunmak amacı ile yapılmıştır.

Resim 6.14. Toprak malzeme ile duvar kaplaması.¹¹⁴

¹¹⁴Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e.

c- Ahşap Kaplama

Bağdadi kaplamadan farklı olarak, dolgu yapılmış duvar yüzeylerine, tahtaların yatay ve düşey olarak çakılması ile yapılmıştır. Çakılan bu tahtaların üzerlerine sıva yapılmamıştır.

Resim 6.15. Ahşap kaplama, İstanbul.¹¹⁵

Resim 6.16. Ahşap kaplama, İstanbul.¹¹⁶

^{115,116}Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e.

6.3. Döşemeler

Türk evlerinde üç farklı döşeme yöntemi uygulanmıştır.

Bunlar;

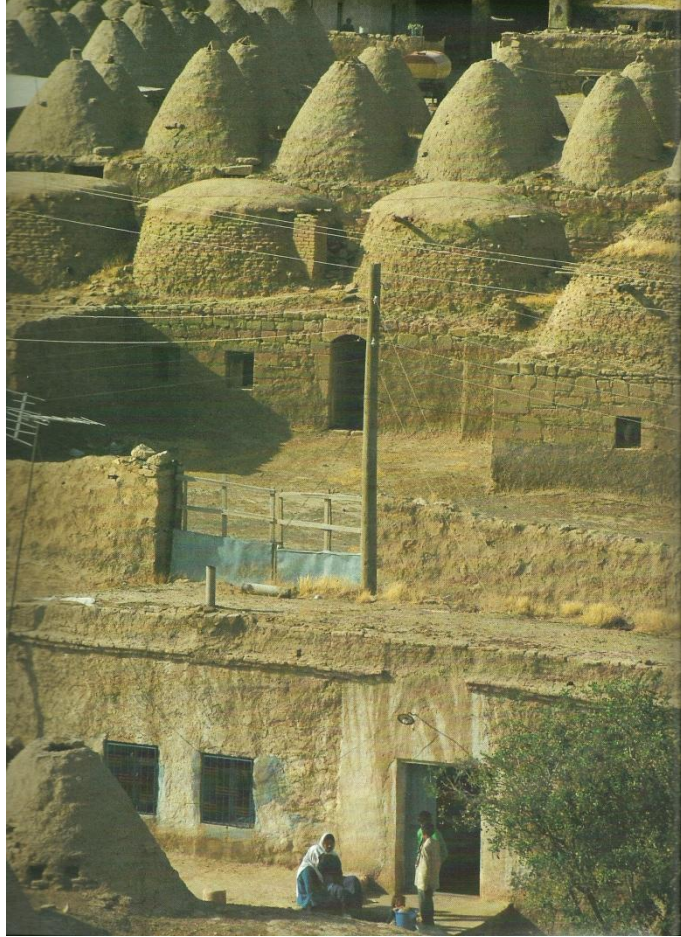
a- Sıkıştırılmış toprak döşemeler,

b- Ahşap döşemeler,

c- Kagir döşemeler.

a- Sıkıştırılmış Toprak Döşemeler

Doğruda zemin üzerine yapılan döşeme tipidir. Düzeltilmiş toprak üzerine çamur serilmesiyle ya da sıkıştırılmış toprak üzerine çamur, kireç veya horasan harcı yardımıyla taş döşenerek yapılır.

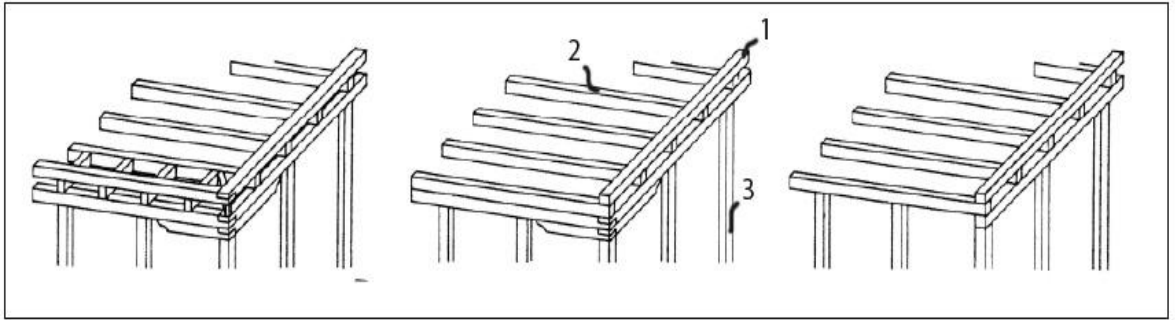

Resim 6.17. Toprak çatı, Harran.¹¹⁷

¹¹⁷Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, a.g.e.

b- Ahşap Döşemeler

Ara katlarda yaygın olarak uygulanan döşeme tipidir. Ahşap kirişlemeli döşemeler, kagir yığma duvarlı evler dahil, en sık uygulanan döşeme tipidir. Ahşap kirişlemeli döşemelerin oluşturuluş esasları yörelere göre farklılıklar göstermektedir. Kirişlerin kesit biçimi, kesit boyutları ve aralıkları değişir. Boyları ise ahşap boyuyla sınırlı kalmıştır. Ahşap kirişlerin üzerine 2-3 cm kalınlığında, 18-25 cm genişliğinde döşeme tahtaları çakılır. Döşeme kirişlerinin altları ise ikincil önemdeki odalarda açık bırakılır ve bir nevi nervürlü tavan vaziyetine girer. Çoğu zaman ise ahşap ile kaplanır.¹¹⁸

Şekil 6.5. Ahşap döşeme kirişleri. 1- Taban, 2- Kiriş, 3- Dikme.

Resim 6.18. Ahşap döşeme, Kula.

c- Kagir Döşemeler

Özellikle saray gibi kagir olarak inşa edilen büyük yapılarda bu döşeme tipi uygulanmıştır. Döşemeler kemer, tonoz veya kubbe gibi yapı elemanlarına taşıtılmıştır. Türk evlerinde bu döşeme tipi kagir evler dışında pek kullanılmamıştır.

¹¹⁸Serpil Başlılar Altun, a.g.t., s. 190.

6.4. Çatılar

Çatılar evi iklimsel hava olaylarına karşı koruyan yapı elemanlarıdır. Türk evlerinde çatılar olabildiğince yalın bir şekilde yapılmıştır. Çatılar eğimlerine göre, az veya çok eğimli olarak; yapıldıkları malzeme cinsine göre de, kagir ve ahşap çatılar şeklinde sınıflandırılmıştır.

Türk evlerinde uygulanmış olan çatı tipleri dört ana başlık altında sınıflandırılmıştır.

Bunlar:

- a. Toprak örtülü düz çatılar,
- b. Eğimli ahşap taşıyıcı çatılar,
- c. Kırlangıç örtülü çatılar ve
- d. Kagir kubbe formlu çatılardır.

a. Toprak Örtülü Düz Çatılar

Toprak örtülü düz çatılar, Ege bölgesinin bazı kesimlerinde, İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaygın olarak görülür. Eğimleri %5'e kadardır. Damların yapıları yöresel çeşitlilik gösterir. Ancak tüm damların yapıları aynı temel ilkelere oturur.¹¹⁹

Toprak örtülü düz çatılar üç farklı yapı ögesinden oluşmuştur.

Bunlar;

- I. Taşıyıcı kirişler,
- II. Örtüyü tutan döşeme,
- III. Örtü.

I. Taşıyıcı kirişler: Kirişler; biçilmemiş yuvarlak kesitli veya biçilmiş düzgün kesitli ağaçlardır.

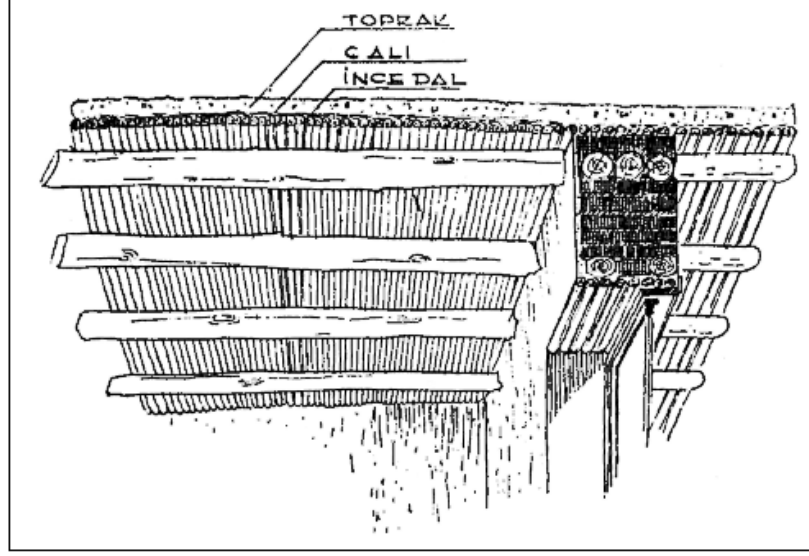
II. Örtüyü tutan döşeme: Bu döşeme, damların örtü malzemesi toprak olduğundan, bu malzemenin ahşap kirişlerin arasından akıp gitmemesini sağlamak için gereken altlıktır. Bu altlık; ince dallar, saz demetleri, taş, hasır üzerine saz demetleri, ahşap kaplama üzerine saz demetleri, ahşap kaplama üzerine hasır veya ahşap kaplama üzerine yonga gibi malzemelerden yapılmıştır.

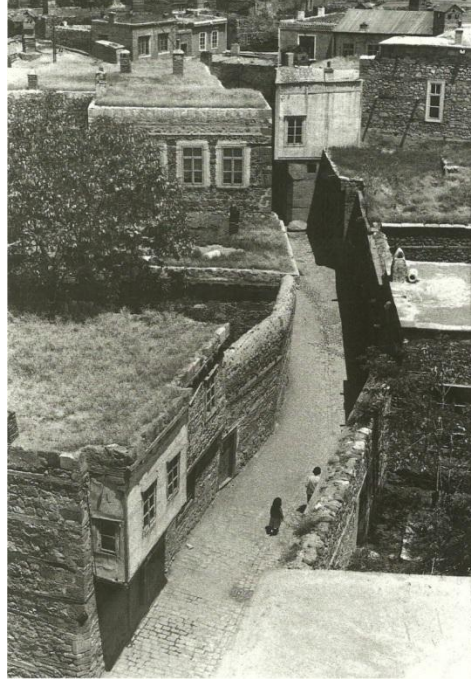
¹¹⁹Serpil Başlılar Altun, a.g.t., s. 204-206.

III. Örtü: Dam örtülerinin ana malzemesi topraktır (çamur sıva) ve damın su geçirimsizliğini temin eden bu tabakadır. İncelenen örneklerde örtü dört farklı şekilde uygulanmıştır: İlki, kalın tek tabaka halindedir ve 15-20 cm kalınlığında çamur serilmesiyle oluşturulur. Her yağıştan sonra bakımı yapılır. İkincisi, ince iki tabaka halindedir ve 10-15 cm kalınlığında çamur serilip üzerine 3-5 cm kalınlıkta suyu daha iyi tutabilen çamur sıva yapılmasıyla oluşturulur. Senede bir yuvaklanıp sıvası yenilenir.

Şekil 6.6. İnce dallarla düz çatı yapılması.

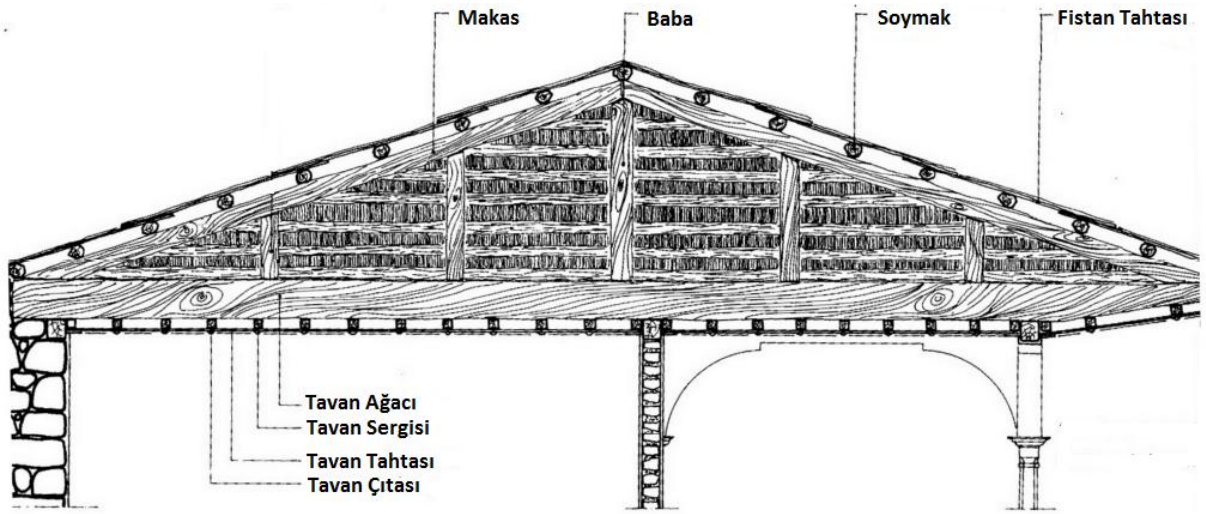

Resim 6.19. Toprak çatı örtüsü, Erzurum.¹²⁰

¹²⁰Önder Küçükerman, a.g.e.

b. Eğimli Ahşap Taşıyıcı Çatılar

Türk evlerinde çatılar evin formuna göre şekillenir. Bölgesel iklim şartları çatının eğimini ve kullanılan malzemeyi belirler. Türk evlerinde ahşap taşıyıcı ile yapılan çatılar oturtma çatı sisteminde yapılmıştır. Bu çatı tipinde çatı yüzeyleri genelde alaturka kiremit ile kaplanmıştır. Bazı bölgelerde kiremit yerine pedevra vetaş kaplama malzemesi de kullanılmıştır.

Şekil 6.7. Çatı kesiti.¹²¹

Resim 6.20. Eğimli çatı örtüsü.¹²²

¹²¹Serpil Başlılar Altun, a.g.t.

¹²²<http://www.restorasyonforum.com/>

c. Kırlangıç Örtülü Çatılar

Kırlangıç çatı örtüsü, kirişlerin birbiri üzerine çaprazlama olarak kat kat konulmasıyla oluşan çatı tipine denilmiştir. Bu çatı tipi yapıda aynı zamanda uç kısmı tavan ve kubbe görevi de görerek mekanın aydınlatılmasını sağlar.

Resim 6.21. Kırangıç çatı örtüsü, Erzurum.

d. Kagir Kubbe Formlu Çatılar

Türkler tarafından ilk kullanılan çatı şekillerinden biri kagir kubbe formlu çatılardır. Günümüzde Urfa civarında konik biçimli kubbe örtüler, içten kemerlerle bağlanan ikili, üçlü, dördü, beşli veya altılı yapılarıdır. Kubbenin yapımında tuğla veya kerpiç tuğlaları kullanılmıştır. Kubbenin tepe noktasında havalandırma ve aydınlatma için delik bırakılmıştır.¹²³

---

¹²³Serpil Başlılar Altun, a.g.t., s. 212.

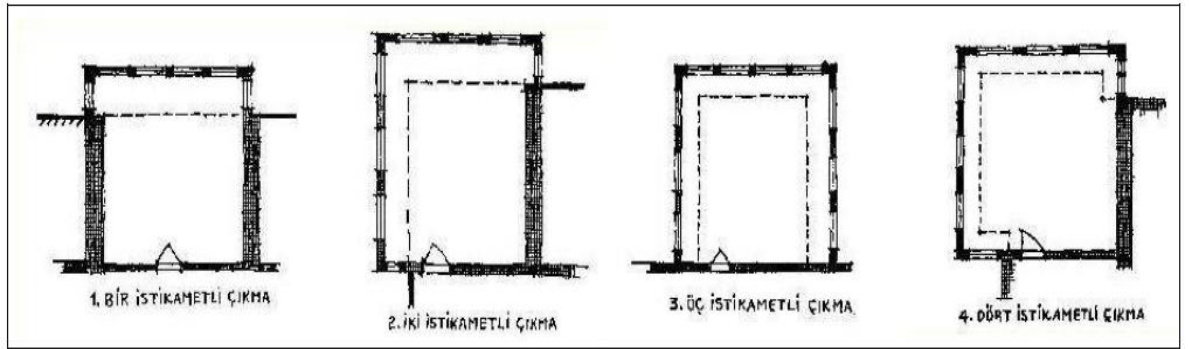
6.5. Cumbalar

Cumbalar, yapıların üst katlarından dışarıya doğru çıkan kısmıdır. Türk evlerinde cumbalar genelde sofa ve odalarda bulunur. Büyük avlu duvarlarıyla ve sade zemin kat cephesiyle dış ortamdan izole olmuş olan Türk evinde, cumbalar dış ortamla ilişkiyi sağlayan kısımdır. Cumbalar sadece tek cephede olabileceği gibi birkaç cephede ya da tüm cephelerde olabilir.

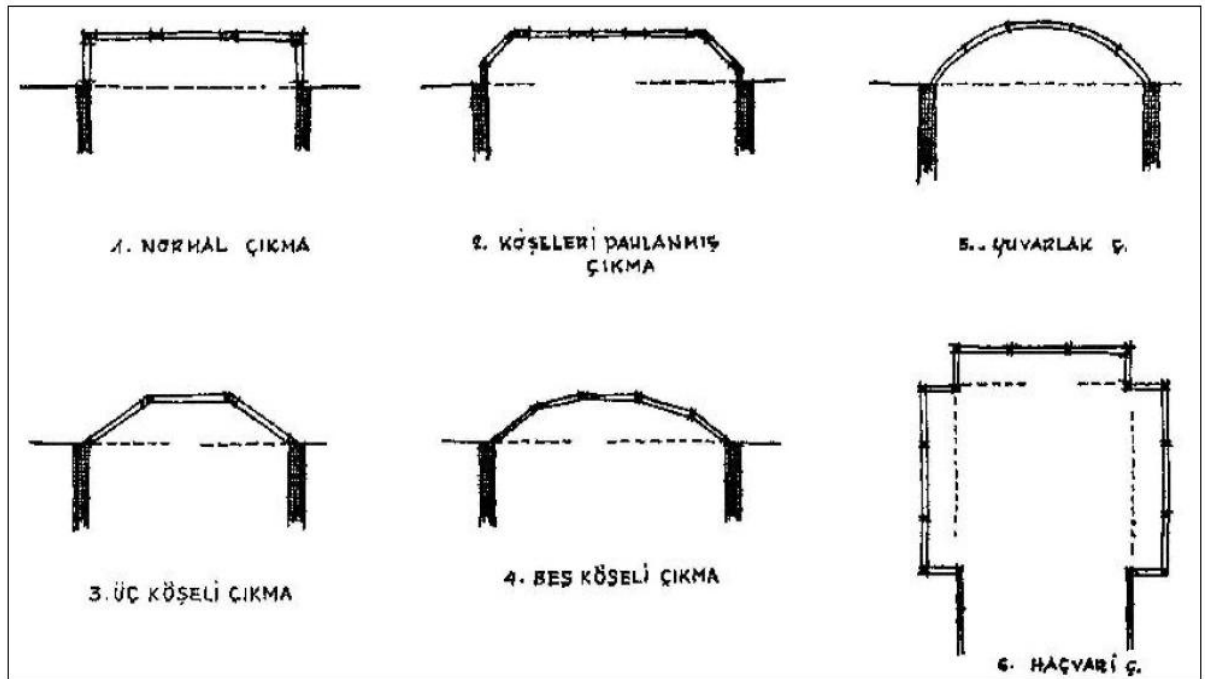
Cumbalar yapıldıkları malzemeye göre üç sınıfa ayrılırlar.

Bunlar;

- a- Ahşap cumbalar,
- b- Taş cumbalar,
- c- Kerpiç cumbalar.

Şekil 6.8. Yönlerine göre cumbalar.

Şekil 6.9. Formlarına göre cumbalar.

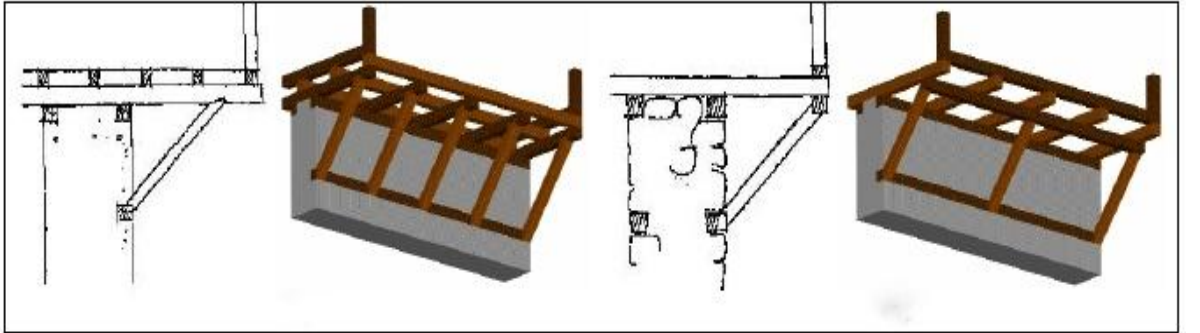
a. Ahşap Cumbalar

Ahşap cumbalar yapım yöntemlerine göre altı farklı tiptedir. Bunlar:

- I. Payandalı,
- II. Bindirmeli,
- III. Konsol,
- IV. Konsol kirişli,
- V. Kolonlar üzerine alınan ve
- VI. Karma tipte olan cumbalardır.

I. Payandalı Cumbalar

Cumbayı taşıyan kirişlerin iki veya daha fazla payanda yardımıyla desteklendiği çıkma türüdür. Buna “göğüsleme” de denir ve en sık karşılaşılan çıkma türüdür. Ahşap yapılan payandalar çoğunlukla zemin kat duvarını takviye etmek için yerleştirilmiş olan hatıllara oturur. Bunun dışında payandaların; moloz taş veya kerpiç duvara güvenmeyip yükü doğrudan doğruya zemine indirmek amacıyla duvar önüne ayrıca yerleştirilen kolonlara oturduğu da olur.¹²⁴

Şekil 6.10. Payandalı cumba.

¹²⁴Serpil Başlılar Altun, a.g.t., s. 196.

Resim 6.22. Payandalı cumba, Safranbolu.¹²⁵

II. Bindirmeli Cumbalar

Kirişlerin iki yönde birbirlerinin üzerine bindirilmesi ile yapılan cumba tipidir. Üst üste binen kirişlerin arasına uzun yönde yastıklar konur. Kiriş araları doldurularak, alt kısımlarından duvara tutturulur. Anadolu'da özellikle Ankara ve çevresindeki yörelerde bu cumba tipi yaygın olarak uygulanmıştır.

Resim 6.23. Bindirmeli cumba, Ankara.¹²⁶

---

¹²⁵Reha Günay, a.g.e.

¹²⁶Orhan Cezmi Tuncer, a.g.e.

III. Konsol Cumbalar

Döşeme kirişlerinin uzatılmasıyla yapılan cumba tipidir. Başlık kirişi cumbanın boyu kadar uzatılır ve üzerine kat kirişleri belirli aralıklarla konulur. Bu uygulama şeklinde cumbalar daha az çıkıntı yapar.

IV. Konsol Kirişli Cumbalar

Bu cumba tipi geleneksel Türk evinde genellikle çıkma cephesine dik gelen duvarlara kirişlerin uzatılıp açıklık fazla olduğunda araya konsolların eklenmesiyle oluşturulur. Cephede kendi halinde görüldüğü gibi, ahşap profiller verilerek de kapatılabilirler.¹²⁷

V. Kolonlar Üzerine Alınan Cumbalar

Döşeme kirişlerinin cumba yönünde uzatılarak çıkma kirişlerinin üzerine oturtulmasıyla yapılan cumba tipidir. Bu tip cumbaların altları bazı evlerde ahşap veya bağdadi malzeme ile kapatılmıştır.

VI. Karma Tip Cumbalar

Bu tip cumbalar çıkma mesafesinin arttırılmak istendiği ve taşıtılacak duvarın cumba yükünü taşıyamayacak zayıflıkta olduğu evlerde uygulanmıştır. Farklı uygulama türleri aynı cumbada birbirlerini takviye edecek şekilde bir arada uygulanmıştır.

b. Taş Cumbalar

Bu tip cumbaların çıkma mesafeleri azdır. Bu uygulama tipinde taş cumba boyunca kademelendirilerek üst üste bindirilir. Bazı durumlarda konsollar yapılarak araları lento ve kemerlerle geçilebilir.

c. Kerpiç Cumbalar

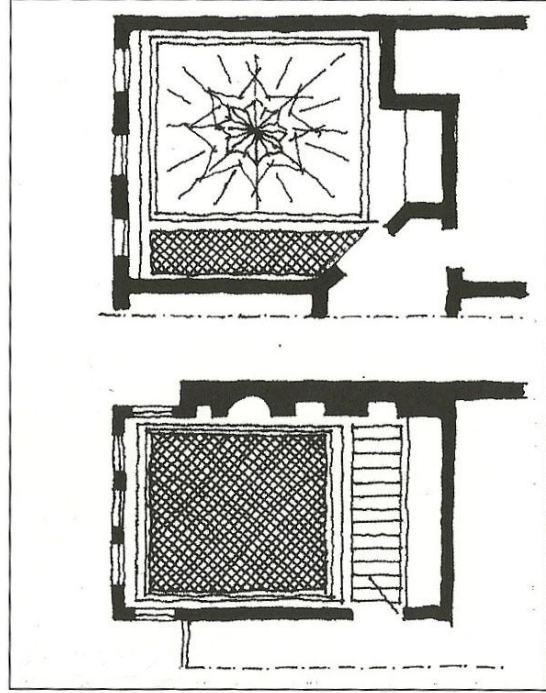
Bu cumbalar kerpiç evlerde uygulanan cumba tipidir. Cumbalar ahşap direkler ve kirişler vasıtasıyla taşınır. Bu kirişler ve direkler aynı zamanda üst katların ve çatının yükünü zemin kat duvarına iletirler.

---

¹²⁷Serpil Başlılar Altun, a.g.t., s. 196.

6.6. Tavanlar

Tavanlar Türk evlerinde mekanın en önemli tamamlayıcı öğelerinden birisidir. Tavanlar yapılış şekillerine göre farklılıklar göstermiştir. Aynı ev içindeki farklı odaların tavanlarında bile birbirinden farklı yapım teknikleri görülmüştür. Tavanın biçimlenmesinde evin sahibinin ekonomik ve sosyal statüsü ile yapıldıkları odaların özellikleri etkili olmuştur. Tavanlar odaların plan tipleri farklı olsa bile kare biçiminde yapılmaya çalışılmıştır.

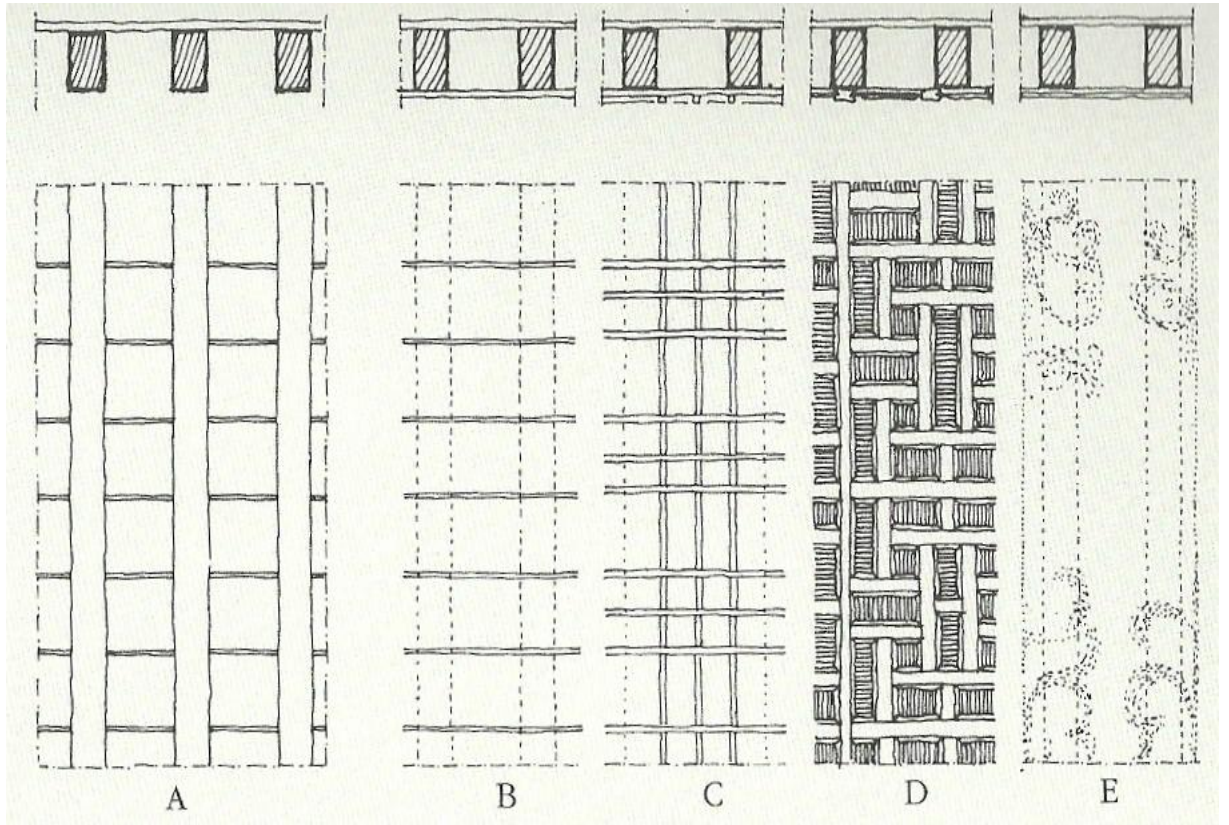
Şekil 6.11. Tavan kaplama örnekleri.¹²⁸

En yalın uygulama olarak, tavan kirişlerinin alt yüzüne herhangi bir kaplama yapılmamış, taşıyıcı sistem olduğu gibi açık bırakılmıştır. Az özenli, ama çok yaygın bir uygulama ise şudur. Tavan kirişleme sisteminin alt yüzü, küçük boyuttaki parçalardan oluşan düz ahşap kaplamayla kurulmuştur. Bu kaplama, boya veya bir cila ile korunmuştur. Yaygın bir uygulama olarak, tavan kirişlemesinin altındaki bu kaplama çeşitli çıtalarla değerlendirilmiştir. Kolaylıkları olan bir uygulamadır. Ayrıca, çıtaların çeşitli geometrik çözümleriyle çok çeşitli biçimler elde edilebildiği için çok yaygın olan ve uzun bir süre boyunca kullanılmış olan bir uygulama olmuştur.

¹²⁸Önder Küçükerman, Şemsi Güner, a.g.e., s.131.

Daha özenli bir kaplama ise, kirişlemenin altına kaplanacak ahşapların, çeşitli el işleri, oyma, kakma, nakış ve benzeri tekniklerle değerlendirilmesidir. Oldukça özenli bir kaplama türü ise, kirişlerin alt yüzünün, çeşitli türde geçmelerle birleştirilen küçük ahşap parçalarla kaplanmasıdır. Çok özenli yapılarda kullanılan bir başka kaplama ise, kirişlemenin alt yüzünün kesintisiz bir malzemeyle kaplanmasıdır. Bu iş için çoğunlukla dokumalar, kağıt, alçı gibi malzemeler kullanılmıştır.¹²¹

Şekil 6.12. Türk evinde tavan kaplama şekilleri; A. Kaplamasız, B. Düz kaplama, C. Çıtalı kaplama, D. Geçmeli kaplama, E. Kesintisiz ve boyalı kaplama.¹²⁹

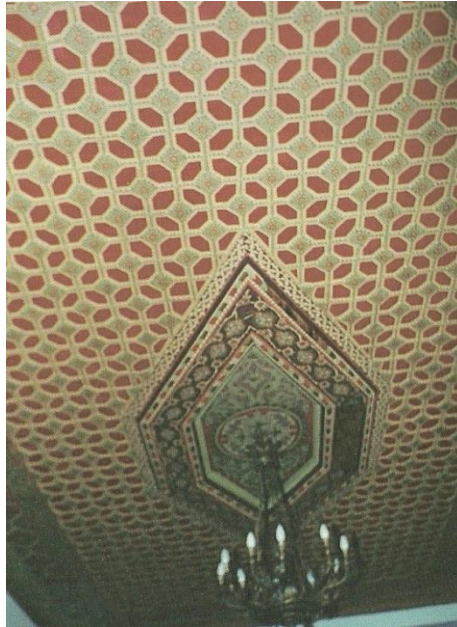
¹²⁹Önder Küçükerman, Şemsi Güner, a.g.e., s.131.

Resim 6.24. ıtalı tavan kaplaması, Manisa.

Resim 6.25. Geçmeli tavan kaplaması, Bilecik. ¹³⁰

Resim 6.26. Düz tavan kaplaması, Ankara. ¹³¹

¹³⁰Önder Küçükerman, a.g.e.

¹³¹Orhan Cezmi Tuncer, a.g.e.

6.7. Merdivenler

Türk evlerinde merdivenler planda en az yeri kaplayan öge olmuştur. Merdivenler genel olarak ahşap ve taş malzemelerden yapılmışlardır. Merdiven genişlikleri ortalama 1 metre, basamak genişlikleri de 15 ile 30 cm arasında yapılmıştır.

Ahşap merdivenler, limon kirişi yardımıyla taşınırlar. Bazen altları kapatılmıştır. Altları kapatılmayan ahşap merdivenler, iki limon kirişi üzerine 3-4 cm kalınlıkta basamak tahtaları konularak yapılmıştır. Ama genellikle merdiven altları tamamen kapatılıp bir kapı ile girilen odacık şeklinde yapılmıştır. Taş merdivenler yığma taş yapılarda kullanılmışlardır. Katlar arası ilişkiyi sağlayan merdivenler genellikle düz kolludur. Bazen sahanlıklı iki kollu ya da köşe sahanlıklı L biçiminde yapılmışlardır. Bazı evlerde üç kollu merdiven de yapılmıştır. Bazen merdivenlerin bir yanında duvar, diğer yanında tahta perde vardır. Böylece korkuluk kullanılmasına gerek kalmamıştır. Korkuluklar ahşap, demir veya taş malzemeden yapılmışlardır. Taş korkuluklar yapıya kurşunla sıkıştırılan kenetler yardımıyla monte edilmişlerdir.¹³²

Resim 6.27. Merdivenler.

¹³²Serpil Başlılar Altun, a.g.t., s. 214-215.

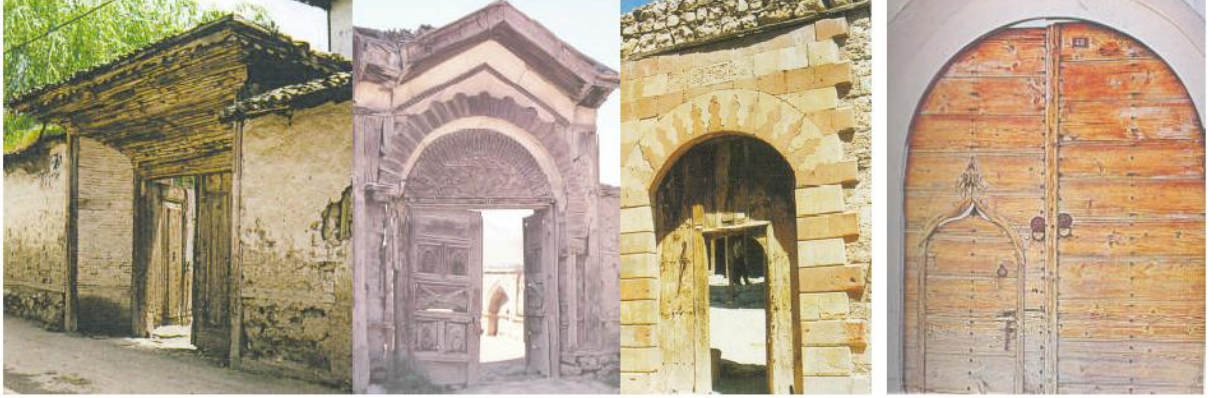
6.8. Kapılar

Kapılar Türk evlerinde önemli bir dekoratif elemandır. Kapı odaya bağlı bir öge gibidir. Kapı kanatları daima mekanın içine doğru açılırlar. Oda kapıları dolaplarla etkileşim içindedirler, bu etkileşim odaların giriş bölümlerinde yapısal bir bütünlük oluşturmuştur.

Kapılar dört farklı yöntemle yapılmışlardır.¹³³

Bunlar:

- a- Çakma kapılar,
- b- Geçme kapılar,
- c- Kündekari kapılar,
- e- Metal kaplama kapılar.

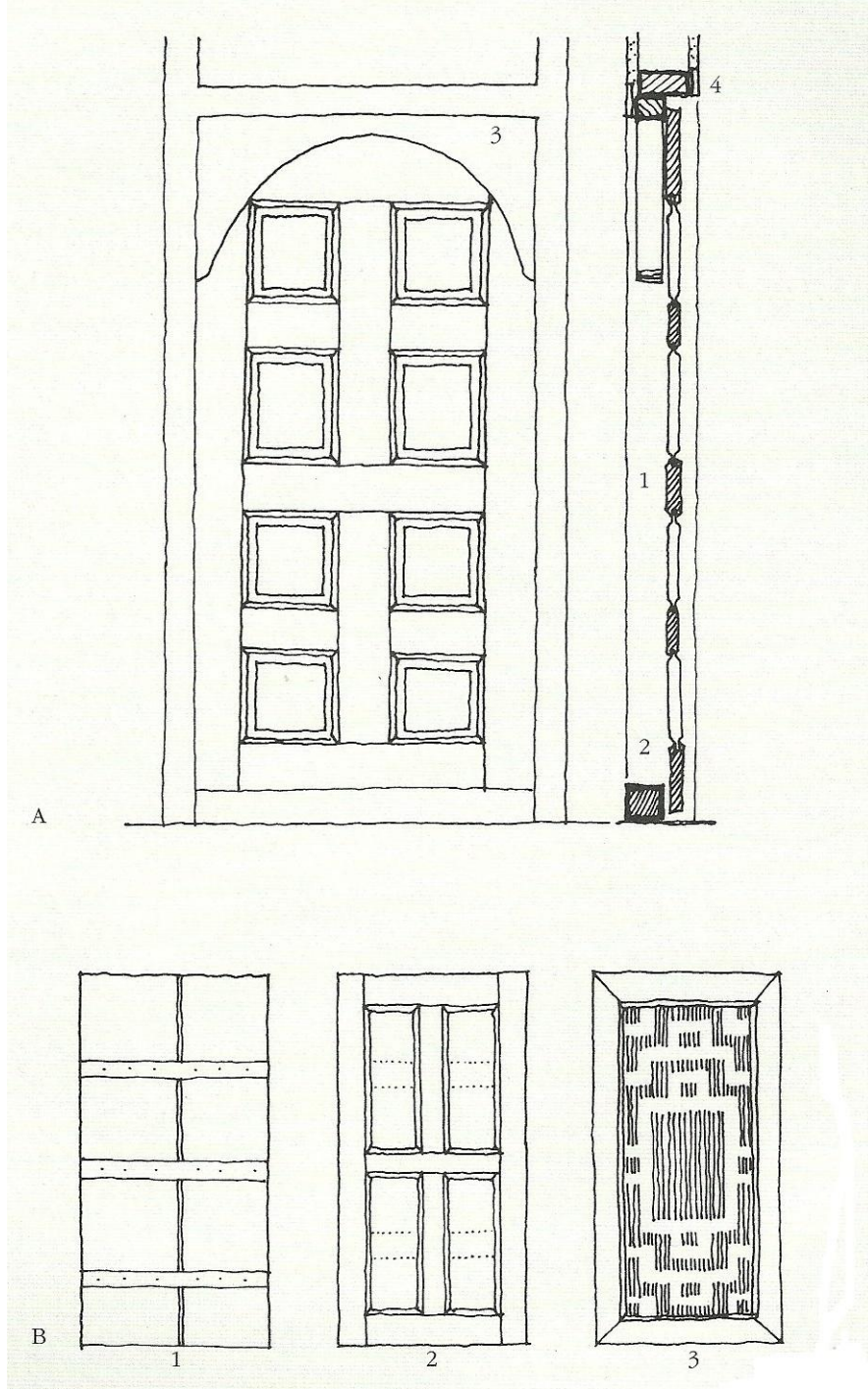

Resim 6.28. Dış kapılar.

a. Çakma Kapılar

En basit kapı türüdür. Genelde hela gibi az görülen yerlerde görülür. Şu şekilde imal edilir, yalın veya zıvanalı tahtalar yan yana dizilir ve kapı menteşelerinin bulunacağı hizadan birbirlerine dik iki yatay kuşak ile bağlanır. Daha sonra kapının oturmasını sağlamak için iki yatay kuşağın arasına bir de çapraz kuşak çatılır. Menteşeler yatay kuşaklara monte edilir ve kapı söveye asılır. Çakma kapılar çoğunlukla binişiz imal edilirler.

¹³³F. Uluengin, B. Uluengin, M. B. Uluengin, Osmanlı Anıt Mimarisinde Klasik Yapı Detayları, YEM Yayınları, İstanbul, 2010, s. 64-65.

Şekil 6.13. A. Kapı kesiti ve görünüşü. 1. Kanat, 2. Eşik, 3. Kemerli pervaz, 4. İç pervaz.

B. Kapı kanatları. 1. Az önemli odalar, 2. Normal odalar, 3. Önemli odalar.¹³⁴

¹³⁴Önder Küçükerman, Şemsi Güner, a.g.e., s.154.

b. Geçme kapılar

Tablalı kapı veya aynalı kapı olarak da bilinir. Geçme kapı, seren, başlık ve kayıtlardan oluşan bir çerçevenin içine yerleştirilen tablalardan ibarettir. Bu kapıların oturmaması köşe geçmelerinin sağlamlığına bağlı olduğundan, bu noktalar kuvvetli geçmelerle sabitlenir. Geçme kapıların ön ve arka görünüşleri neredeyse birbirinin aynısıdır.

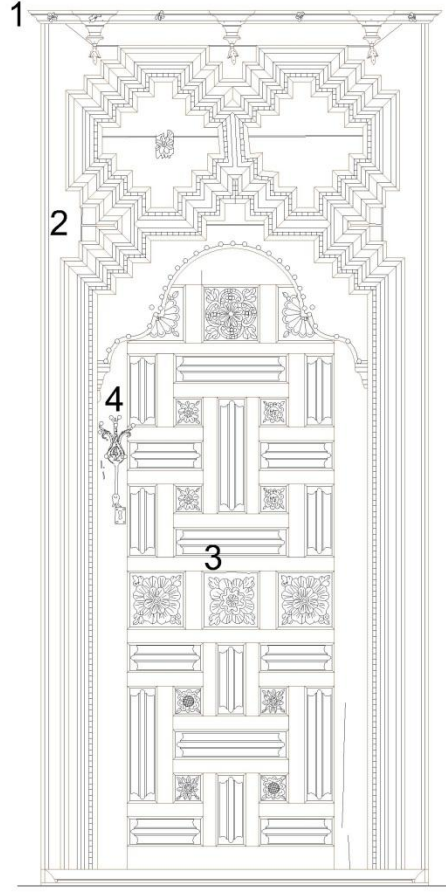

Resim 6.29. Geçme kapı, İstanbul¹³⁵

c. Kündekari Kapılar

Küçük ağaç parçalarının birbirine geçmeyle birleştirilmesi sonucu oluşur. Parçalar yerleştirilirken her birinin lif yönünün yandakinin tersi olmasına dikkat edilir; böylece kapı, ısı ve nem değişikliklerinden ötürü çalışmaksızın dikliğini yüzyıllarca korur. Kündekari kapılarda hem dik açılı hem poligonal desenler kullanılmıştır. Kimi zaman bu desenlerin içleri sedef ile süslenmiş, bazen de parçaların aralarında sarı metal çubuklar, kenar fitillerinde değişik renkli ağaç cinsleri ve kurşun ya da pirinç gibi metaller kullanılmıştır. Kündekari kapıların arka yüzleri, kündekariye destek olması için biraz kaba ve tablalı yapılıdır. Kündekari kapı, en gösterişli kapı türü olduğundan, bu kapıların seren, başlık ve kayıtları da genellikle çok süslüdür. Bu yüzeyler çoğunlukla oyma tekniği ile rumi, geometrik veya kaligrafik desenlerle süslenir.

¹³⁵Önder Küçükerman, Şemsi Güner, a.g.e.

Şekil 6.14. Kündekari kapı çizimi, 1. Ahşap profil, 2. Pervaz, 3. Ahşap süslemeli tabla, 4. Metal kilit, Beyler Evi, Kula, Manisa.

Resim 6.30. Çizimi verilen kapının mevcut görünümü.

d. Metal Kaplama Kapılar;

Avlu kapısı gibi, dış hava şartlarına doğrudan maruz kalan kapıların ahşap kısımları üzerine demir, bakır veya bronz levhalar kaplanabilir. Yatay yönde, 25-30 cm genişliğindeki levhalarla bindirmeli olarak yapılan bu kaplama, kabaralarla ahşap kısma tutturulur. Bu kabaralar gelişigüzel değil, bir desen oluşturacak biçimde çakılır. Kaplama çift taraflı yapılır.

Resim 6.31 Metal kaplama kapı, Trabzon.¹³⁶

¹³⁶Önder Küçükerman, Şemsi Güner, a.g.e.

6.9. Pencereleler

Türk evlerinde değişik işlevleri olan çeşitli pencere tipleri kullanılmıştır. Pencereleler aydınlatma, havalandırma, iklimsel etkilere karşı korunma ve gürültüyü önleme gibi gereksinimleri karşılamak amacıyla yapılmışlardır. Evin yapıldığı coğrafyadaki iklim şartları pencerelelerin uygulanma şekilleri üzerinde etkili olmuştur. Pencere yapımında kullanılan temel malzemeler ahşap, alçı ve camdır.

Pencereleler yapıldıkları malzemenin cinsine göre iki sınıfa ayrılmıştır.

Bunlar;

a- Ahşap pencere,

b- Alçı pencere.

a- Ahşap Pencereleler

Ahşap pencereleler camın yaygınlaşması ile kepenklerin yerine kullanılmaya başlanmıştır. Doğrama meşe gibi sert ağaçlardan yapıldığında 30 mm eninde, çam ve benzeri yumuşak ağaçlardan yapıldığında 45 mm eninde tutulmuştur. Açılan kanatların mekanın içine fazla taşmaması, menteşelere daha az yük binmesi ve cam boyutlarının küçük olması sebebiyle pencereleler çoğunlukla iki kanatlı yapılmış; ayrıca her kanat, kare cam parçaları kullanmaya olanak verecek şekilde yatay kayıtlarla bölünmüştür. Evlerde dış cepheye gelen binişiz ve damlalıksız pencere doğramaları, kötü hava şartlarından korunabilmeleri için, kış geldiğinde çıkarılarak yerlerine kepenk takılmıştır.¹³⁷

Resim 6.32. Ahşap pencere, Manisa.

¹³⁷F. Uluengin, B. Uluengin, M. B. Uluengin, a.g.e., s. 64-65.

b- Alçı Pencere

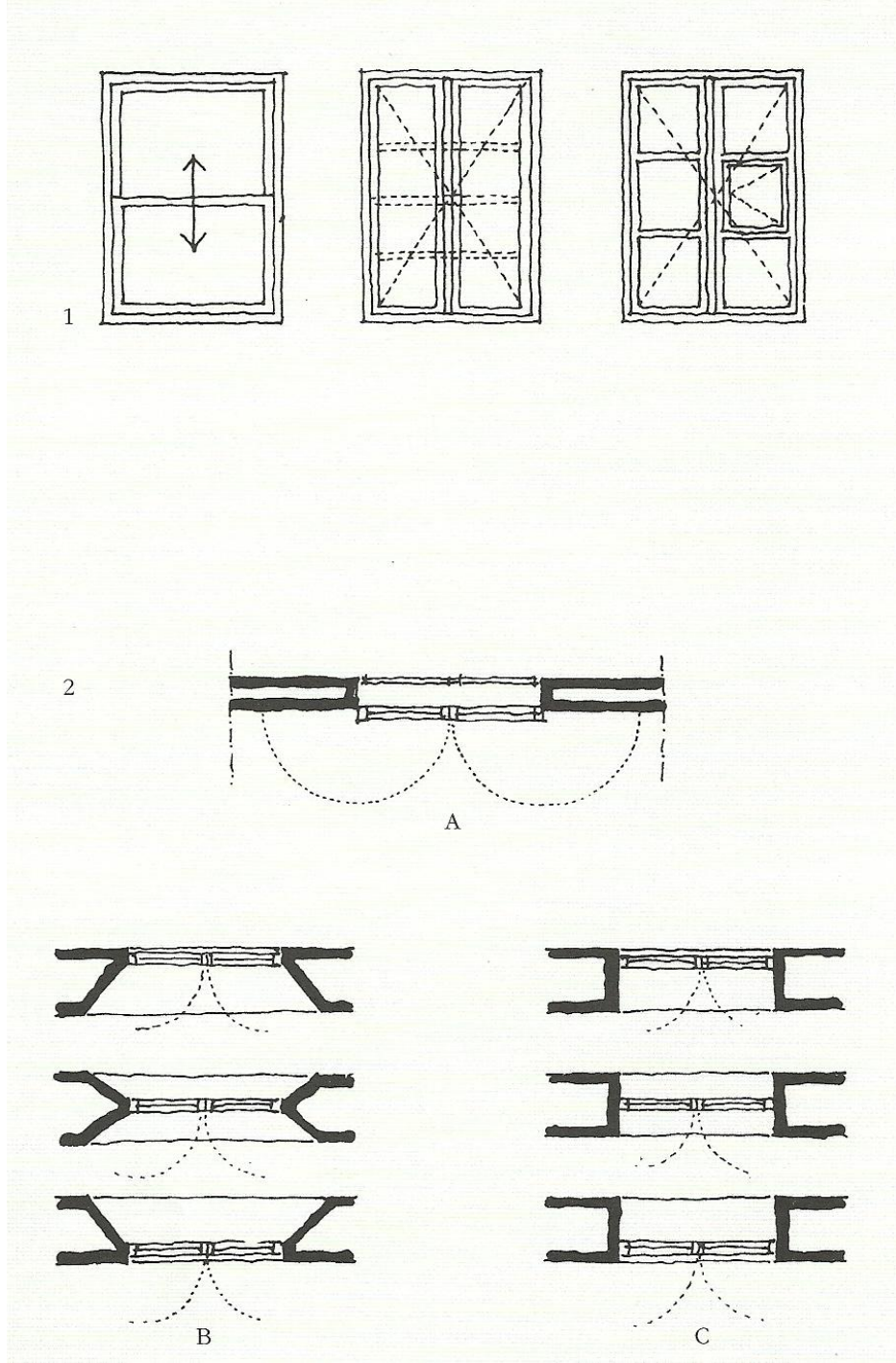
Önceleri büyük boyutlu pencere camı üretilmediğinde mekana ışık alma ve mekanı havalandırıp dışarıya görüş sağlama işlevlerini farklı pencereler üstleniyordu. Oturan bir kişinin dışarıyı görebileceği yüksekliğe yerleştirilen alt sıra pencerede ahşap kepenkler bulunuyor, bunlar açıldığında mekan havalandırılıyor ve dışarının görülmesi sağlanıyordu. Kepenkli pencerelerin üzerine ikinci bir sıra halinde yerleştirilen tepe pencereleri ise mekana ışık sağlıyordu.

Alçı pencere yapımında, elde edilmesi istenilen desen ahşap tezgah üzerine kaba hatlarıyla çizilir. Desenin etrafına, bitmiş pencerenin üzerinde kalacak olan ahşap bir çerçeve çakılır. Kayıtların döküleceği kanalları oluşturmak için çamur kullanılır. İstenilen alçı kayıt genişliğinin yarısı kalınlığında bir çamur peksimet hazırlanır. Sonra, cetvel ve bıçak yardımıyla bu peksimetten yılankavi şeritler kesilir. Şeritler, kayıtların sınırlarını belirleyecek şekilde kılıcına tezgaha yerleştirilir. Çamur parçalarından büyük kesilmiş camlar, kayıtların içine bir miktar taşacak şekilde bu çamurların üzerine yerleştirilir ve üzerlerine bir tabaka daha çamur eklenir. Geride kalan kanallara sulu kıvamda hazırlanmış alçı bir seterde dökülür. Alçı donduktan sonra, pencere tezgâhtan alınır ve çamurlar kazınarak çıkarılır. Alçıdaki bozukluklar bir bıçakla düzeltilir. Sıra ince bezemelerin yapımına gelmiştir. Usta, bu ince bezemeleri el matkabı yardımıyla elde eder. Pencere yükseğe yerleştirileceğinden, çok küçük cam parçaları, kayıtların kalınlığı sebebiyle görünmeyecektir. Bunu engellemek için, delikler aşağıya doğru açılı delinir. Son olarak, bu ince bezemelerin arkasına cam parçaları yerleştirilir ve camlar pencereye tesbit etmek için kenarlarına alçı çekilir.¹³⁸

Resim 6.33. Alçı tepe penceresi, Manisa.

¹³⁸F. Uluengin, B. Uluengin, M. B. Uluengin, a.g.e., s. 176.

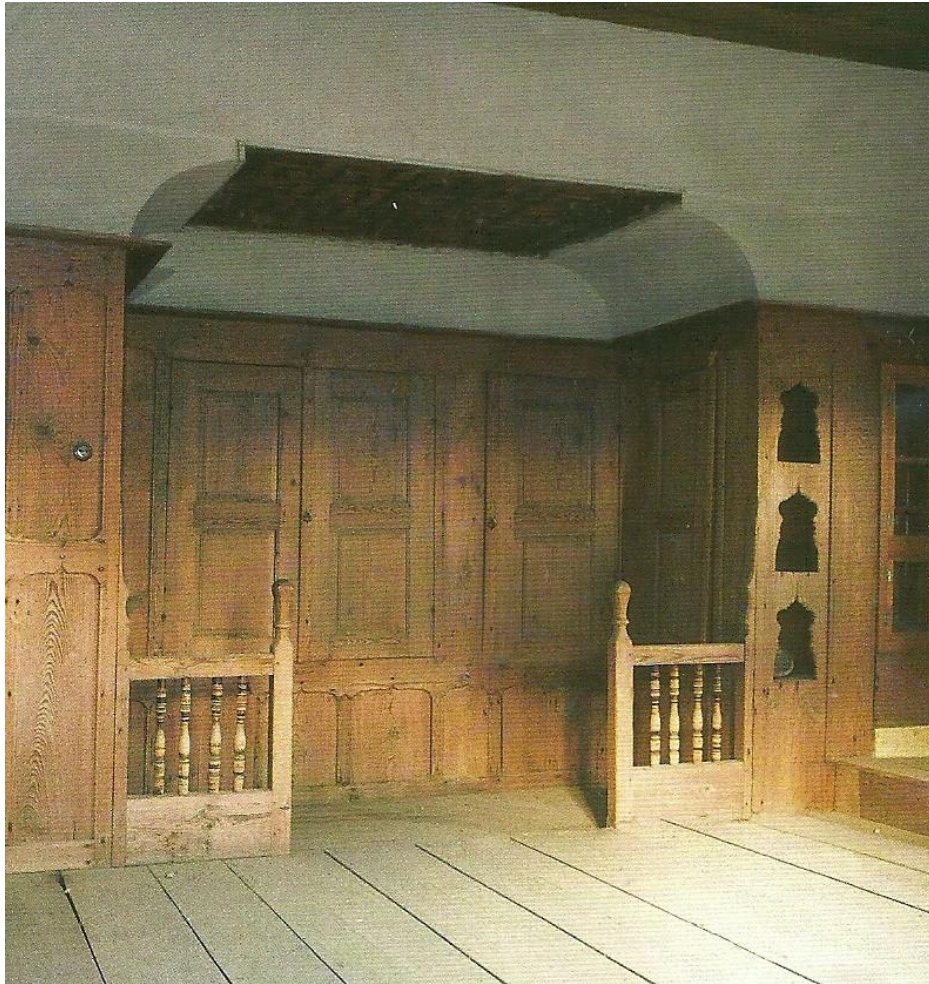
Şekil 6.15. 1.Pencere kanatlarının açılma yönleri.

2. Pencereilerin duvar ile ilişkileri. A. İnce duvar, B. İncelen kalın duvar, C. Kalın duvar.¹³⁹

¹³⁹Önder Küçükerman, Şemsi Güner, a.g.e., s.146.

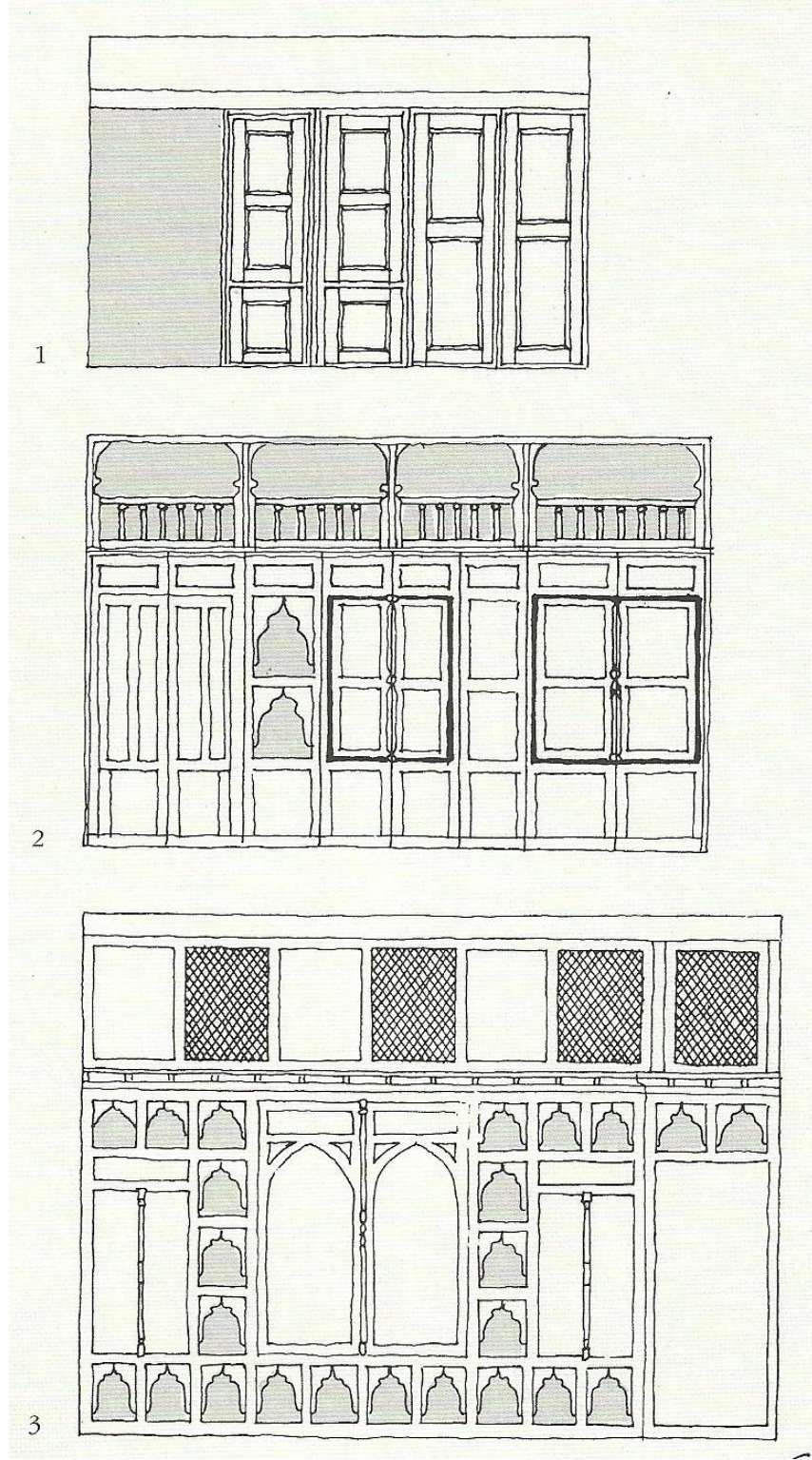
6.10. Dolaplar

Türk evlerinde dolaplar genellikle giriş ve ocak duvarlarında yer alırlar. Giriş duvarında yer alan dolapların derinliği genellikle kapı genişliği kadar yapılmıştır. Bu sayede odaya açılan kapı kanadının gizlenmesi sağlanmıştır. Yataklar gündüzleri kaldırılarak dolaplara konulur. Çeşitli eşyaların konulduğu daha dar ebatlarda ve üzerlerinde rafların bulunduğu dolaplarda yapılmıştır. Dolapların bir özelliği de içerisinde gusülhane denilen bir çeşit banyo bulundurmalarıdır. Dolap derinlikleri ortalama 75-90 cm ve genişlikleri de ortalama 130-150 cm ölçülerindedir. Dolaplar yerden ortalama 60-80 cm yükseklikte yapılmışlardır.

Resim 6.34. Oda girişinde dolap düzeni, Karabük.¹⁴⁰

¹⁴⁰Önder Küçükerman, a.g.e.

Şekil 6.16. 1. Yalın çözüm, 2. İşlevlere uygun süslemeli çözüm, 3. Çok süslemeli sergilemeye yönelik çözüm.¹⁴¹

¹⁴¹Önder Küçükerman, Şemsi Güner, a.g.e., s.138.

6.11. Ocaklar ve Bacalar

Ocaklar Türk evlerinde odaları ısıtmaya veya yemek pişirmeye yarayan öğelerdir. Ocaklar genelde oda içerisine doğru çıkıntılı olacak şekilde yapılmıştır. Ocaklar genelde yerde 10 cm yükseklikte yarım yuvarlak yaşmaklı ve onun üzerine yapılan külahtan oluşmuştur. Ocaklarda yanan ateşe dışarıdan hava temin edilmesi için küçük künklerle hava kanalları yapılmıştır.

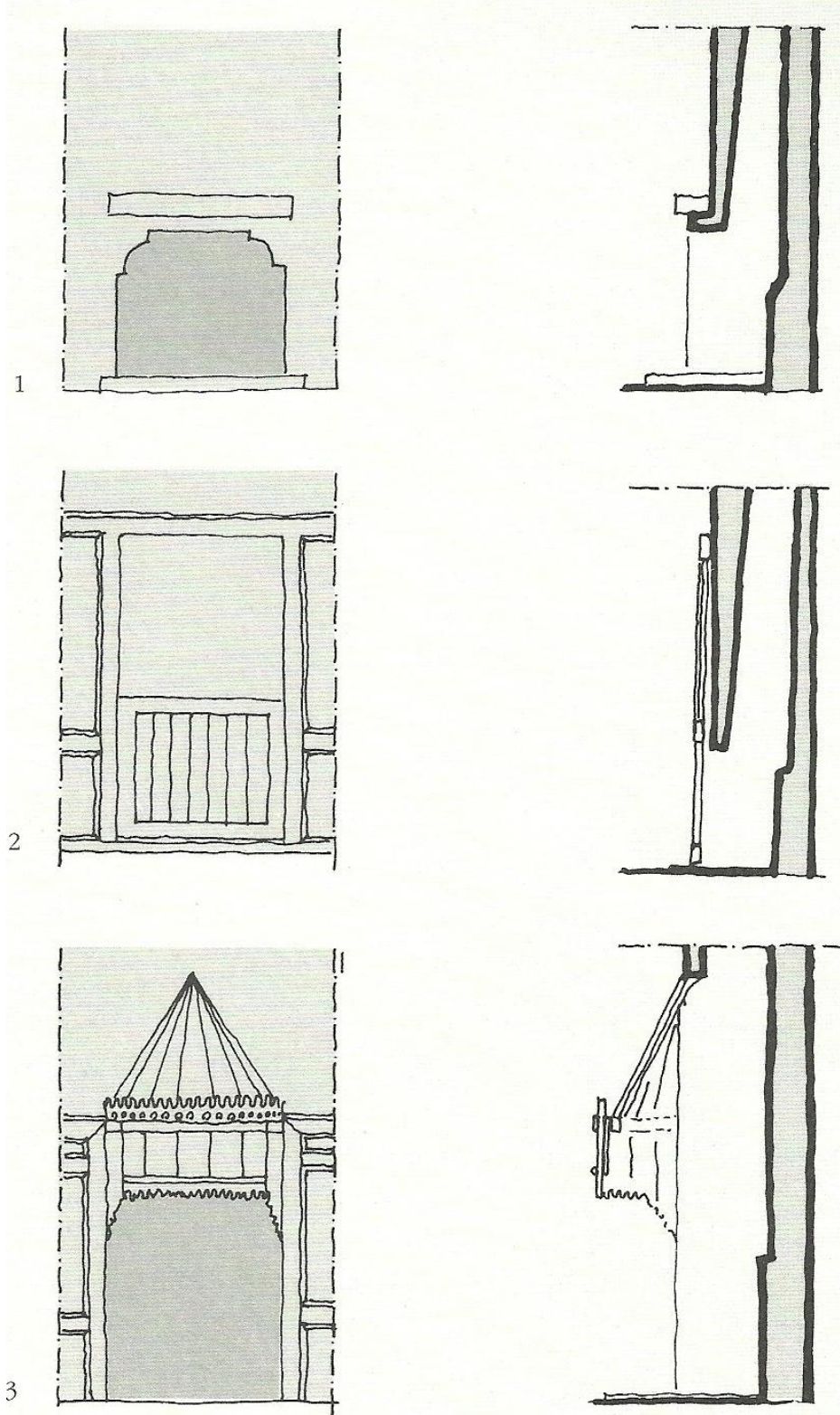
Ocak yaşmakları genellikle iki şekilde yapılır. Birinci yöntem üretim kolaylığı sağlar ancak montajı zordur. Bu yöntemle üretilen yaşmak için düz bir zeminde kalıp yapılıp, yaşmak bu kalıp üzerine dökülür. Alçı donduktan sonra yaşmak kalıptan alınır ve yerine monte edilir. Montaj işlemi için önce ergimiş kurşun yardımıyla duvara demir kancalar tutturulur. Ardından, bitmiş yaşmak bu kancalara asılır ve tel parçaları ile sabitlenir. Daha sonra, duvar ile yaşmak arasındaki derz sıvanır. İkinci yöntem için, doğrudan doğruya ocağın üzerine, yapılacak yaşmağın şeklinde metal bir iskelet kurulur. Sıva teli ile kaplanan bu iskelet, daha sonra alçı ile sıvanır. Bu şekilde kalıpsız yaşmak yapmak büyük maharet ister. Büyük ocakların içi yeşilimsi bir taş kaplıdır. Buna halk arasında -muhtemelen renginden ötürü- “ot taşı” derler. Ancak bu yanlışır, ateşe dayanıklı bir taş olduğundan aslı “od (ateş) taşı” olmalıdır.¹⁴²

Bacalar; taş, tuğla veya iki malzeme birlikte kullanılarak yapılmıştır. Baca çok yüksek olduğu zamanlarda, baca zembilinin üst hizasından başlayan ve baca sonuna kadar devam eden bir demir karkas etrafına baca örülürdü. Baca gövdeleri kare bazen yuvarlak ve sekizgen olup kesit alanları genellikle büyükçedir. Çok basit ocaklar hariç hiçbir zaman baca tam ateşliğin üzerine gelmez. Daima ocağın sırtının odaya doğru ilerlemiş durumda olmasının nedeni, ısıyı daha kolaylıkla odaya vermek ve çıkan alev ve dumanlarını davlumbaza doğru sevk etmektir. Bacalarda genellikle demir bir çubukla veya zincirle açılıp kapanan bir kapak bulunur. Bacaların üzerleri pişmiş tuğla başlıklarla kapatılmıştır.¹⁴³

---

¹⁴²F. Uluengin, B. Uluengin, M. B. Uluengin, a.g.e., s. 164-165.

¹⁴³Serpil Başlılar Altun, a.g.t., s. 214-215.

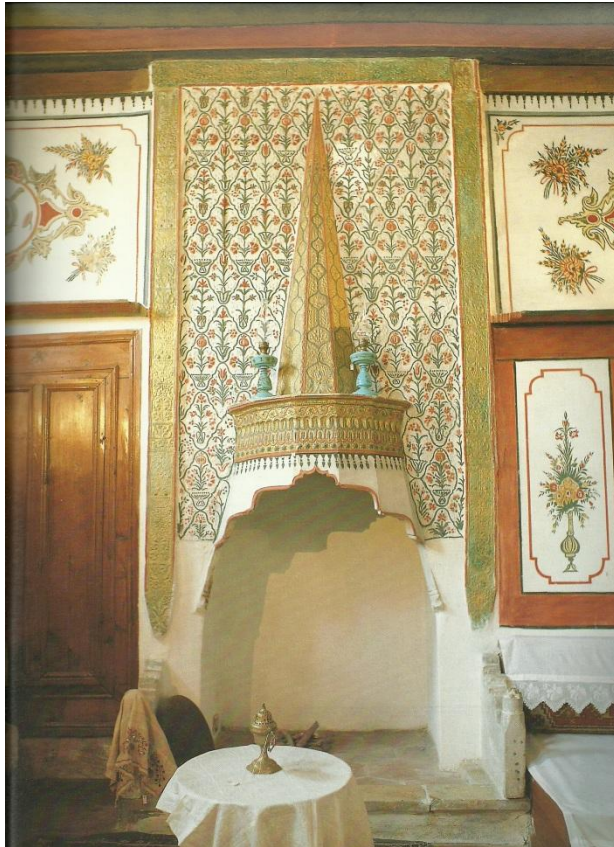
Şekil 6.17.

1. Ateş yeri ve bacadan oluşan yalın ocak, 2. Düşek kapakla örtülen ocak, 3. Odanın içine çıkıntı yapan süslemeli ocak.¹⁴⁴

¹⁴⁴Önder Küçükerman, Şemsi Güner, a.g.e., s.166.

Resim 6.35. Ocak, Manisa.

Resim 6.36. Baş oda ocağı, Bursa.¹⁴⁵

¹⁴⁵Önder Küçükerman, Şemsi Güner, a.g.e.

6.12. Isınma, Aydınlatma ve Tesisat

Türk evlerinde ısıtma genelde yemek pişirme amacıyla da yapılmış olan ocaklar ile sağlanmıştır. Çok katlı evlerde kış mevsiminde kat yüksekliği daha az olan alt kata geçilmiştir. Bu katta tavanlar basık yapılarak mekanların daha kolay ısıtılması sağlanmıştır. Ayrıca alt kattaki mekanların kapı ve pencereleri ısı kaybını önlemek için daha küçük ölçülerde yapılmıştır. Bazı evlerde ahır en alt kata yada eve bitişik yapılarak mekanlardaki ortam ısısı arttırılmaya çalışılmıştır.

Aydınlatma, mumlar, meşaleler, çırallar ve daha sonraları da gaz lambaları ile sağlanmıştır. Evlerin yapımında ve mekan düzenlemelerinde yanmaya elverişli malzemeler kullanıldığı için, aydınlatma sağlanırken yangına karşı dikkat edilmiştir.

Temiz su temini genelde sokak çeşmelerinden temin edilmiştir. Bazı şehirlerde suyolları ve künkler ile kanallar yapılarak evlerdeki çeşme ve havuzlara su taşınmıştır. Bunun dışında bazı evlerin bahçelerine su kuyuları kazılmıştır.

Helalar genellikle avluya ya da evlerin zemin katlarına yapılmışlardır. Yine bazı evlerde yıkanma amacıyla ise dolapların içlerine gusülhaneler yapılmıştır. Evlerin atık suları açılan çukurlarda biriktiril ve bu çukurlar belirli aralıklarla temizlenirdi.

SONUÇ

Türkler, Anadolu'yu yurt edinmeleriyle başlayan yerleşik hayat düzenine geçinceye kadar, konar-göçer yaşama düzeninde yaşamışlardır. Bu süreçte takılıp sökülen ve taşınan konutlarda barınmışlardır. Bunun neticesi olarak yerleşik yaşam düzenine geçtikten sonra inşa ettikleri evlerde bu konar-göçer yaşama kültürünün izlerini devam ettirmişlerdir. Bunun sonucu olarak Türk evini meydana getirmişlerdir. Türk evlerindeki göçebe yaşam izlerinin en büyük kanıtı, göçebe çadırları ile Türk evlerindeki odaların iç düzen kuruluşları arasındaki benzerlikler olmuştur.

Türk evleri, buldukları coğrafyalara göre yapı malzemesi ve yapım tekniği açısından farklılıklar gösterse de, bütün evlerin inşasında esas olarak taş, kerpiç ve ahşap yapı malzemeleri kullanılmıştır. Evler kullanılan yapı malzemesinin çeşidine göre kagir, kerpiç, ahşap yığma ve ahşap iskelet sistemlerle inşa edilmişlerdir. Bu yapı malzemelerinin seçiminde, evlerin inşa edildikleri coğrafyanın iklimsel koşulları etkili olmuştur.

Evleri yapısal özellikleri yönünden ele alacak olursak; taş ve kerpiç evlerin üst örtüleri genellikle toprak örtülü düz dam, ahşap evlerin ise eğimli çatı şeklinde yapılmıştır. Evlerin döşemeleri genellikle zemin katında sıkıştırılmış toprak veya taş kaplama şeklinde, üst katlarda ise ahşap döşeme sisteminde yapılmıştır. Evlerde ana mekan olarak sofa ve odalar bulunur. Bu mekanların pencereleri genelde kepenkli veya parmaklıklı yapılmışlardır. Mekanlarda çoğu zaman aydınlatma amacıyla tepe pencereleri yapılmıştır. Odalar sedir, ocak ve dolaplar esas alınarak planlanmış ve inşa edilmiştir. Evlerin sofaları buldukları coğrafyanın iklimsel özelliklerine göre dış sofalı, orta sofalı ve iç sofalı şekillerde yapılmıştır. Türk evlerinin en karakteristik öğelerinden biriside evlerin dış ortamla ilişkisini sağlayan cumbalardır. Evler, bahçe ve avlu duvarlarıyla çevrelenerek dış yaşantıdan izole edilmiştir.

KAYNAKÇA

Aksoy, E., Orta Mekan: Türk Sivil Mimarisinde Temel Kuruluş Prensipleri, Mimarlık ve Sanat, İstanbul, 1963.

Arseven, C. Esad, Sanat Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983.

Başlılar Altun, S., Geleneksel Türk Evleri, Kullanılan Yapı Malzemeleri, Yapı Elemanları ve Yapım Sistemleri, Yüksek Lisans Tezi, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2008.

Bektaş, C., Türk Evi, Bileşim Yayınevi, İstanbul, 2007.

Beşe, M. Enver, "Safranbolu ve Çevresinde Göçebeler", Halk Bilgisi Haberleri, sayı 92, Haziran 1939.

Duman, N., Ökten S., Ahşap Yapı Dersleri I, YEM Yayınları, İstanbul, 1988.

Eldem, S. Hakkı, Yapı, Birsen Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1966.

Eriç, M., Dünün ve bugünün ahşap ve ahşaptan üretilmiş malzemesinin Türkiye şartları içinde yapıda rasyonel kullanılma imkanlarının araştırılması, Doktora Tezi, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1972.

Günay, R., Geleneksel Ahşap Yapılar Sorunları ve Çözüm Yolları, Birsen Yayınevi, İstanbul, 2002.

Günay, R., Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri, İkinci Basım, YEM Yayınları, İstanbul, 1999.

Güngör, İ. Hulusi, Ahşap Yapı Bilgisi, Yazarın kendi teknik yayını, İstanbul, 1965.

Güngör, İ. Hulusi, Kağıt Yapı, Yazarın kendi teknik yayını, İstanbul, 1967.

Hacıbaloğlu, M., Geleneksel Türk Evi ve Çağımıza Ulaşamamasının Nedenleri. Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, Ankara, 1989.

Hasol, D., Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, YEM Yayınları, İstanbul, 1975.

Kazmaoğlu, M. ve Tanyeli, U., Anadolu Konut Mimarisinde Bölgesel Farklılıklar, Yapı Dergisi, Sayı 33, İstanbul, 1979.

Kuban, D., “Sanat Tarihimizin Sorunları”, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1975.

KUDEB Ahşap Eğitim Atölyesi, Geleneksel Ahşap Yapı Uygulamaları, İBB KUDEB Yayınları, İstanbul, 2009.

Küçükerman, E. ve Güner, Ş., Anadolu Mirasında Türk Evleri, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995.

Küçükerman, Ö., Türk Evi, Altıncı Basım, TTOK Yayınları, İstanbul, 2007.

Sözen, M., Türklerde Ev Kültürü, DK Yayınları, İstanbul, 2001.

Özdoğan, M., Kulübeden Konuta: Mimarlıkta İlkler, Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme, Tarih Vakfı, İstanbul, 1996.

Özhan, N., Anadolu’nun Geleneksel konutlarında Ahşap Kullanımına Ait Bir Derleme, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 1996

Tuncer, O. Cezmi, Ankara Evleri, ATO Kültür ve Sanat Yayınları, Ankara, 2002.

Uluengin, F., Uluengin, B. ve Uluengin, M. B., Osmanlı Anıt Mimarisinde Klasik Yapı Detayları, YEM Yayınları, İstanbul, 2010.

Uluengin, N., Osmanlı–Türk Sivil Mimarisinde Pencere Açıklıklarının Gelişimi, YEM Yayınları, İstanbul, 1998.

İNTERNET KAYNAKÇASI

<http://www.restorasyonforum.com/>

<http://www.e-tarih.org/>

<http://www.anadoluevleri.com/>

<http://www.amasyakulturturizm.gov.tr/>

<http://gstf.karabuk.edu.tr/>

<http://www.yapiveri.com/>

<http://www.sermimar.net/>

<http://www.cekulvakfi.org.tr/>

<http://www.panoramio.com/>

<http://turunc.kerpicokul.info/>

<http://www.trabzonkulturturizm.gov.tr>

ÖZGEÇMİŞ

05.04.1987 tarihinde Ankara'da doğdu. İlköğrenimini Mimar Kemal İlköğretim Okulu'nda ve ortaöğrenimini Çankaya Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 2006 yılında başladığı T.C. Haliç Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'ndeki öğrenimini 2010 yılında mimar olarak tamamladı. Aynı yıl T.C. Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. 2009 yılından beri özel sektörde çalışmaktadır.